

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), канд. іст. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 11 2018

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко провів зустріч із Королем Іспанії Феліпе VI.....	3
Президент України П. Порошенко зустрівся з представниками іспанського бізнесу.....	3

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.	
Антикорупційний суд: зовнішньополітичні чинники і внутрішньоукраїнський контекст.....	4
Якименко Ю.	
Итоги работы П. Порошенко на посту Президента и перспективы его участия в избирательной кампании 2019 г. в оценках СМИ.....	10
Тарасенко Н.	
Візит до Росії президента Франції Е. Макрона в дзеркалі еволюції світової політики: підсумки й оцінки експертів.....	17

Рудь І. Візит Президента ФРН Ф.-В. Штайнмайєра до України: основні результати й оцінки експертів.....	30
---	-----------

Примітки на полях

Жангожа Р. Казахстан и Центральная Азия: эволюция внутренних и внешних политических приоритетов.....	34
--	-----------

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації.....	38
--	-----------

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....	50
Кадрова політика НАН України.....	55
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	55
Наукові публікації.....	59
Діяльність науково-дослідних установ.....	61
Здобутки української археології.....	66

До 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Симоненко О. Бібліотечно-інформаційний ресурс як складник системи прийняття управлінських рішень політичними лідерами.....	69
--	-----------

До уваги держслужбовця

Штих П.

Мемуари зарубіжних державних, громадських і політичних діячів (за фондами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та електронних ресурсів, 1957–2013 рр.)	78
---	-----------

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко провів зустріч із Королем Іспанії Феліпе VI

Президент України П. Порошенко під час офіційного візиту до Королівства Іспанія зустрівся з Королем Іспанії Феліпе VI.

Співрозмовники відзначили, що за понад 25 років з моменту встановлення дипломатичних відносин між Україною й Королівством Іспанія основними принципами, що характеризували двосторонню взаємодію, були дружба і взаємоповага.

Президент України високо оцінив підтримку Іспанією суверенітету й територіальної цілісності нашої держави в протидії російській агресії. У свою чергу Король Феліпе VI відзначив чітку позицію України щодо підтримки єдності Іспанії.

П. Порошенко ознайомив Короля Іспанії з розвитком ситуації в тимчасово окупованих Донбасі та Криму. Глава Української держави висловив сподівання на сприяння іспанської сторони у звільненні українських заручників і політичних в'язнів, які незаконно утримуються в Росії.

Під час зустрічі було відзначено вклад української громади в розвиток Іспанії, також було обговорено питання забезпечення прав і культурно-освітніх потреб понад 100-тисячної української громади, яка проживає в Іспанії (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 4.06*).

Президент України П. Порошенко зустрівся з представниками іспанського бізнесу

Президент України П. Порошенко під час офіційного візиту до Іспанії зустрівся з представниками іспанського бізнесу.

Глава держави поінформував про реформи, які проводить Україна для створення комфортних умов для інвесторів і бізнесу. Зокрема, глава держави відзначив стабілізацію макроекономічної ситуації і відновлення економічного зростання, стабілізацію банківського та фінансового сектора, проведення судової реформи й реформи енергетичного сектора, проведення децентралізації та дерегуляції, розбудову інфраструктури, створення прозорих умов для приватизації.

«Україна – правильне місце і час для інвестування. Ми дуже зацікавлені у зростанні інвестицій, – наголосив глава держави. – Запрошую вас бути співавторами та співзасновниками українського успіху. Впевнений, що це гарна справа».

П. Порошенко також поінформував про результати переговорів з іспанським прем'єр-міністром. «Важливо і символічно, що перша зустріч нового прем'єр-міністра була з українською делегацією. Це хороший знак, і дуже вдячний за це», – зауважив він (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 4.06).

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Антикорупційний суд: зовнішньополітичні чинники і внутрішньоукраїнський контекст

Спроби створити Антикорупційний суд розпочалися ще з літа 2016 р., коли в рамках проведення судової реформи було прийнято Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» і внесені зміни в Конституцію України. Проте й до сьогодні Антикорупційний суд так і не створено. Цього ж року українські політики всерйоз взялися за вирішення цього вкрай важливого питання. На думку спостерігачів, у рамках реформи з боротьби з корупцією потрібна неупереджена судова інстанція, яка б розглядала справи зловживань серед високопосадовців. Крім того, створення Антикорупційного суду є вимогою західних партнерів України та МВФ. Згідно з планами суд розглядатиме корупційні справи, збитки державі у яких перевищують 500 прожиткових мінімумів – майже 900 тис. грн.

Як зазначають деякі експерти й політики, Антикорупційний суд надзвичайно важливий для того, щоб судити саме суддів інших інстанцій, аж до Верховного Суду. Це зламає систему кругової поруки серед суддів. Охочих бути пійманим, а потім осудженим ще й з конфіскацією майна стане менше. Сімдесят – вісімдесят відсотків людей подумає, чи варто брати хабар (https://24tv.ua/antikoruptionsyniy_sud_v_ukrayini_shho_tse_za_zakon_shho_zminitsya_i_chomu_tse_vazhливо_n972257. 2018. 23.05).

Справедливий суд зміцнить довіру західних партнерів, збільшить притік закордонних інвестицій, МВФ виділить черговий транш для підтримки економіки. Зменшиться так званий корупційний податок, який витягує з Держбюджету величезні гроші.

Проте, на думку деяких експертів, реальну ефективність роботи Антикорупційного суду можна буде відчутися років через п'ять. Головне, щоб справи, які суду передаватимуть слідчі органи, насамперед НАБУ, були фахово підготовлені й не розвалилися в суді.

За словами Прем'єр-міністра України В. Гройсмана, остаточне ухвалення проекту закону про Антикорупційний суд дуже потрібне Україні – сигнал як для громадян, так і партнерів, які очікують рішучих дій у боротьбі

з корупцією. «Думаю, законопроект про Антикорупційний суд стане одним з пріоритетів порядку денного роботи парламенту», – зазначив В. Гройсман (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2470853-uhvalenna-zakonu-pro-antikorupcijnij-sud-duze-potribne-ukraini-grojsman.html>. 2018. 30.05).

На його думку, завершення формування антикорупційної інфраструктури стане істотним поштовхом реформ і відкриє можливості для інвестування. «Українці й Україна заслуговують на формування справедливої судової системи», – підкреслив Прем'єр-міністр України.

У свою чергу Президент України П. Порошенко сподівається, що до президентських виборів, які відбудуться в березні 2019 р., процес створення антикорупційної інфраструктури в Україні завершиться. «До президентських виборів у нас залишився ще майже рік, і я дуже сподіваюся, що нам вдасться завершити створення у повному обсязі антикорупційної інфраструктури», – наголосив П. Порошенко (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2469859-poroshenko-spodivaetsa-so-antikorupcijnu-infrastrukturu-sformuut-do-viboriv.html>. 2018. 29.05).

При цьому він висловив побажання, що Верховна Рада ухвалить відповідний закон і процес створення Антикорупційного суду розпочнеться вже в липні. Президент України заявив, що він не дасть можливості відкласти законопроект про Антикорупційний суд у довгу шухляду й будь-які зволікання з другим читанням є неприпустимими.

Він висловив переконання, що «остаточна версія законопроекту буде узгоджена, зокрема і з іноземними партнерами» України. «Ми маємо знайти достатньо сил, депутати мають підтримати законопроект», – додав П. Порошенко (<https://www.5.ua/polityka/vazhlyvyi-ne-dlia-mvf-a-dlia-ukrainy-poroshenko-rozpoviv-koly-ochikuie-ukhvalennia-zakonu-pro-antikoruptsiinyi-sud-170646.html>. 2018. 25.05).

Президент також висловив сподівання щодо ухвалення в цілому закону про Вищий антикорупційний суд і заявив, що «це буде історичний момент».

Українські західні партнери також переймаються проблемою створення Антикорупційного суду. Як зазначила віце-прем'єр міністр з питань європейської і євроатлантичної інтеграції І. Климпуш-Цинцадзе, коментуючи візит В. Гройсмана до Брюсселю, представники інституцій Європейського Союзу на кожній зустрічі з українською делегацією на чолі з Прем'єр-міністром говорили про очікування щодо ухвалення закону про Антикорупційний суд. «Усі зустрічі високого рівня пройшли в конструктивному обговоренні конкретних перетворень та викликів, які стоять як перед Україною, так і перед ЄС, та пошуку спільних підходів до їх вирішення: від безпекової ситуації на нашому сході до питань економічного росту та міжнародної фінансової підтримки. А от щодо внутрішньої ситуації, не було зустрічі, де би не йшлося, серед іншого, про очікування прийняття закону про Антикорупційний суд», – наголосила І. Климпуш-Цинцадзе (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2468241-pro-antikorupcijnij-sud-govorili-na-koznij-zustrici-u-brusseli-klimpuscincadze.html>. 2018. 25.05).

За словами багатьох західних політиків, Україна повинна закрити прогалину в системі боротьби з корупцією і створити спеціалізований суд. Про це, зокрема, говорив і міністр закордонних справ Данії А. Самуельсен на Міжнародній конференції «Розбудова стійкості України: реформи і боротьба з корупцією» в Брюсселі. «Відсутньою ланкою в антикорупційному ланцюгу є незалежний вищий антикорупційний суд, який забезпечить притягнення до відповідальності корумпованих чиновників. Я переконаний, що Україна повинна заповнити цю прогалину, і створити відповідний суд», – зазначив глава МЗС Данії (<https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2469312-antikorupcijna-sistema-ukraini-mae-progalinu-glava-mzs-danii.html>. 2018. 28.05). При цьому він запевнив, що Данія залишається відданою та підтримує європейські прагнення українців. «Ми усвідомлюємо, що стійка, безпечна і процвітаюча Україна є стратегічно важливим чинником не лише для України, а й для всієї Європи», – заявив глава данського МЗС.

Під час обговорення законопроекту про Антикорупційний суд було багато зауважень щодо контролю за роботою майбутнього суду. Один з головних пунктів дискусії: чи матимуть міжнародні експерти, які розглядають кандидатури суддів АКСУ, безумовне право вето на окремих кандидатів? Чи буде винайдено якийсь механізм досягнення консенсусу (чи компромісу) між експертами і Вищою кваліфікаційною комісією суддів?

Проте за всіх розбіжностей у поглядах переважна більшість політикуму переконана в необхідності створення Антикорупційного суду. Адже значна частина населення мало довіряє діючим судам. При цьому вони більше довіряють іноземним фахівцям, які б брали участь у формуванні незалежної судової структури. Як зазначила соціолог І. Бекешкіна, останні результати соціологічного опитування засвідчують, що 40 % респондентів довірили би формування Антикорупційного суду міжнародним експертам і ще 41 % – громадським організаціям.

Щоправда, малоімовірно, що думка громадськості відіграє важливу роль у прийнятті рішення щодо Антикорупційного суду. Адже там багато юридичних тонкощів, які незрозумілі для багатьох пересічних громадян. Натомість думка іноземних фахівців важлива для наших законотворців через ряд причин. Як зазначив народний депутат Б. Розенблат, наші іноземні партнери наполягають на участі у формуванні Антикорупційного суду іноземних експертів. Адже вони побоюються довіряти формування АКСУ лише українській владі. «Тому була відома пропозиція про можливість вето західних експертів на рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів, якщо вони вважають, що той чи інший кандидат не відповідає вимогам доброчесності та професійності», – зазначив народний депутат (<https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2468117-antikorupcijnij-sud-cim-zakincitsa-zitknenna-pozicij-ta-mentalitetiv.html>. 2018. 25.05).

При цьому він застерігає, що коли конкурс міститиме величезну кількість вимог, то ми просто не зможемо знайти 50 осіб, які відповідатимуть усім стандартам і ВККС, і західних експертів. Утім, ми йдемо шляхом

унікального компромісу: західні експерти фактично отримуватимуть зарплату з бюджету, щоб керувати процесом обрання суддів.

Проте, як зазначила віце-спікер парламенту І. Геращенко, ця ситуація не є унікальною. Адже в 60–70-х роках, долаючи корупцію в судах, керівник Сінгапуру Лі Кван Ю добився, щоб рішення щодо розвитку бізнесу приймалися в Лондоні (аби інвестор знав, вкладаючи в Сінгапур, що буде захищений у Лондоні). «І 30 років було так, що кінцева касація суду була у Лондоні, й після того, як судова система була очищена, вони скасували цю норму. Таке саме рішення було прийнято в Казахстані. Ми йдемо ще далі, у нас боротьба з корупцією буде під наглядом міжнародних експертів. Якщо ми цього не зробимо, то сюди не прийде жодна серйозна корпорація і не захоче вкласти мільйони доларів в Україну, бо знатиме, що якийсь чиновник може не підписати якісь документи чи припинити роботу великого підприємства», – наголосила І. Геращенко.

Щоправда, значна частина депутатського корпусу більш обережно коментує можливу діяльність Антикоруptionного суду, але все ж сподівається на позитивні зміни в боротьбі з корупцією. Зокрема, С. Лещенко, нардеп від БПП, зазначив, що Антикоруptionний суд потрібен, аби саджати корупціонерів до в'язниці. «На сьогодні традиційні суди є корумпованими. І вони нікого не саджають, а, навпаки, заробляють на корупціонерах, і в такий спосіб усі залишаються задоволені. Корупціонери на свободі, а корумповані судді з грошима», – зазначив народний депутат (https://24tv.ua/deputati_rozpovili_shho_naspravdi_dumayut_pro_antikoruptionnyi_sud_eksklyuzivni_intervyu_n973198. 2018. 24.05).

Ще один нардеп від БПП О. Гончаренко запевнив, що при створенні такого суду гірше вже точно не буде. «Бо в нас велика проблема є реально з корупцією. Але ми хочемо бачити вироки, ми хочемо бачити конфіскації. І, на жаль, ми бачимо, що суд тут є слабкою ланкою», – вважає він.

Народний депутат від партії «Самопоміч» Є. Соколов сподівається, що Антикоруptionний суд зробить усе можливе для подолання корупції в Україні. «Щоб такі, як Охендовський, Мартиненко, Насіров, опинилися за ґратами. Щоб їхнє майно було конфісковане, щоб вони дали покази на тих, з ким вони крали гроші», – наголосив Є. Соколов.

Деякі експерти звинувачують владу в затягуванні процесу створення Антикоруptionного суду й сумніваються в його ефективній роботі після остаточного формування. Політичний експерт Д. Купира вважає, що затягування остаточного створення Антикоруptionного суду пов'язано з кількома причинами. Зокрема, влада досі думає, як викрутити ситуацію на свою користь.

За словами експерта, наразі закон про Антикоруptionний суд не могли прийняти, по-перше, через технічні моменти. Було очевидно, що розгляд 2 тис. поправок потребує часу. І спікер А. Парубій проявляв «відповідальність», не продавливав ухвалення закону. По-друге, зазначає політолог, вочевидь, тривають торги навколо закону про Антикоруptionний

суд. «Зокрема, хто буде головою суду і який буде його склад. Чи умови конкурсного відбору дозволять, аби більшість суддів були незалежними, чи вони все ж залежатимуть від влади і Президента?» – зазначив експерт (<http://www.expres.ua/news/2018/05/29/296316-chomu-vlada-zatyaguye-rhуunуattуa-zakonu-antуkorupciуnuу-sud-poуasnennуa>. 2018. 29.05).

На його переконання, суспільство очікує, що судді підходять до виконання своїх обов'язків неупереджено, з усією відповідальністю. «Хоча, швидше за все, у майбутньому суді будуть різні люди», – наголосив Д. Купира. Разом з тим він переконаний, що суд буде сформовано, тому що від цього залежатиме співробітництво з іншими країнами та МВФ. «На щастя, влада потрапила в “позитивні лещата” – частиною суспільного розвитку України є ухвалення закону про Антикорупційний суд. З прийняттям цього закону Україна зможе отримати від МВФ транш у розмірі 1 млрд дол.», – вважає Д. Купира.

На його переконання, влада вимушена прислухатися до зауважень західних партнерів. Інакше влада не зможе достойно вийти на вибори. «Треба утримувати економіку, сплачувати пенсії й зарплати. Але влада думає, як викрутити ситуацію із законом, щоб міжнародні партнери не побачили, що вона залишила за собою маніпулятивні ходи», – підкреслив експерт.

У свою чергу виконавчий директор Центру прикладних політичних досліджень «Пента» О. Леонов вважає, що недостатньо прийняти закон. Важливо провести реформу судової влади. Необхідно почистити середню ланку суддівського корпусу та зруйнувати корупційну системність. Крім того, сьогодні корупціонери-високопосадовці, які потрапляють під слідство й суд, починають це оскаржувати в усіх інстанціях. «Антикорупційний суд викликає такий опір, тому що у всіх народних депутатів є прикормлені судді. А нова інстанція буде відчеплена від інших гілок влади. Якщо з'явиться лісник – НАБУ, яке хапатиме за руку чиновників-хабарників, і Антикорупційний суд, то рівень корупції суттєво знизиться. Охочих бути пійманим, а потім осудженим ще й з конфіскацією майна стане менше. Зросте ціна питання», – переконаний О. Леонов (https://24tv.ua/70_80_suddiv_podumaye_chi_varto_brati_habar_ekspert_pro_antikoruptsiyniy_sud_n972302. 2018. 24.05).

На його думку, сьогодні в Україні величезний так званий корупційний податок. Якщо ж запрацює Антикорупційний суд і розпочне виносити серйозні вирoki щодо високопосадовців, то це позначиться й на Держбюджеті. «Тому що гроші, якщо не йдуть комусь до кишені, то йдуть до економіки. Тоді з'явиться можливість збільшувати пенсії і зарплати в бюджетній сфері. Для бізнесу стане менше відкатів, його легальні доходи збільшаться», – зазначив експерт.

Він вважає, що судді нижчих інстанцій будуть змушені судити чесно. Для них зростуть ризики. У судах стане менше охочих вимагати від пересічного українця за правильне рішення хабарі. «Чим більше

перекриваються корупційні схеми і потоки, тим більше грошей буде в легальній економіці», – наголосив О. Леонов.

Разом з тим, на думку експерта, транш МВФ залежить не лише від створення Антикорупційного суду, а і від підвищення цін на газ та навіть земельної реформи. «Антикорупційні реформи полягають і в інших речах. Наприклад, у тій же системі ProZorro», – зазначив О. Леонов (https://zik.ua/news/2018/05/24/antykoryuptsiynyy_sud_zavershyt_stvorennya_vert_ykali_derzhdepu_v_ukraini__1331251. 2018. 24.05).

Щоправда, експерт не надто покладається на іноземних експертів, адже важливо, щоб фахівці перевірили на конституційність норму про їхні повноваження. «Це складний момент. Мені хотілося б послухати думку колишніх суддів Конституційного Суду чи експертів-конституціоналістів. Згадаймо недавню історію, коли через формальні зачіпки Янукович повернув Конституцію 1996 р. Тому дуже важливо, щоб в законі про Антикорупційний суд таких зачіпок не було», – вважає О. Леонов.

Директор консалтингової компанії «Партія влади» О. Дяченко, яка не надто довіряє українській владі, вважає, що реформами в Україні керують політики США, а тому депутати, які після зміни влади планують залишитися в політиці, бачать потенційну загрозу у формуванні тут вертикалі Держдепу, завершенням створення якої й може стати саме Антикорупційний суд. «Адже тоді втраяться навіть усі механізми захисту у випадку якогось політичного тиску. Звичайно ж, ті, хто вважає США еталоном демократії та виключає можливість розбіжності їхніх та наших інтересів, справді можуть вважати, що тиск Вашингтону є абсолютно правильним», – наголосила О. Дяченко.

Прогнозуючи подальший перебіг подій, вона зазначила, що перестороги частини парламенту полягатимуть саме в тому, що буде з Антикорупційним судом після завершення каденції П. Порошенка. Тож, на її переконання, хоча вимоги висувають не лише США, а і Світовий банк, МВФ чи ЄС, та усі розуміють, що це буде окрема вертикаль Держдепу США. «Я озвучую перестороги, присутні у частині українського парламенту. Не всі вірять, що США дбають про добробут українського, а не американського народу», – наголосила О. Дяченко.

Щоправда, значна частина експертів, політиків і пересічних громадян не надто вірять у ефективність роботи майбутнього Антикорупційного суду. Причина тому велика недовіра до всіх гілок влади. Як зазначив журналіст С. Іванов, люди не настільки наївні, щоб думати, що зі створенням Антикорупційного суду в Україні все налагодиться, почнуть сідати до в'язниці корупціонери, припиняться всі розкрадання.

При цьому він зазначив, що Антикорупційний суд має бути створений за будь-яких умов, навіть за відсутності парламенту, адже в іншому випадку Україну чекає дефолт. «Мені цікаво, з кого набиратимуть суддів до Антикорупційного суду? З янголів? У мене виникає одне просте запитання: де взяти людей, які будуть неупереджено і не заангажовано виносити вирокі? Чи вони працюватимуть так само, як НАЗК чи як НАБУ», – заявив

С. Иванов (https://24tv.ua/nevzhe_lyudi_spravdi_dumayut_shho_z_antikoruptsiyni_m_sudom_pripinitsya_koruptsiya_zhurnalist_n973895. 2018. 25.05).

Він не вірить, що в Антикорупційному суді будуть справжні вироки. Це просто створить певний піар для когось. «Такі органи просто беруть певну участь у політичному житті, але не виконують якоїсь правоохоронної функції відповідного органу з кримінальною юрисдикцією», – наголосив С. Иванов.

Тут варто зазначити, що в нашому суспільстві зазвичай занадто багато песимізму й будь-яке починання заранні визнається неефективним. Досить часто в невдалих реформах звинувачують будь-кого (Росію, США, ЄС тощо), але не себе. Це, зокрема, стосується й тих, хто відповідає за реформи. Однак, враховуючи об'єктивність потреби створення ефективної системи протидії корупції й наполегливість закордонних партнерів України, малоімовірно, що процес створення Антикорупційного суду буде зупинено. Інша справа, наскільки він буде ефективним. Чи не будуть потім знов шукати розбіжності в порівняльній таблиці, зайві поправки, щоб оскаржити в Конституційному Суді законність прийняття цього закону. Разом з тим усі розуміють, що від прийняття закону до створення суду треба пройти довгий шлях конкурсного відбору, має бути забезпечення суду приміщенням і бюджетом. Тому прогноз більше ніж очевидний: суд запрацює не раніше 2019 р., і час підготуватися до роботи в нових умовах політичні гравці ще мають.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Итоги работы П. Порошенко на посту Президента и перспективы его участия в избирательной кампании 2019 г. в оценках СМИ

25 мая 2018 г. исполнилось четыре года с момента победы П. Порошенко на выборах Президента Украины.

В политикуме и СМИ подведение итогов деятельности Президента за эти годы проходило с учетом фактического включения в избирательную кампанию всех ключевых политических игроков, поэтому достижения и неудачи президентской команды часто оценивались с точки зрения их электоральных последствий.

Круг проблем, затронутых в дискуссиях об эффективности действий Президента и его политических союзников, формирует сегодня содержательную сторону медиа-сопровождения будущих выборов и во многом определяет характер информационной активности их участников.

Обобщению итогов деятельности Президента на его посту был посвящен недавний экспертный опрос «Четвертый год Президента П. Порошенко», проведенный Фондом «Демократические инициативы» им. И. Кучерива.

Как отмечают в фонде, опрошенными экспертами деятельность Президента была оценена в среднем на 5 баллов из 10, что ниже средней

оценки первого года президентства (5,3), но выше прошлогоднего показателя (4,7).

За четвертый год пребывания на посту главы государства эксперты выше всего оценивают внешнюю политику П. Порошенко, а наибольшим его достижением называют введение безвизового режима с Евросоюзом.

В то же время среди важных достижений в активе Президента за четвертый год эксперты называют усиление обороноспособности страны и продолжение реформ ВСУ, договоренности о поставках летального оружия из США в Украину, инициативу создания единой поместной церкви (эта инициатива стала одной из самых резонансных, обостренно воспринимаемых обществом инициатив Президента последнего времени), продление режима санкций против России и сохранение международной коалиции в поддержку этих санкций.

«Если говорить конкретно по последнему году, то значительно улучшился вопрос урегулирования конфликта на Донбассе. Это можно связать с принятием в этом году закона о реинтеграции Донбасса. А главное достижение – это в первую очередь запуск безвиза с ЕС. Среди других важных моментов – усиление обороноспособности, продолжение реформы вооруженных сил и санкций против РФ со стороны международной коалиции», – комментирует итоги опроса директор Фонда «Демократические инициативы» И. Бекешкина (<https://www.segodnya.ua/politics/chetyre-goda-prezidentstva-poroshenko-stali-li-my-zhit-po-novomu-i-chto-budet-dalshe-1141324.html>).

Говоря о заслугах Президента в усилении обороноспособности Украины, политолог О. Яхно подчеркивает, что речь идет «и об увеличении численности армии, и о переходе на контрактную армию, и о существенном повышении финансирования армии в целом и заработной платы военнослужащим в частности». «Кроме того, произошли существенные сдвиги в подготовке высококомобильных десантных войск, созданы Силы специальных операций, в соответствии со стандартами НАТО. Мы получили оборонное летальное оружие от США (“Джавелины”) и разработали собственный противотанковый ракетный комплекс “Стугна”. Еще один важный показатель – уровень доверия граждан к армии, почти наравне с церковью», – добавляет эксперт (<https://m.day.kyiv.ua/ru/article/podrobnosti/4-goda-prezidentstva>).

При этом, как уточняет политический аналитик М. Золкина, вопрос повышения обороноспособности страны можно отнести как к внутривнутриполитическим, так и внешнеполитическим успехам Президента. «То же самое можно сказать и о безвизе. Он воспринимается как успех во внешней политике, но вместе с тем это результат изменений, которые касаются внутренней политики. Если говорить о сохранении международной антипутинской коалиции, то этот внешнеполитический успех позволил разработать новый формат действий государства относительно оккупированной части Донбасса» (<https://www.segodnya.ua/politics/chetyre->

goda-prezidentstva-poroshenko-stali-li-my-zhit-po-novomu-i-chto-budet-dalshe-1141324.html).

Среди ключевых неудач Президента за четвертый год его деятельности эксперты назвали отсутствие прогресса в борьбе с коррупцией и проблемы с созданием Антикоррупционного суда, а также медленный темп реформ и их недостаточную эффективность.

Характерно, что мнения экспертов разделились по поводу возможности переизбрания П. Порошенко на второй срок. Так, треть опрошенных экспертов считают, что Президент, скорее всего, не будет избран повторно, а еще треть полагает, что такие шансы у него есть.

Политолог О. Яхно считает, что «в целом можно говорить о том, что Президент Порошенко в своей работе делает акцент на долгосрочных, стратегических темах. В частности, гуманитарная тематика (в том числе усилия, необходимые от государства, относительно создания единой поместной православной церкви), вопрос обороноспособности и безопасностной составляющей (в том числе тема членства в НАТО), структурные реформы и т. д. Неизвестно, как быстро эти темы дадут “электоральный результат”, то есть значительную поддержку общества. Но при любых обстоятельствах это те шаги, которые необходимо делать с точки зрения сохранения и развития украинской государственности» (<https://m.day.kyiv.ua/ru/article/podrobnosti/4-goda-prezidentstva>).

Как отмечает политолог А. Палий, «президентство Порошенко сделало чрезвычайно важную вещь – стабилизировало государство и помогло в развитии реальных институций, как армия, силовой блок» (<https://www.facenews.ua/articles/2018/321218>). «Сейчас ситуация явно лучше, особенно в плане международной поддержки, безопасности и армии. Помимо этого, есть обновление экономики. Есть явное оживление, но его всегда мало. Но во время войны, в условиях ампутации 20 % промышленности, четверти валютных поступлений, этот рост сам по себе достаточно неожиданный», – считает он (<https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29258517.html>).

Политический эксперт В. Манько, анализируя работу П. Порошенко на посту Президента, подчеркивает, что, несмотря на войну и потерю части территорий, Президенту в целом удавалось справляться с возникающими вызовами. «В целом четыре года президентства Порошенко можно назвать годами если не восстановления, то, по крайней мере, сохранения Украины и ее экономики во время войны. Способствовало этому и увеличение экспорта продукции из Украины в ЕС на фоне одновременного угасания экономических отношений с Россией... Еще более впечатляющими стали результаты выхода из тени украинской экономики: за четыре года доходы госбюджета возросли более чем в два раза без роста налогов, несмотря на падение ВВП в 2014–2015 гг. Наконец, именно при Порошенко, который до выборов активно занимался бизнесом, резко уменьшилось вмешательство государства в регулирование экономики», – отмечает эксперт

(<https://www.segodnya.ua/politics/chetyre-goda-prezidentstva-poroshenko-stali-li-my-zhit-po-novomu-i-chto-budet-dalshe-1141324.html>).

По словам директора центра «Новая Европа» А. Гетьманчук, период президентства П. Порошенко определяется масштабным внешним кризисом в сочетании с внутренним. В этих условиях умение Президента заручиться международной поддержкой стало одним из наиболее востребованных его качеств. «В целом, Порошенко с этой задачей справился достаточно неплохо. Максимум, что можно было получить за это время от международного сообщества – внедрение, удержание, а местами и усиление санкций относительно России, исключение и невозвращение ее в G7, принятие решения о предоставлении Украине летального оборонного оружия со стороны США, было достигнуто», – констатирует эксперт.

Кроме того, отмечает А. Гетьманчук, Президенту удалось убедить международных партнеров в сохранении основных подходов к решению конфликта на Донбассе: «Стратегия покупки времени, которая стала одной из характерных черт президентства Порошенко, в контексте выполнения Минских договоренностей как раз сработала».

Но помимо успехов во внешней политике, главным из которых А. Гетьманчук также называет безвиз, по ее мнению, сегодня «существует проблема с раздачей обещаний, которые потом не выполняются и провоцируют трения и недоверие со стороны важных международных партнеров», что, в частности, стало причиной наметившихся проблем в отношениях с ЕС.

«Заметна серьезная фрустрация взаимным диалогом, как в Киеве, так и в Брюсселе. Сохраняется достаточно высокий уровень недоверия между Украиной и НАТО. Если в контексте выполнения Минских договоренностей тактика “покупки времени” сработала, в контексте выполнения взятых на себя обязательств относительно реформ по линии европейской и евроатлантической интеграции, “покупка времени”, затягивание решений, которые в конечном итоге все равно приходилось или придется принимать, ослабили позиции Президента и Украины. Произошла потеря доверия к Украине как стране, которая ищет не возможностей для быстрого реформирования, а поводов, почему та или другая реформа не может состояться именно сейчас, – комментирует эксперт сегодняшнее положение Украины в международной политике. – Очевидно, не был достаточно учтен тот факт, что поддержка Украины со стороны Запада не будет продолжаться только на основании того, что территориальная целостность Украины была нарушена» (<https://m.day.kyiv.ua/ru/article/podrobnosti/4-goda-prezidentstva>).

Политолог В. Подгорная соглашается, что П. Порошенко стал Президентом в сложное время, когда не было других кандидатов с достаточным политическим и управленческим опытом и способностью взять на себя ответственность за страну. При этом доверие общества к нему было основано на обещаниях достижения мира, возвращения Донбасса, проведения реформ и обеспечения справедливости. Но взятые на себя

обязательства Президенту выполнить не удалось. «Хотя П. Порошенко удалось предотвратить “горячую фазу” войны, однако военные действия продолжаются до сих пор, Минские договоренности не гарантируют не только мира и возвращения Донбасса, но замораживают конфликт в неопределенном статусе “ни мира, ни войны” на длительное время», – отмечает эксперт.

В. Подгорная также считает, что «попытки реформ 2014–2015 гг. закончились торможением». «Более того, мы все больше можем наблюдать антиреформистскую политику Президента, которая основывается на его стремлении сохранить существующую постсоветскую модель украинской политики и государства, несмотря на требования общества», говорит она. «В Украине нет справедливого суда, малый и средний бизнес остается под давлением неререформированных репрессивных налоговых структур, реформа силовых структур фрагментарная и незавершенная, к реформе государственного служб только присматриваются, контроль за ресурсами государства до сих пор находится в руках олигархов и клептократов, отсутствует реально политическое представительство общества и т. д. Все это реформы, которые не проведены или заторможены», – заключает политолог (<https://m.day.kyiv.ua/ru/article/podrobnosti/4-goda-prezidentstva>).

Так же критически о реформаторских инициативах президентской команды высказывается политолог А. Золотарев: «Их цель – это фактически сокращение государственных расходов. Это не реформирование, потому что реформы должны улучшать жизнь». Президент отказался от проведения кардинальных реформ, которые могли бы поменять политическую и экономическую модель государства, считает эксперт. «Он возглавил систему и не стал ее разрушать. Придя на волне Майдана, который протестовал против системы, Президент систему возглавил. Именно поэтому поменялись лица во власти, но не поменялась система», – считает А. Золотарев (<https://www.facenews.ua/articles/2018/321218>).

«Президент остается в постсоветском формате и тяготеет к авторитаризму и монополизму больше, чем к демократии и соблюдению распределения власти. И очень часто политика П. Порошенко копирует не, как следовало бы ждать, политику ЕС и Запада, а политику враждебной нам России (Кремля). Это и специфика работы с масс-медиа, и реальная роль СБУ и ГПУ (которые нацелены на выполнение несвойственных им политических и репрессивных функций), постоянные попытки ограничить возможности гражданского общества, превышенное влияние Президента на экономическую политику, на органы региональной и местной власти и в целом на политический процесс в стране», – комментирует внутреннюю политику Президента политолог В. Подгорная.

Она заявляет также, что негативное восприятие этой политики обществом стало причиной существенного снижения электоральной поддержки Президента и возглавляемой им политической силы: «Президент имеет лишь четвертую позицию в уровне доверия среди всех потенциальных

кандидатов в Президенты на 2019 г. Это означает для П. Порошенко не только недоверие к его политическому курсу, а исчерпание общественного консенсуса относительно его президентства и перспектив его второй каденции».

При этом, подчеркивает В. Подгорная, за недоверием к П. Порошенко стоит и потеря общественно-политического консенсуса относительно президентства как такового. «Сегодня ни один из перспективных кандидатов не имеет достаточной поддержки избирателей – все колеблются в нише 10–12 % и около 40 % украинцев не знают, за кого голосовать», – напоминает политолог.

Такая ситуация, по ее мнению, создает предпосылки для проведения конституционной реформы, «которая изменит дизайн политической системы и перераспределит полномочия между разными политическими институтами» (<https://m.day.kyiv.ua/ru/article/podrobnosti/4-goda-prezidentstva>).

Наблюдатели напоминают о заявлениях некоторых представителей экспертного сообщества, согласно которым в команде Президента рассматривают несколько сценариев президентских выборов 2019 г., и по одному из них для улучшения имиджа главы государства власть может прибегнуть к ограничению полномочий Президента.

«Порошенко теряет свою поддержку, и на Банковой обдумывают разные сценарии. Если раньше говорили об удобном кандидате во втором туре (президентских выборов), которым мог быть представитель “белоголубых”, где более рейтинговые кандидаты (Ю. Бойко с многомиллионной поддержкой или В. Рабинович), то сейчас, при снижении шансов на попадание Порошенко во второй тур, этот сценарий не очень работает. Поэтому, насколько мне известно, на Банковой уже думают о конституционной реформе», – сообщил недавно эксперт Международного центра перспективных исследований И. Петренко. В такой ситуации, считает эксперт, Президент будет иметь шанс изменить ситуацию и «найти источники роста рейтинга».

«В то же время во власти будут думать о парламентских выборах и возможности нынешнего главы государства претендовать на всю полноту власти в качестве Премьер-министра. Такой вариант тоже обсуждается», – сообщает также И. Петренко (https://gazeta.ua/ru/articles/politics/_vybory2019-poroshenko-gotov-pojti-na-konstitucionnuyu-reformu/830449).

По словам политолога А. Паляя, «не секрет, что Порошенко начинает рассматривать тему с проведением конституционной реформы – превращение Украины в парламентскую республику, изъятие значительной части полномочий Президента» (<https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29258517.html>).

Комментируя падение уровня электоральной поддержки и рост антирейтинга Президента, политолог отмечает, что «антирейтинг есть у всех известных политиков. А насчет рейтинга, то нет большой разницы между 6 и 8 %. Один месяц выборной кампании может абсолютно изменить эту

ситуацию». Поэтому, по его мнению, победа П. Порошенко на предстоящих президентских выборах вполне реальна, причем одной из главных тем избирательной кампании для Президента может стать тема Донбасса. «Но тема Донбасса будет важнее, если накануне президентских выборов произойдет какое-либо обострение. Это может произойти по вине России, но также и по нашей вине. Это может быть способом мобилизации, но здесь легко потерять контроль над ситуацией, и, мне кажется, вряд ли П. Порошенко пойдет на это», – полагает А. Палий (<https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29258517.html>).

Политолог Ю. Романенко, комментируя результаты социологических исследований, демонстрирующих падение общественной поддержки Президента, подчеркивает: «Выборы – это не рейтинги и не социология, а организация на местах, сетевика, контроль над медиа. Люди очень легко меняют свои настроения, в зависимости от того, в какой контекст их помещают». Поэтому эксперт советует в первую очередь обращать внимание на баланс сил между ключевыми политическими игроками и их организационные возможности. «В этой логике у Порошенко сегодня равноценные шансы на победу, как у всех ключевых игроков. Потому что впервые в новейшей украинской истории мы не имеем четкой дуальной антагонистичной пары: Президент и его основной конкурент, – подчеркивает политолог. – Отношение к основным ключевым игрокам со стороны большей части народа негативное, высокие антирейтинги, высокий уровень недоверия. Как следствие, будет идти борьба “на мизерах”. Каждый топовый кандидат в первом туре будет мобилизовать свои микрогруппы. За любого Президента у нас за последние 26 лет всегда находились 5–8 % людей, которые при любых раскладах голосуют за власть. У П. Порошенко этот запас есть, но у него высокий антирейтинг, как у Яценюка, как у Тимошенко».

В ходе избирательной кампании, считает политолог, П. Порошенко будет «продавать» угрозу, что может вернуться прошлый режим. «И такая угроза действительно есть. В игре, когда есть противостояние коалиции “на мизерах”, действительно кто-то из бывших “регионалов” имеет шансы пройти во второй тур и победить. Любой кандидат из обозначенных пяти-семи человек имеет шансы пройти во второй тур. Месяца через три-четыре мы будем понимать, какие у кого шансы» (<https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29258517.html>).

По мнению наблюдателей, главный мотив для всех возможных участников президентской избирательной кампании – использовать достигнутый результат для самостоятельного похода на выборы парламентские. «Гройсман может побороться не за победу, но для задела на парламентские выборы. Так получилось у Ляшко в кампанию 2014 г. Лидер-локомотив конвертирует личный рейтинг в показатели партии и, соответственно, в парламентскую фракцию. У Гройсмана тоже может получиться: его рейтинг около 2 %, а с помощью ресурса дружественных “фронтвиков” он может вытянуть гораздо больше», – рассуждает политолог

В. Карасев (<https://strana.ua/articles/analysis/132583-stsenarii-vyborov-prezidenta-ukrainy-kak-projdet-kampanija-2019.html>).

При розвитку ситуації, прогножують експерти, кожен з цих кандидатів сыграє на пониження підтримки П. Порошенка, який в такому випадку ризикує не пройти во вторій тур.

Таким чином, аналіз експертних оцінок свідчить, що, незважаючи на непросту соціально-економічну і політичну ситуацію останніх років, П. Порошенко сумів зберегти баланс позитивних досягнень і невдач. Українське державство і суспільство встали на шлях реального реформування і з перемінним успіхом трансформації все-таки продовжуються. Щодо остаточного рішення по форматі участі в виборах, то спостерігачі очікують, що президентська команда помітить його не раніше осені, коли електоральні перспективи Президента П. Порошенка і його конкурентів стануть більш чіткими.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит до Росії президента Франції Е. Макрона в дзеркалі еволюції світової політики: підсумки й оцінки експертів

Останній місяць відзначився активізацією спілкування провідних політиків Європи з президентом Росії В. Путіним, що не залишилося поза увагою в медійних, політичних і експертних колах. З офіційними візитами за цей час РФ відвідали канцлер Німеччини А. Меркель, прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньягу, директор-розпорядник МВФ К. Лагард, ряд міністрів з європейських країн.

24–25 травня до Російської Федерації на запрошення В. Путіна прибув президент Франції Е. Макрон. Офіційним приводом для візиту Е. Макрона до Росії стала його участь у Всесвітньому економічному форумі, який відбувався в Санкт-Петербурзі. Однак головною метою цієї поїздки була зустріч із В. Путіним. На відміну від федерального канцлера А. Меркель, яка відвідала Росію декількома днями раніше, Е. Макрон прибув на чолі представницької делегації, до складу якої ввійшли ключові міністри, депутати, керівники «Тріанонського діалогу», діячі культури.

Посольство Франції в РФ інформувало в переддень візиту Е. Макрона до Росії, що на зустрічі президентів двох держав «обговорюватимуться двостороннє франко-російське співробітництво, актуальні міжнародні й регіональні питання. За підсумками зустрічі буде підписано ряд спільних документів і відбудеться спільна прес-конференція лідерів Франції та Росії», – ішлося в повідомленні посольства.

Напередодні візиту президента Франції помічник В. Путіна з міжнародних справ Ю. Ушаков повідомив журналістам, що на переговорах В. Путіна та Е. Макрона обговорюватимуться питання, пов'язані з Україною, Сирією, Лівією та Іраном. Розмова про Україну буде пов'язана із ситуацією

на Донбасі, уточнив він. Що стосується іранської теми, то було анонсовано обговорення перспектив іранської угоди після виходу з неї американської сторони. Прес-служба адміністрації російського президента повідомляла, що В. Путін і Е. Макрон мають намір підписати в цілому 24 документи.

Водночас російський експерт, голова Російської ради із закордонних справ і оборонної політики Ф. Лук'янов прогнозував, що від цього візиту не варто нічого очікувати. «Можливо, є невеликий шанс домовитися про прогрес у питанні Сирії. Але щодо України, то ми в повному глухому куті», – констатував він (https://24tv.ua/merkel_na_vihid_makron_na_vhid_chomu_yevropeyski_lideri_za_chastili_do_putina_n973414).

Голова російського центру у Французькому інституті закордонних справ Т. Кастуєва-Жан зробила акцент на Ірані як на основному моменті двосторонніх переговорів. Вона зауважила, що через іранську угоду вийшло так, що Франція раптом опинилася на одному боці з Росією та Іраном.

Тим часом безпосередньо Е. Макрон виправдовував поїздку до РФ тим, що його зовнішньополітичний підхід передбачає підтримку діалогу. Хоча у квітні Франція, як і інші країни Заходу, вислала російських дипломатів. «Якщо Франція хоче, щоб її поважали, вона повинна говорити з усіма, але також рішуче діяти, коли червоні лінії порушуються. Я прагну стратегічного та історичного діалогу з В. Путіним, щоб прив'язати Росію до Європи і не дати їй можливості замкнутися в собі», – говорив Е. Макрон.

Свої очікування від цієї зустрічі висловлювали також українські експерти. Виконавчий директор Інституту світової політики Є. Магда розглядав переговори Е. Макрона з В. Путіним як шанс для французького президента посилити власні позиції на світовій арені (<https://www.segodnya.ua/opinion/magdacolumn/shans-dlya-makrona-1140907.html>). Політолог зазначав, що «французький президент рушає до Петербургу з цікавим багажем». «З одного боку, він ініціював ухвалення закону про протидію фейковим повідомленням (що не завадило запустити мовлення французької редакції Russia Today) і відмовився відвідувати російську експозицію на Паризькому книжковому ярмарку. З іншого – ще наприкінці травня минулого року Макрон приймав Путіна в Парижі, хоча ці переговори не принесли потепління у відносинах Росії та Заходу. Цього разу “результативний пас” Е. Макрону дала А. Меркель, яка в Сочі публічно пообіцяла з'ясувати у П. Порошенка долю К. Вишинського. Він має непогану нагоду зробити жорстку заяву щодо політики Росії», – прогнозував політолог.

Є. Магда також зауважив, що, порівняно з А. Меркель, яка їздила до Росії тижнем раніше, Е. Макрон на переговорах з російським лідером має ряд переваг. «Франція не залежить від постачання російських енергоресурсів та має досвід за правління Ф. Олланда відмови від постачання Росії вертольотоносців “Містраль”. Економічне підґрунтя часто впливає на принциповість політичних лідерів, і було б неправильним про це забувати.

Проте маємо відверто сказати: періоду “особливих відносин” між Києвом та Парижем з 1991 р. не було, і сьогодні нема підстав говорити, що вони складуться. Тобто кидатися в політичну рукопашну на Путіна, щоб захистити інтереси України, Макрон підстав не має».

Політолог зазначав, що лідеру Франції в Петербурзі доведеться обирати лінію поведінки, яка дасть змогу не видаватися слабким президентом поряд з В. Путіним (для Франції ця тема виглядає доволі чутливою), зберегти приязні відносини з Д. Трампом, не зруйнувати спільні з А. Меркель плани з реформування ЄС. «Тому, швидше за все, він згадає про політику як мистецтво можливого та обере безпрограшну тему, скажімо, критику Керченського мосту, проте навряд чи виступить в ролі агресивного центрфорварда європейської політичної збірної на російському полі», – переконував Є. Магда.

Активізацію контактів європейських політиків з В. Путіним Є. Магда пояснив, з одного боку, тиском топ-менеджменту власних економік, який зацікавлений повернути business as usual з Кремлем без жодних сентиментів. З іншого боку, експерт зазначив, політичний діалог є важливою складовою європейського *modus vivendi* (неформальна згода сторін з різними поглядами на певний об’єкт незгоди), і немає нічого дивного у тому, що А. Меркель та Е. Макрон приїздили до В. Путіна. «Вони є учасниками нормандського формату, який спрямований на врегулювання конфлікту на Донбасі, і зобов’язані підтримувати діалог з одним з учасників гібридного протистояння. До того ж Росія відіграє помітну роль у Сирії та є вагомим економічним партнером Європейського Союзу. Не думаю, що європейські лідери намагалися заручитися підтримкою Путіна у майбутній торговельній війні проти США, хоча той і наголосив під час міжнародного економічного форуму в Петербурзі про потребу “торговельного миру”».
(<https://tsn.ua/blogi/themes/politics/m-m-dlya-putina-1162680.html>).

До Санкт-Петербурга Е. Макрон прибув з дружиною та численною делегацією. Як уже зазначалося, порядок денний візиту Е. Макрона до Росії передбачав розмови з В. Путіним про Іран, Сирію та Україну. Уже під час першої зустрічі президентів, яка тривала 15 хв, французький гість В. Путіна закликав його до просування та солідарної праці «в усіх напрямках, будь то Україна, Близький Схід, Іран, Сирія чи те, як ми уявляємо собі багатосторонній підхід до міжнародної політики». Під час своєї промови Е. Макрон акцентував увагу на тому, що Франція та Росія мають «дуже міцні, глибокі історичні зв’язки», завдяки чому «ми можемо знайти рішення і працювати спільно». При цьому французький лідер звертався до свого візаві на «ти», багатослівно дякуючи за запрошення до Росії. «Спасибі, дорогий президент, дорогий Владімір! Дякую також тобі і твоїй делегації за те, що ви нас вирішили прийняти тут, у Санкт-Петербурзі». Е. Макрон нагадав, що минув рік після попередньої зустрічі на найвищому рівні. «Минув рік, і я вирішив восени минулого року прийняти твою пропозицію приїхати сюди, до Санкт-Петербурга, сьогодні я цьому дуже радий», – сказав він.

Друга зустріч, під час якої лідери спілкувалися тет-а-тет, тривала майже 2 год (планувалося 40 хв). Французькі журналісти, чекаючи на прес-конференцію за результатами візиту, висловлювали припущення, що це не настільки гаряча бесіда, як звичне бажання їхнього президента продемонструвати свій ораторський талант. Це припущення підтвердилося на підсумковій прес-конференції, під час якої Е. Макрон давав розлогі й довгі відповіді на питання на фоні лаконічних і коротких коментарів В. Путіна.

Як стало пізніше відомо, основна частина спілкування за закритими дверима була присвячена проблемі іранської ядерної угоди. Це ледь не одна з тих тем, де сторони мають спільні інтереси, адже і Росія, і Франція прагнуть угоду зберегти. Е. Макрон окремо наголосив на тому, що європейські компанії мають зберегти свою присутність в Ірані, незважаючи на санкції США.

Ситуація в Сирії стала темою номер два. Сторони домовилися вже найближчими тижнями створити «координаційний механізм», щоб досягти прогресу у врегулюванні конфлікту в Сирії, заявив Е. Макрон після зустрічі з В. Путіним. За словами Е. Макрона, механізм повинен бути узгоджений між астанинською групою, що включає Росію, Іран і Туреччину, а також «малою групою», що складається з Франції, Німеччини, Великої Британії, США, Йорданії та Саудівської Аравії. Президент Франції не повідомив, яким чином функціонуватиме заявлений механізм, однак зазначив, що сторони повинні розробити його в найближчі тижні. «Нам потрібно говорити про ситуацію після війни. Мета – побудувати стабільну Сирію», – підкреслив Е. Макрон.

Крім того, Е. Макрон заявив, що пріоритетним напрямом у врегулюванні сирійського конфлікту є ухвалення нової конституції і проведення виборів. У них повинні брати участь усі сирійці, у тому числі ті, що нині перебувають у становищі біженців.

У свою чергу В. Путін сказав, що Москва, як і раніше, не бачить альтернативи політичному врегулюванню сирійської кризи. За словами президента РФ, «необхідно бути оптимістами, потрібно прагнути до врегулювання ситуації в Сирії політичними засобами».

Ситуація на Близькому Сході лишилися без значної уваги, досить дипломатично не порушувалося питання отруєння Скрипалів і бомбардування союзниками Сирії у відповідь на хімічну атаку.

Про Україну йшлося не лише в ключі припинення війни й повернення Криму. Якраз під час перебування президента Франції в Санкт-Петербурзі, за дивним збігом, міжнародна група розслідувачів представила світові черговий звіт, у якому йшлося про те, що літак Малайзійських авіаліній був збитий ЗРК «Бук», що належить 53 зенітно-ракетній бригаді ЗС РФ. Від цієї обставини ніяк не можна було відгородитися, тому під час спільної прес-конференції двох президентів В. Путіну довелося відповідати на питання журналістів з цього приводу. Цю частину прес-конференції французькі ЗМІ назвали «показовим цинізмом Путіна». Спочатку він зробив вигляд, що не зрозумів запитання, про висновок яких розслідувачів і про який літак ідеться,

потім вказав, що звіту не читав, пожалівся, що РФ не має доступу до розслідування. Але найбільш цікавою в цьому випадку була реакція Е. Макрона на слова В. Путіна – він нічого не зауважив на противагу, лише висловив свої співчуття родичам загиблих.

З позитивного, що стосується України, Е. Макрон беззастережно наголосив, що санкції з Росії будуть зняті або послаблені лише у випадку виконання Мінських домовленостей. «М'яч на полі Росії та України. Це так просто. Ми не будемо скасовувати санкції, якщо нічого не буде зроблено. Це те, про що ми говорили з В. Путіним, – сказав Е. Макрон. – Я широ сподіваюся, що ми зможемо досягти динамічного прогресу в регіоні, особливо на Донбасі, де ми бачимо шлях, який можливий з точки зору взаємного прогресу, ми можемо мати сильні прояви з обох боків стосовно полонених, важкої зброї, організації виборів, реформ».

Він також наголосив, що робота в нормандському форматі триває, так само як його діалог із цього питання з канцлером ФРН А. Меркель. При цьому Е. Макрон анонсував, що наразі зустрічей у нормандському форматі не планується, лише консультації на міністерському рівні, які в майбутньому мають привести до спільної зустрічі учасників формату.

На прес-конференції за підсумками зустрічі з Е. Макроном В. Путіну поставили запитання про українського режисера О. Сенцова. Засуджений на 20 років колонії за звинуваченням у підготовці терактів О. Сенцов оголосив безстрокове голодування. В. Путін заявив, що режисер був затриманий «за підготовку до терористичних актів, а не за свою журналістську діяльність», після чого розповів про арешт в Україні російського журналіста. Раніше учасники групи Pussy Riot опублікували в газеті Le Monde звернення до Е. Макрона з проханням поговорити з В. Путіним про звільнення О. Сенцова.

У свою чергу Е. Макрон розповів журналістам, що нагадав В. Путіну про засудженого в РФ українського режисера О. Сенцова і російського режисера К. Серебренникова, який очікує на суд. «Я говорив президенту, що це два дуже чутливі питання для нашої країни, оскільки інтелектуальна еліта дуже стурбована», – сказав Е. Макрон на прес-конференції за підсумками його переговорів з В. Путіним.

Відповідаючи на питання журналістів, Е. Макрон також повідомив, що може знову відвідати Росію влітку, приїхавши на чемпіонат світу з футболу. «Я, можливо, не буду із самого початку чемпіонату, але, якщо французька команда вийде в півфінал, я приїду, щоб повболівати за них», – пообіцяв президент Франції, хоча раніше правозахисники, включаючи організацію Human Rights Watch, закликали Е. Макрона бойкотувати ЧС-2018 у зв'язку з роллю Росії у сирійському конфлікті.

У підсумку президент Франції Е. Макрон дав позитивну оцінку переговорам з президентом РФ В. Путіним, назвавши бесіду «прямою, чесною і дуже плідною». Відповідну заяву Е. Макрон зробив на спільній прес-конференції за підсумками переговорів з В. Путіним у Костянтинівському палаці Петербурга. «Хочу насамперед подякувати

президенту Путіну за прийом. Ми тільки що провели бесіду тет-а-тет, потім бесіду в розширеному складі, яка була, як це завжди відбувається між нами, у край прямою і чесною», – сказав Е. Макрон.

Як зазначив французький президент, бесіда двох лідерів «тривала довше, ніж спочатку було передбачено». «Це через те, що вона виявилася дуже плідною. Думаю, можу сказати, що вона дала нам змогу провести глибокий обмін думками та обговорити бачення щодо нашої історії і наших завдань на сучасному етапі», – заявив він (<https://time-ua.com/novini/politika/30280-makron-za-pdsumkami-zustrch-z-putnim-nazvav-besdu-pryamoyu-chesnoyu--duje-pldnoyu>).

Під час візиту Е. Макрона Росія і Франція підписали угоди на загальну суму близько 1 млрд євро, заявив керівник Російського фонду прямих інвестицій К. Дмитрієв (<https://www.vesti.ru/doc.html?id=3021000>).

За словами політичного аналітика М. Басараба, візит президента Франції Е. Макрона до Росії для участі в Петербурзькому міжнародному економічному форумі свідчить про певне потепління у взаємовідносинах між європейськими лідерами та Кремлем. «На жаль, ми маємо зафіксувати цей факт. Ми не можемо сказати, що процес набрав якогось незворотного спрямування, особливо це стосується паломництва німецьких політиків до Москви й розмови про спорудження “Північного потоку-2”. Але це тривожна тенденція, яку ми повинні брати до уваги. Звісно, це не свідчить, що санкційна політика проти Росії зупиняється і є серйозні розбіжності всередині європейських держав. Але це тривожні сигнали» (<http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=78014>).

«В. Путін може насолоджуватися цим моментом: двоє найбільш впливових європейських політиків торують стежку до його дверей», – написала Financial Times з приводу візитів до Росії канцлера Німеччини А. Меркель і президента Франції Е. Макрона. «Очевидно, що Путін смакує можливість показати, що він більш надійний партнер, ніж Трамп, який показав неповагу до традиційних союзів», – говориться у статті. «В. Путін відчуває себе тимчасовим переможцем у цій новій обстановці. Він не може повірити у свою вдачу», – наводить автор слова голови Комітету з міжнародних відносин в бундестазі Н. Рьотгена (https://24tv.ua/merkel_na_vihid_makron_na_vhid_chomu_yevropeyski_lideri_za_chastili_do_putina_n973414).

Однак, зазначається далі, ознаки зближення між Росією і європейськими країнами нівелюються, якщо протиставити цю динаміку суперечкам, що залишаються між ними. Так, Франція та Німеччина неодноразово критикували Росію за підтримку Б. Асада й за розв’язану на Сході України війну, а також взяли за приклад Велику Британію і видворили ряд російських дипломатів через отруєння С. Скрипаля.

«Що ж стосується іранського питання, – ідеться далі в публікації, – то спільність поглядів між французами і росіянами має свої межі: Е. Макрон разом з А. Меркель і Т. Мей вважає, що однієї угоди 2015 р. не досить і що

вона має бути доповнена більш ґрунтовним договором, який включає положення про балістичну програму Ірану і про його роль у Сирії і Ємені. Москва завжди вважала, що ядерна угода, підписана всіма постійними членами Ради Безпеки ООН, повинна дотримуватися без додаткових застережень. Поки ми не бачимо ніяких ознак того, що Путін готовий просуватися в цьому питанні».

Навіть якщо виходити з того, що Франція та Росія мають спільне зацікавлення в збереженні ядерної угоди, це ще не означає, що є курс на зближення цих двох країн, пише французька Liberation. «Чи може ця загальна мета зробити можливим якщо не перегляд союзницьких відносин, то хоча б відновлення більш конструктивного діалогу з Росією? Зрозуміло, питання не стоїть про те, щоб протиставити Вашингтону вісь “Париж – Москва», запевняють представники Єлисейського палацу, підкреслюючи “незмінний” характер альянсу із США, незважаючи на розбіжності з нинішньою американською адміністрацією», – зазначає видання (https://24tv.ua/merkel_na_vihid_makron_na_vhid_chomu_yevropeyski_lideri_za_chastili_do_putina_n973414).

«Франція хоче бути європейським лідером, чия стратегія позиціонується між російською та американською, – пише польське видання Gazeta Polska Codziennie, підбиваючи підсумки візиту президента Франції до Санкт-Петербурга. – Е. Макрон прямує до того, щоб Тегеран надалі не мав ядерної зброї. З другого боку, він хоче, щоб надалі були можливими економічні відносини з цією країною». Як ідеться в статті, французький і російський президенти обговорили також питання, що стосуються України й Сирії. Проте з огляду на величезні розходження позицій Парижа й Москви жодного перелому не досягнуто (<http://www.polradio.pl/5/115/Artykul/365213>).

Як зазначив політолог Є. Магда, «Путін вирішив використати європейських політичних важковаговиків як манекенів для демонстрації власної величі та долученості до розв’язання світових політичних проблем. На перший погляд, це було переконливо, проте післясмак від цих маніпуляцій навряд чи дозволить російському президенту повторити подібні фокуси під час наступних зустрічей. Вигравши тактично, Путін суттєво підірвав довіру до себе. Господар Кремля звично зробив ставку на внутрішнього споживача інформації» (<https://tsn.ua/blogi/themes/politics/m-m-dlya-putina-1162680.html>).

Журналіст А. Муждабаєв у своєму відеоблозі зазначив, що французький президент Е. Макрон під час відвідування Росії озвучив «усі бажання президента РФ В. Путіна», розповівши про неухвалене ставлення європейців до Росії (<http://gordonua.com/ukr/news/worldnews/muzhdabajev-putin-legkoskupovuje-te-za-shcho-gitleru-svogo-chasu-dovodilosja-vojuvati-248241.html>). На думку А. Муждабаєва, Е. Макрон загравав з Кремлем, тому що він «популіст без ідеології». «Макрон – виразник популістського настрою французького суспільства, тримає ніс за вітром», – підкреслив він. На думку журналіста,

Росія скасує свої контрсанкції і завдяки цьому «остаточно зламає волю Франції». Наступною буде Німеччина з газопроводом «Північний потік-2».

«Із Путіним уже не соромно сидіти за одним столом, переходити на “ти”, зусібіч облизувати нового фюрера. Таємниця цього бордельного дійства банальна і проста – гроші. Путін легко скуповує те, за що Гітлеру свого часу доводилося воювати. Зараз цього не потрібно. Європа сама стелиться біля його ніг», – підсумував він.

Зустрічами з А. Меркель і Е. Макроном В. Путін показав, що він не перебуває у міжнародній ізоляції, хоча, враховуючи агресивну зовнішню політику Кремля, наближення позицій ЄС до Росії бути не може, зазначає експерт «Майдану закордонних справ», дипломат О. Хара. Утім, на його думку, Е. Макрон у Санкт-Петербурзі зробив кілька тривожних заяв (<https://www.ednist.info/news/85170>).

По-перше, Е. Макрон сказав, що в зовнішній політиці Франція є незалежною й керується власними інтересами. Очевидно, вважає О. Хара, що Е. Макрон, не досягнувши вагомих результатів у внутрішніх перетвореннях, намагається компенсувати це зовнішньою політикою та знайти собі роль. Французька політична традиція передбачає «особливі відносини» з Росією, тому Е. Макрон відчуває певний тиск суспільства. Однак у питанні війни на Донбасі провідну роль відіграє Німеччина та формат Волкер – Сурков з американського боку. Це місце зайняте.

По-друге, Е. Макрон пробував вклинитися в питання війни в Сирії. І Росія була готовою йти на переговори, але іранці, які теж є присутніми в Сирії, заблокували це.

По-третє, розповідає дипломат, президент Франції також намагався на зустрічі з В. Путіним сказати щось і щодо України, але його заява, що Франція та РФ є постійними членами Радбезу ООН і їм треба посилювати багатосторонні підходи, – не реалістична. Адже саме Росія й руйнує міжнародні принципи, міжнародне право.

«Макрон хоче стати провідником інтересів Європи на російському та американському напрямках. Він нічого не може запропонувати ні щодо України, ні щодо Сирії, і сприйняття ним Росії як позитивної сили, яка здатна вирішувати щось на міжнародній арені, підриває позиції, спільні з Меркель і ЄС. Це наочне свідчення розколу в ЄС, – зазначає О. Хара. На його думку, розколи у ЄС, а також між європейцями й американцями, згода Німеччини на будівництво «Північного потоку-2» дає підстави В. Путіну вважати, що продовження його агресивного курсу до України матиме успіх. Тому, наголошує О. Хара, особливих змін на Донбасі не буде.

Щодо Петербурзького економічного форуму, куди був запрошений президент Франції як почесний гость, в інформаційному просторі Заходу відгуків було мало. Більшість західних ЗМІ просто обмежилися передруком поточних повідомлень агентства Reuters про форум. Однак британська Independent у спеціальній публікації назвала цей форум великим тріумфом президента В. Путіна, демонстрацією його геополітичної сили. Адже у

форумі взяли участь країни, що представляють третину світового ВВП. Присутні ж на форумі президент Франції Е. Макрон, прем'єр-міністр Японії С. Абе, заступник голови КНР В. Цішань і директор-розпорядник Міжнародного валютного фонду К. Лагард склали, за визначенням Independent, «зоряну групу» його учасників.

Більш помірковані аналітики визнали, що порівняно з попереднім форумом 2017 р., захід 2018 р. продемонстрував зниження рівня бойкоту російського президента В. Путіна. Якоюсь мірою це пов'язано з переобранням російського президента. У промовах значущих гостей на форумі це виразилося в публічних привітаннях російського президента.

Напередодні форуму загальну скептичну позицію по відношенню до нього висловив глобальний діловий інформаційний ресурс Bloomberg, що спеціалізується на проблемах бізнесу й економіки. У спеціальній статті в Bloomberg стверджувалося, що президент В. Путін на початку свого нового президентського терміну отримав шанс «продемонструвати свою геополітичну досяжність» – це коли лідери Японії і Франції приєднаються до нього на головній сцені заходу. Це очевидний відхід від практики минулих років, коли багато західних вищих посадових осіб трималися подалі від Петербурзького форуму на тлі наростаючої напруженості між Заходом і Росією.

Але, зауважує Bloomberg, політична активність Кремля у справі створення вітрини для просування бізнесу й запрошення інвесторів контрастує з більш скромними економічними результатами. «Навіть при недавньому відновленні цін на нафту рубль все ще залишається слабким. Хоча інфляція в Росії і стала рекордно низькою, але одного цього явно недостатньо, щоб відновити інвестиції. Ситуація ускладнюється санкціями США і Євросоюзу, а також недружнім місцевим діловим кліматом. Тому явка на форум основних світових керівників, як і раніше, залишається низькою. Частка ВВП Росії у світовому економічному показнику продовжує скорочуватися. Прогнозисти бачать, що зростання відстає від решти світу, а це означає, що Росія втрачає позиції, а не виграє», – зазначає видання.

Утім, незважаючи на ці економічні обставини, провідне американське видання New York Times у політичному сенсі назвало те, що відбувалося на Петербурзькому форумі, «сеансом групової терапії для світових лідерів, які зазнали утисків від президента США Трампа». Так, президент Франції на форумі говорив про останнє «помилкове рішення» Д. Трампа щодо відмови від угоди з Іраном стосовно його ядерної програми. Прем'єр-міністр Японії нарікав на відсутність порядку у світовій торгівлі. Голова Міжнародного валютного фонду К. Лагард заявила, що останні рішення «не підходять» для світової торгівлі. При цьому всі троє не критикували «президента Владіміра», який, як заявлялося раніше на Заході, перебуває в глибокій ізоляції на світовій арені. Сам В. Путін сидів на сцені форуму поруч із цими главами держав і високопоставленими діячами та, вислуховуючи подібні висловлювання ораторів, схвально кивав.

На захід разом з Е. Макроном приїхало 60 очільників французьких компаній, зокрема нафтової Total, енергетичної Engie, банку SociOto gOnOrale та харчового гіганта Danone. У результаті було підписано близько 50 угод різного рівня. Особливої уваги заслуговує інтенсивна співпраця в енергетичній галузі: Engie – один з партнерів у проекті «Північного потоку-2», а Total бере активну участь у проектах щодо скрапленого газу в російській Арктиці в співпраці з російською компанією «Новатек» під керівництвом Г. Тимченка, який перебуває під санкціями (https://dt.ua/international/ne-vtratiti-franciyu-279538_.html).

Однією з наскрізних тем форуму стала ода стійкості французького бізнесу, завдяки якій жодне з 500 французьких підприємств не залишило Росію, надавши рекордні серед іноземних працедавців 170 тис. робочих місць. Товарообіг з 2016 р. невпинно зростає, за останній рік – на 16,8 %. Однак господарі зустрічі не втрачали нагоди пустити шпильку. В. Путін, вислухавши переможні реляції французької сторони, зазначив, що фінська фірма Fortum вклала майже половину (6 млрд дол.) усіх французьких інвестицій у Росію (15 млрд дол.), і згадав непорівнянний обсяг китайських інвестицій – 85 млрд дол.

Утім і самі французи, відбиваючи такі закиди, погоджувалися з необхідністю ставити амбітніші цілі: Е. Макрон заохочував підприємців прагнути більшого, нарощувати інвестиції та торговельні обороти в усіх неохоплених санкціями сферах та відіграти важливу роль в економічній і соціальній модернізації Росії. За такого налаштування чільного учасника нормандського формату роль санкцій як інструмента зміни зовнішньополітичної поведінки ризикує мінімізуватися не лише на практичному, а й на символічному рівні, зазначає видання «Дзеркало тижня» (https://dt.ua/international/ne-vtratiti-franciyu-279538_.html).

Під час свого виступу на пленарній сесії Петербурзького економічного форуму президент Франції Е. Макрон старанно перерахував усе, у чому він безуспішно намагався переконати президента США Д. Трампа: угода щодо клімату, угода з Іраном щодо ядерної програми, про неприпустимість перенесення Посольства США в Ізраїлі до Єрусалима. Е. Макрон окреслив своє бачення процесу відновлення довіри та примирення між двома державами, а також можливостей спільної розбудови нового багатостороннього світового порядку. Щедро цитуючи Ф. Достоевського щодо необхідності примирення і Л. Толстого в контексті розбудови довіри, Е. Макрон у своєму виступі посилався на спільну історію та культуру Росії, Франції і Європи. Жонглюючи образами Петербурга як найбільш європейського міста Росії, рідного міста В. Путіна і важливого місця пам'яті Другої світової війни, він намагався показати, що і історія, і доля Росії пов'язують її з Францією та Європою. «Франція ж є її європейським партнером, вартим довіри, відкритим і надійним, щоб простувати у майбутнє».

Унікаючи прямих згадок про російську агресію чи відповідальність, Е. Макрон говорив про «незгоди» і «непорозуміння», які траплялися за 25 років пострадянського періоду і які треба подолати, примиривши історії. Напередодні форуму в інтерв'ю для тижневика *Le Journal de Dimanche* Е. Макрон сказав, що розуміє В. Путіна, на якого вплинуло «приниження від подій навколо падіння Берлінського муру та СРСР», а також захищав місце Росії у Європі, «попри те що там немає демократії, у нашому розумінні». На форумі ж заявив: «Я також розумію посилену роль, яку Росія взяла на себе у своєму регіональному оточенні і у світі, зокрема на Близькому Сході».

Відтак на регіональному рівні Франція та Росія повинні «покращити механізми функціонування миру й безпеки на європейському континенті», переглянути архітектуру європейської безпеки та рамки нового стратегічного діалогу, заявив Е. Макрон. Зрештою, кілька разів підкресливши «незалежність» Франції і її зовнішньої політики, президент Франції запросив В. Путіна до спільного творення нового світового порядку, окресленого як «посилена багатосторонність» (*multilateralisme fort*). Остання базується на трьох китах: суверенітеті держав, співпраці між ними і власне багатосторонності, практично вираженій у потужних міжнародних організаціях та форумах. Постійне членство Росії та Франції в Раді Безпеки ООН наділяє ці країни особливою роллю в посиленні і безпосередньо Ради Безпеки, і «багатосторонності».

Прем'єр-міністр Японії С. Абе у свою чергу поінформував під час виступу в Санкт-Петербурзі про те, як розвиваються справи з торговим пактом у Тихоокеанському регіоні після відходу США. «На жаль, США пішли», – констатував він. Японії доводиться вибудовувати торговий блок самостійно. Мабуть, одного японського потенціалу недостатньо для цього перед обличчям зростаючого китайського гіганта.

Директор Міжнародного валютного фонду К. Лагард заявила, що загроза Д. Трампа ввести тарифи на китайські товари вже «струшують світову економіку». К. Лагард говорила про багатосторонність як основу післявоєнної безпеки. Діючи в односторонньому порядку, президент США ризикує «повторити трагедію першої половини ХХ ст.», – сказала вона.

Американське видання *New York Times* визнало, що меседжі французького і японського лідерів та глави МВФ побічно грають на руку довгострокових зусиль Росії із забивання клинів у відносини США з їхніми традиційними союзниками. Щоправда, американці помітили, як Е. Макрон трактував свої розбіжності з Д. Трампом. За його словами, критика – це частина тривалої дружби між Францією та США.

Віце-президент КНР В. Цішань став єдиним, хто витримав дипломатичний такт, коли заявив, що Китай може вчитися в Америці. «Америка – єдина глобальна наддержава – як у м'якій силі, так і в жорсткій владі», – сказав він. Але згодом В. Цішань попередив, що в торговельній війні немає переможців.

Через зазначені особливості американське CNBS у своєму коментарі за підсумками форуму впевнено припустило, що «підтримка санкцій у Європі, мабуть, слабшає». Віра в те, що санкції щодо Росії більше не працюють, зростає в деяких частинах ділової спільноти у Європі, включаючи Італію, Францію, Німеччину.

Крім того, у New York Times зазначили, що розбіжності між США і їхніми союзниками відносно ядерної угоди Ірану можуть допомогти Росії розбити єдиний фронт проти Москви. Водночас у західних ЗМІ впевнено припустили, що причина повернення західних лідерів на Петербурзький економічний форум досить проста – зростання нафтових цін пробуджує в них надії отримати російські нафтодолари через відновлення співпраці й торгівлі.

Що стосується політичної перспективи, то оглядачі не схильні перебільшувати заяви Е. Макрона на Петербурзькому економічному форумі типу: «Трамп програв». Місяць тому, під час офіційного візиту до Вашингтона, Е. Макрон справив враження політика, який підлаштовувався під Д. Трампа. У Санкт-Петербурзі президент Франції продемонстрував те ж саме щодо В. Путіна, що стало приводом для коментарів типу «Макрон цілком відповідає російському культурному стереотипу початку XIX ст. “легковажного французішки”, якому просто подобається всім подобатися в будь-якій компанії» (<https://eadaaily.com/ru/news/2018/05/29/dorogoy-vladimir-k-sozhaleniyu-ssha-ushli-itogi-pmef-v-mirovyh-smi>).

У Франції коментатори визнали, що поведінка Е. Макрона в Санкт-Петербурзі ставить Францію в незручне становище, змушуючи до маніпулювання дипломатією щодо США та одночасного ведення діалогу з путінською Росією. Побувавши на Петербурзькому економічному форумі, виконавчий директор Schneider Electric Ж.-П. Трікуар пояснив CNBS подібну лінію поведінки тим, що Е. Макрон нібито хоче зберігати лінію зв'язку з В. Путіним відкритою. Принцип «відкритого діалогу» – це нібито взагалі головна лінія зовнішньої політики Е. Макрона.

Підбиваючи підсумки візиту президента Франції до РФ, оглядачі дійшли певних висновків стосовно заявлених амбітних планів нарощування співпраці між двома країнами.

По-перше, хоча ідеї спільної розбудови багатосторонності явно протиставляються «односторонності» рішень американського президента, а також частково перетинаються з поглядами російських еліт на бажану конфігурацію міжнародної системи, наразі рано казати, що відносини Париж – Москва стали значно важливішими, ніж Париж – Вашингтон. Попри безпрецедентну відкритість Е. Макрона російські аналітики доволі скептично налаштовані до його натхненних промов і поки що схильні вважати їх тактичним ходом, спрямованим на покращення своїх позицій у грі з президентом Д. Трампом, яка поки що не принесла Франції значних успіхів. Інакше кажучи, російська сторона чекає конкретніших політичних жестів на підтримку такої риторики.

По-друге, дискурс цінностей для Е. Макрона розділився на дві частини. Для французької зовнішньої політики на цьому етапі не існує суперечностей між символічними актами солідарності та посиленням співпраці з Росією. Як сказав *Le Monde* анонімно процитований співробітник адміністрації Е. Макрона, «ми дуже чітко показали свою солідарність із Лондоном у справі Скрипалів і показали нашу рішучість у Сирії, однак це не заважає нам підписувати контракти і співпрацювати».

По-третє, згода й навіть націленість на розширення співпраці безумовна: Е. Макрон не висуває жодних умов, пов'язаних зі звільненням заручників, припиненням агресії, вдовольняється формальними заявами щодо невизнання анексії Криму. Французький президент неодноразово повторював, що з В. Путіним не можна бути слабким, оскільки він обов'язково цим скористається. Однак реальна тактика французького президента аж ніяк не свідчить про силу.

По-четверте, навіть коли розцінювати слова тільки як слова, промови президента Е. Макрона на Санкт-Петербурзькому економічному форумі показали істотні розбіжності в риторичі української влади та її партнера по нормандському формату. Там, де ми бачимо політичне використання енергетики, Франція бачить вигідні проекти для забезпечення Європи; там, де ми закликаємо до бойкоту Чемпіонату світу, президент Франції готовий їхати; там, де ми обстоюємо свій суверенітет, Е. Макрон визнає особливу роль Росії в регіоні; там, де ми бачимо принаймні гібридну війну, яка загрожує загальною дестабілізацією, Франція бачить конфлікт на Донбасі, вирішення якого дасть змогу нормалізувати відносини між Францією та Росією (https://dt.ua/international/ne-vtratiti-franciyu-279538_.html).

Водночас політолог Є. Магда вважає, що з поведінки В. Путіна в діалогах з європейськими політиками Україна повинна винести певні уроки. Перший і головний – четверта каденція російського президента значною мірою буде присвячена дестабілізації ситуації в нашій країні. Приборкання України для Кремля – завдання стратегічної ваги. Тому очікувати від Росії поступок стосовно конфлікту на Донбасі не варто, куди більш вірогідними виглядають спроби збільшення тиску на Україну. Довіряти В. Путіну не можна.

При цьому нарікати на західних партнерів – контрпродуктивна тактика. Вони не ведуть з Росією бойових дій, захищають власні інтереси, не мають міжнародно-правових зобов'язань щодо надання допомоги Україні. Тому запорукою перемоги в гібридному протистоянні з Росією для нашої держави є насамперед внутрішні зміни, які посилюють Україну.

Візит Президента ФРН Ф.-В. Штайнмайєра до України: основні результати й оцінки експертів

29 травня до України з дводенним офіційним візитом прибув Президент Федеративної Республіки Німеччина Ф.-В. Штайнмайєр.

Ф.-В. Штайнмаєр (народився 5 січня 1956 р., Детмольд, Північний Рейн-Вестфалія, ФРН) – німецький політик і державний діяч, 12 Федеральний президент Німеччини (з 2017 р.), колишній міністр закордонних справ (2005–2009 рр., 2013–2017 рр.), віце-канцлер Німеччини (2007–2009 рр.). Обраний на посаду Федерального президента Німеччини 12 лютого 2017 р. як кандидат від правлячої коаліції (ХДС/ХСС – СДПН) після відмови Й. Гаука балотуватися на другий термін.

Ф.-В. Штайнмайєр уперше приїхав в Україну як Президент ФРН і був прийнятий на найвищому рівні. Офіційною метою його візиту були переговори з Президентом України П. Порошенком і Прем'єром В. Гройсманом, а також зустрічі з українськими студентами та школярами, які вивчають німецьку мову з нагоди Німецько-українського року мов. Варто нагадати, що Президент у Німеччині виконує лише представницькі функції і підписання будь-яких документів не очікувалося. Однак під час зустрічі Ф.-В. Штайнмайєра та П. Порошенка в цілому все ж вдалося поговорити про гострі проблеми безпеки, а також про відносини з Росією.

Президент України П. Порошенко і Федеральний президент Федеративної Республіки Німеччина Ф.-В. Штайнмайєр детально обговорили ситуацію на Донбасі.

Глава Української держави зазначив, що «Президент Штайнмайєр тримає руку на пульсі щодо деескалації ситуації на Сході». «Я надзвичайно вдячний, що ми обговорили і деталі імплементації Мінських домовленостей, у тому числі і як необхідну складову щодо безпекового компоненту Мінських домовленостей, запровадження миротворчої місії за рішенням Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй», – додав він.

Президент України наголосив, що для нього велика честь вітати з першим офіційним візитом Федерального президента Німеччини Ф.-В. Штайнмайєра, який є великим другом України. «Людина, яка зробила величезний внесок у забезпечення суверенітету, територіальної цілісності і незалежності нашої держави. Ми завжди пам'ятаємо, як на посаді федерального міністра іноземних справ Штайнмайєр брав участь у мінських переговорах і зробив величезний внесок у те, що Мінські домовленості були укладені, стояв у витоків нормандського формату і зробив великий внесок у забезпечення міжнародної підтримки України у захисті від російської агресії», – наголосив П. Порошенко.

Глава держави нагадав, що чотири тижні тому був у Берліні на переговорах з федеральним канцлером, міністром закордонних справ, членами уряду і президентом Німеччини. Після цього в Аахені відбулася

зустріч з канцлером А. Меркель і президентом Франції Е. Макроном, з іншими лідерами Європейського Союзу для того, щоб узгодити подальші кроки в забезпеченні ефективної координації дій на підтримку України.

У свою чергу Федеральний президент Республіки Німеччина Ф.-В. Штайнмайєр висловив сподівання на відновлення роботи нормандського формату: «Нормандський процес одержить новий статус активності та ми зможемо сказати, що формати нормандського процесу знову будуть активовані», – зазначив він.

Федеральний президент Республіки Німеччина також зауважив, що на сьогодні важливо уникнути подальшої ескалації та намагатися якомога більше робити пропозицій, висувати ідей, виконувати програму Мінських домовленостей і досягати подальшого успіху, прогресу. «До таких міркувань належить також і ситуація з миротворчою місією – нині ООН про це говорить. Я сподіваюся, що двосторонні переговори відбуваються також у нормандському форматі. І ті переговори, які відбуваються у Нью-Йорку, що зрештою вони приведуть до того, що і ця ідея буде успішною», – зазначив Ф.-В. Штайнмайєр (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-rozrahovuyemo-sho-rishennya-shodo-mirotvo-47814>. 2018. 29.05).

На спільному брифінгу за підсумками переговорів зі Ф.-В. Штайнмайєром президент П. Порошенко заявив, що безпека і відбиття агресії Росії в Донбасі та Криму є пріоритетами зовнішньої політики України. У свою чергу німецький президент підтвердив, що і для Берліна безпека України також у пріоритеті. Натомість у тому, як гарантувати безпеку України з огляду на агресію Росії, обидва президенти розійшлися. На думку П. Порошенка, РФ саботує виконання Мінських домовленостей і посадити її за стіл переговорів можна тільки подальшим посиленням антиросійських санкцій. На відміну від нього, Ф.-В. Штайнмайєр хоча й підтримав ідею реанімації переговорів у форматі нормандської четвірки (Україна, Росія, Німеччина, Франція), але старанно уникав слова «санкції».

Ще однією темою, з якої позиції Німеччини й України розійшлися, стало спорудження газогону «Північний потік-2». «Це абсолютно політичний, а не економічний проект, який скерований на те, щоб розколоти єдність Євросоюзу, щоб завдати шкоди Україні та значно знизити рівень безпеки всього регіону», – заявив П. Порошенко. Він нагадав, що Росія відмовилася виплатити Україні за рішенням Стокгольмського арбітражу 4,6 млрд дол., що перекреслює довіру до цієї країни.

Однак Ф.-В. Штайнмайєр вважає скандальний газогін неполітичним бізнес-проектом, а стурбованість України про втрату нею статусу транзитера російського газу в ЄС «безпідставними переживаннями». У Німеччині докладаються зусилля із забезпечення транзиту природного газу через Україну. З такою метою і відбуваються переговори. У них беруть участь не тільки Україна й Німеччина, а і Європейський Союз, зазначив німецький Президент.

Крім того, він підкреслив, «що Україна не повинна звинувачувати німецьке керівництво, бо, навіть якщо ми говоримо про “Північний потік-2”, ми говоримо також про майбутнє й безпеку України. Я сподіваюсь, Україна стежить за зусиллями Німеччини щодо забезпечення транзиту природного газу через Україну. Для цього відбуваються переговори не лише між Німеччиною та Україною, а також з Європейським Союзом. Я сподіваюся, що вони принесуть результати в найближчому майбутньому» (<https://www.depo.ua/ukr/politics/shtaynmayer-ne-podilyaye-zanepokoeyennya-ukrayini-schodo-tranzitu-cherez-pivnichniy-potik-2-20180529781607>. 2018.29.05). Наведені висловлювання Президента ФРН є свідченням того, що у вищому керівництві Німеччини є консенсус щодо питання розвитку відносин з РФ у газовій сфері. У свій час А. Меркель також підтверджувала намір продовжувати будувати «Північний потік-2» і водночас запевняла в збереженні інтересів України.

У свою чергу П. Порошенко, коментуючи питання «Північного потоку-2», заявив, що це абсолютно політичний, а не економічний проект, який скерований на розкол єдності Євросоюзу, щоб завдати шкоди Україні й значно знизити безпеку в усьому регіоні, а не просто підтримувати конкурентоспроможність європейської економіки. Як доказ, треба просто звернути увагу на відмову Росії виконувати рішення Стокгольмського арбітражу щодо виплати Україні 4,6 млрд дол. (<http://www.dw.com/uk/a-43985551>. 2018. 30.05).

Після української столиці Ф.-В. Штайнмайер відвідав м. Львів.

Свій візит до Львова президент ФРН розпочав з відвідання палацу Потоцьких, де оглянув експозицію та залишив запис у Книзі почесних гостей, а також зустрівся з керівництвом міста й області, повідомила прес-служба Львівської міської ради.

Також Президент Федеративної Республіки Німеччина Ф.-В. Штайнмайер відвідав Львівський національний університет ім. І. Франка, де поспілкувався із студентами-германістами. Після запланованого протоколом Президент ФРН оглянув реставраційні проекти, реалізовані за підтримки Німецького агентства розвитку GIZ (https://galinfo.com.ua/news/prezydent_nimechchyny_frankvalter_shtaynmaier_rebuvaie_u_lvovi_288601.html. 2018. 30.05).

Цілком очікувано, українські політичні експерти не залишили поза увагою візит Ф.-В. Штайнмайера.

Так, президент Центру балто-чорноморських досліджень І. Верещук спростувала ствердження Ф.-В. Штайнмайера про відсутність у проекті «Північного потоку-2» політичної складової: «На сьогодні чітко незрозуміло, чи відносини з Росією це політика, коли Росію і Путіна вважають таким, що є диктатором, і все, що він робить, скероване на посилення його політичного впливу? Чи все ж таки ми будемо розділяти економічну вигоду від співпраці з Росією і політичні питання?» – запитала експерт.

Інші аналітики вважають, що Ф.-В. Штайнмайер висловив позицію фінансово-промислових кіл Німеччини, що зацікавлені в тому, аби отримати економічну вигоду від вкладення Росією значних коштів у побудову нового газогону. Екс-міністр закордонних справ України, президент Центру дослідження Росії В. Огрязко переконаний, що Ф.-В. Штайнмайер діє в рідчій започаткованої канцлером В. Брандтом політики загравання з Росією.

Окреслені вище заяви щодо «Північного потоку-2» В. Огрязко назвав особистою думкою Ф.-В. Штайнмайера. Хоча вона дуже дивує, бо такому досвідченому дипломату вже треба було б зрозуміти, що угоди з Росією не варті паперу, на якому вони написані. «Нам російські гарантії абсолютно непотрібні, бо це означатиме, що нас вчергове обдурили. Головна причина – намагання німецьких і європейських бізнесменів заробити на цьому проекті чергові мільярди», – підкреслив експерт.

Посол України в Німеччині А. Мельник назвав візит Ф.-В. Штайнмайера проявом того, що Україна залишається одним з пріоритетів зовнішньої політики Німеччини. Експерт вважає, що візит Президента ФРН є своєрідною «жовтою карткою» тим, хто говорить про втому Німеччини і Євросоюзу від України. Посол також упевнений, що офіційний Берлін і далі відіграватиме роль адвоката України всередині ЄС і підтримуватиме антиросійські санкції.

Однак інші українські експерти вважають таку думку посла передчасною і вбачають у східній політиці офіційного Берліна значно більший акцент на вмиротворенні і навіть заграванні з Москвою. Політичний експерт-міжнародник В. Каспрук переконаний, що на це є причини, беручи до уваги ще німецьку історичну пам'ять часів Другої світової війни: «Німеччина допомогла Польщі вступити в НАТО і Євросоюз тому, що вона мала комплекс вини перед поляками. Такий самий комплекс Німеччина й досі має перед Росією. При цьому вона забуває, що більшість воєнних дій під час Другої світової війни розгорталися на території України. Чомусь Німеччина обходить питання вини перед Україною, Україна ставиться немов би на задній план. Мені здається, що доки німецькі політики не зрозуміють, що вина в них не перед Росією, а перед Україною, доти вони дотримуватимуться нинішньої лінії щодо України й Росії».

Разом з тим треба зауважити, що попри зазначені розбіжності у двосторонніх відносинах і проблемах відносин з Москвою двостороння торгівля між Україною й Німеччиною зросла минулого року на чверть і досягла 8 млрд дол. Усередині ж України працює понад 1 тис. німецьких компаній. Це зростання відбулося після запровадження асоціації між Україною і Євросоюзом та створення зони вільної торгівлі між двома сторонами (<http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/366038>. 2018. 30.05).

Отже, наразі політична активність ФРН у питаннях як двосторонніх відносин з Україною, так і міждержавних у широкому геополітичному сенсі залишається високою. Візит Президента ФРН Ф.-В. Штайнмайера означив сучасний стан і окреслив перспективи співробітництва України та ФРН.

Очілники обох країн торкнулися гострих питань: врегулювання збройного конфлікту на Сході України, будівництва газопроводу «Північний потік-2», санкційної політики щодо РФ і питання миротворчого контингенту на Донбасі. Проведені переговори служитимуть подальшому діалогу між країнами, а окреслені під час розмов позиції сприятимуть виробленню конструктивного й адекватного сучасним викликам взаємовигідного співробітництва наших країн.

Примітки на полях

Р. Жангожа, гл. науч. сотр. ГУ «Институт всемирной истории НАН Украины»

Казахстан и Центральная Азия.

Эволюция внутренних и внешних политических приоритетов

Повышенный интерес к Казахстану и странам Центральной Азии в последнее время связан со следующим вопросом. Не являются ли последние события в регионе начальной фазой их отхода от России с последующим сближением со странами западного альянса или Китая? Отвечая на этот вопрос, представляется уместным начать с обзора внутрорегиональных интеграционных процессов.

Следует предварительно отметить, что транзит отдельных стран Центрально-Азиатского региона проходил в экстраординарном режиме. Так, с получением государственного суверенитета Туркменистан тут же капсулировал свою внешнюю политику и информационное поле, став, своего рода, *terra incognita* даже для своих региональных соседей. Что касается Таджикистана, то обретение суверенитета обернулось для страны гражданской войной с последующим переходом к жесткому авторитарному режиму.

Однако, оставляя до времени региональный статус Туркменистана, рассмотрим двухсторонние отношения Таджикистана с непосредственными соседями.

Итак. 14 марта текущего года президент Таджикистана Э. Рахмон посетил Астану с официальным визитом. По итогам двухсторонних переговоров с президентом Республики Казахстан был подписан ряд двусторонних документов:

- совместное заявление президента Казахстана Н. Назарбаева и президента Таджикистана Э. Рахмона по итогам встречи в Астане;
- соглашение между правительством Казахстана и правительством Таджикистана о реадмиссии и исполнительный протокол о порядке реализации соглашения о реадмиссии;
- соглашение между правительством Казахстана и правительством Таджикистана о порядке пребывания граждан Таджикистана на территории Казахстана и граждан Казахстана на территории Таджикистана;

– соглашение между правительством Казахстана и правительством Таджикистана о сотрудничестве в области миграции;

– программа сотрудничества между Министерством иностранных дел Казахстана и Министерством иностранных дел Таджикистана на 2018–2019 гг.;

– меморандум о намерениях сотрудничества между Министерством труда и социальной защиты населения Казахстана и Министерством здравоохранения и социальной защиты населения Таджикистана в социальной сфере;

– меморандум о намерениях сотрудничества между Министерством труда и социальной защиты населения Казахстана и Министерством труда, миграции и занятости населения Таджикистана в сфере труда и занятости населения.

Кроме того, в ходе переговоров обсуждались вопросы водорегулирования в регионе и внутривнутриполитическая обстановка в Таджикистане.

По итогам 2017 г. объем товарооборота между Казахстаном и Таджикистаном составил 776 млн долл., что больше, чем в 2016 г., на 31,5 %. По данным Агентства по статистике при президенте Таджикистана, в настоящее время Казахстан занимает первое место среди основных торговых партнеров Таджикистана по объему экспорта, который по итогам 2017 г. достиг 324,3 млн долл., что составляет 27,1 % от общего объема таджикского экспорта. Объем импорта из Казахстана в Таджикистан в 2017 г. составил 514,6 млн долл. (третье место среди стран-импортеров после России и Китая), что составляет 18,5 % от общего объема импортируемых на таджикский рынок товаров.

Казахстан в основном экспортирует в Таджикистан зерно, муку, подсолнечное масло, строительные и лакокрасочные материалы, газы нефтяные и углеводороды газообразные, нефть и нефтепродукты.

Таджикистан экспортирует в Казахстан овощи, фрукты, руды и свинцовые, цинковые, медные концентраты. Казахстан регулярно оказывает гуманитарную помощь Таджикистану во время стихийных бедствий.

С 2006 г. общий объем гуманитарной помощи Казахстана Таджикистану составил более 34,5 млн долл. в денежном эквиваленте.

Складывается следующая ситуация: из-за многолетней блокады со стороны Узбекистана по различным причинам Таджикистан вынужден взаимодействовать со странами, находящимися в устойчивых партнерских отношениях с Узбекистаном и чьи грузы узбекские таможенные службы не задерживают. В этой ситуации наиболее удобным партнером для Таджикистана оказывается Казахстан, который создает нишу для экспорта, не увязывая торговые отношения с политическими или территориальными притязаниями. Наряду с этим, согласно подписанному на встрече президента Э. Рахмона и президента Н. Назарбаева договору, Казахстан теперь еще выступает неофициальным посредником по вопросам водопользования в

бассейнах Амударьи и Сырдарьи (основные источники поливной воды для всей Центральной Азии). Кроме того, важно понимать, что стабильность в Таджикистане не в последнюю очередь нужна и для построения стабильных и взаимовыгодных взаимоотношений стран региона с Афганистаном.

Подтверждением развития центральноазиатского диалога стала встреча лидеров. Впервые за последние 10 лет 15 марта в Астане, накануне праздника Наурыз, собрались президенты Казахстана, Таджикистана, Узбекистана, Киргизии и председатель меджлиса Туркмении. На рабочей встрече обсуждалось состояние дел в регионе и пути возможного сотрудничества. По итогам было опубликовано совместное заявление. Самое важное и прикладное в совместном заявлении: «Весьма символично, что в канун этого общего праздника мы выражаем стремление к региональному сотрудничеству, взаимной поддержке, совместному решению актуальных вопросов в целях обеспечения безопасности, стабильности и устойчивого развития всего нашего региона.

Взаимовыгодное торгово-экономическое и инвестиционное сотрудничество, расширение региональной транзитно-транспортной инфраструктуры, рациональное освоение водно-энергетического и продовольственного потенциалов, развитие промышленности и перерабатывающих отраслей, использование передовых технологий и инноваций, продвижение на пути цифровой экономики будут способствовать обеспечению устойчивого роста благосостояния народов Центральной Азии».

Во-первых, было продемонстрировано желание сотрудничать; во-вторых, был примерно очерчен круг этого сотрудничества. Стоит обратить внимание на то, что в цитате не упомянуто взаимодействие в гуманитарной, военно-политической и медийной сферах. Отмечены лишь сугубо экономические и технологические вопросы. В общем, было решено не учить друг друга жить, но продолжить торговлю.

Встречу вполне можно расценить как месседж, адресованный во вне: конструктивное взаимодействие внутри региона будет расти, что повысит инвестиционный климат, а значит, и общий авторитет стран региона.

Следует отметить, что на достигнутом страны региона не остановились. Вслед за саммитом в Астане 26–27 марта в Ташкенте прошла конференция по Афганистану. По ее итогам была принята итоговая декларация, где основной темой был призыв начать прямые переговоры с движением «Талибан». Главное изменение тут в том, что талибы рассматриваются уже не как экстремисты и террористы, а как политическая сила, с которой необходимо договариваться.

Это первое большое международное мероприятие, которое провел новый президент Узбекистана Ш. Мирзиёев. И то, что в итоге все участники встречи пришли к единому мнению – несомненный успех Узбекистана, который, по сути, выступает главным переговорщиком по Афганистану среди стран региона.

Надо понимать, что на сегодняшний день без поддержки Международной коалиции действующая власть в Афганистане не удержится, и возобновится гражданская война.

С позиции стран Центральной Азии реакция России на транзит американских военных грузов через Казахстан и Узбекистан представляется неприемлемой. Хотя надо согласиться, что если США не будут контролировать ситуацию в Афганистане, то хрупкое перемирие в этой стране будет нарушено.

Вероятнее всего отмеченная роль Узбекистана как нынешнего двигателя политики в регионе будет возрастать.

После кончины президента Узбекистана И. Каримова и вступления Ш. Мирзиёева в должность президента в стране начались системные реформы. Основные направления реформ – либерализация экономики, улучшение отношений с мировым сообществом и увеличение прав и свобод граждан.

Справедливым будет сказать, что в реальности реформы были начаты еще при И. Каримове в 2012 г., но шли они довольно медленно, а из-за информационной закрытости страны не были заметны. Сегодня основные проблемы безопасности для Узбекистана сняты, и Ш. Мирзиёев смог без больших проблем приступить к либерализации экономики, что уже принесло определенные положительные репутационные плоды.

Либерализация коснулась не только внешней торговли и валютного обмена, но и изменения цен на некоторые товары повседневного спроса, тарифов на воду, газ, электроэнергию – в сторону их повышения. До сих пор не решены две фундаментальные проблемы Узбекистана: дефицит энергоносителей и инвестиций для модернизации водного хозяйства эффективными методами по мировым меркам. Первая проблема стопорит промышленность и туризм, а вторая – сельское хозяйство.

В то же время у страны есть примерно 5–7 лет роста по 7–12 % ВВП в год как за счет накопленного потенциала, который начал реализовываться, так и за счет легализации части теневой экономики, которая на сегодняшний день составляет порядка 50 %.

Актуальность выработки для стран Центральной Азии единого алгоритма политического и производственно-экономического взаимодействия возникла под воздействием внешних причин.

Благоприятная ситуация для развития регионального сотрудничества складывается в связи с тем, что сегодня главный модератор внешней и внутренней политики стран региона на протяжении последнего столетия – Россия занята противостоянием с США и Евросоюзом, военной операцией в Сирии, поддержкой «ДНР» и «ЛНР», и ей сейчас не до проблем региона.

В свою очередь, бурно развивающийся Китай на сегодняшний день больше занят укреплением власти коммунистической партии и лично председателя Си Цзиньпина, поэтому практическая реализация

трансконтинентального мега-проекта «пояса и пути» отставлена до ближайшего времени и пока еще не набрала ощутимых оборотов.

Евросоюз на сегодняшний день разрабатывает новую стратегию взаимодействия с регионом и анализирует ошибки предыдущей стратегии. С учетом характера взаимоотношений внутри ЕС можно прогнозировать, что и эта стратегия так же пока еще не обрела устойчивого реалистичного контента.

Интересы США в регионе пока еще ограничиваются обеспечением содержания своего контингента в Афганистане без видимого расширения своего влияния на внутреннюю и внешнюю политику стран Центральной Азии.

Сегодня страны региона опасаются оказаться в зоне конфликта альянса западных стран, России и Китая, что накладывает особый отпечаток на их внешнюю политику. Развитие ситуации в современном мире характеризуется многочисленными турбулентными потоками, связанными с глобализацией и появлением различных региональных блоков, ведущих бескомпромиссные торговые войны и вводящих для позаблоковых партнеров торгово-экономические санкции.

Таким образом, региональная интеграция и региональные рынки ближайших соседей становятся все более привлекательными. Основные надежды и предпочтения стран-экспортеров углеводородного сырья остались в прошлом, поэтому тенденция создания внутренней и внешней региональной логистики, транспортно-коммуникационные магистрали определяют приоритеты развития мировой экономики. При этом все более очевидно, что без устойчивых и комплиментарных партнерских отношений с соседями развитие и углубление интеграционных процессов невозможно. Совокупность перечисленных обстоятельств в значительной мере и обуславливают наблюдаемый рост взаимного интереса Казахстана и стран Центральной Азии.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації

Розвиток місцевого самоврядування, створення об'єднаних територіальних громад, передача ресурсів, повноважень на місця в рамках проведення реформи з децентралізації влади передбачає насамперед підвищення фінансової спроможності, економічної, інвестиційної привабливості територій для якісного й комфортного проживання людей на них. Відмінною рисою функціонування новостворених адміністративно-територіальних об'єднань є усвідомлення того, що територію об'єднує не

лише назва, а й нове спільне бачення майбутніх перспектив. Це не просто нові територіальні одиниці.

В уряді неодноразово наголошують, що об'єднані територіальні громади (далі – ОТГ) – це точки економічного зростання з новим якісним менеджментом і ресурсами. Лідери громад – це менеджери, які зацікавлені в залученні іноземних інвестицій, а це насамперед сплата податків, наповнення місцевих бюджетів і створення інфраструктурних проектів.

Як зазначив віце-прем'єр-міністр, міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубко, реформа з децентралізації й державна політика мають одну мету – розвиток людського потенціалу. «Тому я хочу сконцентрувати увагу лідерів обласних рад, голів ОДА, міських голів і ОТГ на двох важливих показниках, за якими оцінюватиметься кожен регіон. Перший – індекс регіонального людського розвитку, який для нас є важливим і базується на основних складових, як здоров'я та довголіття, доступність освіти, гідний рівень життя. Це саме той індекс, який допоможе втримати людей і залучити додатковий ресурс. І другий – індекс конкурентоспроможності регіонів, який визначає здатність регіону створювати привабливе середовище для розвитку бізнесу та інвестицій», – наголосив він.

Міністерство з питань регіонального розвитку оцінює функціонування громад за фінансовою спроможністю. Для цього формується рейтинг з урахуванням кількох показників, зокрема показника про власні доходи на одного мешканця, рівня дотаційності бюджету (за рекомендаціями Мінрегіону, не повинен перевищувати 30 % від суми власних доходів) і капітальних видатків на одного мешканця без субвенцій з держбюджету, а також питомої ваги видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах.

На сьогодні питання підвищення рівня фінансової спроможності громади вирішують шляхом розвитку економіки на своїх територіях, забезпечення стратегічного управління розвитком територій, популяризації територій, сприяння залученню інвестицій, підтримки місцевого бізнесу та розвитку галузей. Кожна з громад визначає пріоритетні галузі на своїх територіях. Сільські території надають перевагу розвитку галузей АПК, фермерству для вирощування тих культур, які є характерними для певної території. Так, громади на своїх територіях відроджують льонопереробку і вирощування сорго. Також ідеться про створення теплових і сонячних електростанцій, відкриття сироварень тощо.

У кожному з регіонів України створюються інвестиційні паспорти об'єднаних громад, які надають інформацію про економічний потенціал ОТГ. «Основою для розробки стратегій розвитку громад повинна бути ресурсна база ОТГ. Адже моніторинг наявної ресурсної бази, разом із вивченням реальних потреб і можливостей громад необхідні для подальшого формування інвестиційних паспортів ОТГ», – наголошують у Чернівецькій ОДА.

Байковецька ОТГ, що на Тернопільщині, одна з найспроможніших громад в Україні. За своєю фінансовою спроможністю вона входить у 20 найуспішніших громад України. Основну частку бюджету громади забезпечує потужне підприємство з іноземними інвестиціями, яке виготовляє бортові системи до всесвітньо відомих автомобілів.

Для зростання доходів власного бюджету Байковецька ОТГ прийняла програму щодо налагодження співробітництва з представниками малого й середнього бізнесу та профспілками задля ефективного використання трудових ресурсів, запобігання зростання безробіття й забезпечення соціального захисту населення громади. Керівництво громади спрямовує свої зусилля на збереження і створення на території громади робочих місць з достойними умовами праці та заробітною платою.

У Байковецькій громаді це планується реалізовувати за чотирима напрямками:

- розширення сфери застосування праці та стимулювання зацікавленості роботодавців у створенні нових робочих місць;
- підвищення конкурентоспроможності економічно активного населення за допомогою навчання, шляхом залучення експертів;
- підвищення мобільності робочої сили на ринку праці й удосконалення регулювання трудової міграції;
- сприяння зайнятості громадян, які потребують соціального захисту та нездатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці.

Програма зайнятості населення територій сіл Байковецької сільської ради на 2018–2020 роки – хороший приклад того, як фінансово забезпечена громада усвідомлює всю необхідність збереження й розвитку кадрового потенціалу як стратегічно важливого елемента для свого сталого розвитку.

У Крупецькій об'єднаній громаді Рівненської області створюються інвестиційні умови для розвитку агропромислової галузі. Так, агрокорпорація «Крупець» має лінію з виробництва яєць, відкрито новий м'ясний цех на 100 тис. курчат бройлерів. Здійснюється будівництво потужного цеху з переробки соняшника, куди спрямовано багатомільйонні інвестиції.

Павлівська ОТГ Волинської області, крім сільського господарства, а це одна агрофірма, шість фермерських господарств і 1,5 тис. одноосібників, розвиває промислове виробництво. Візитівкою громади є виробництво органічної сільськогосподарської продукції у ТзОВ «Старий Порицьк», яку знають уже за межами України.

Глибоцька ОТГ Чернівецької області розвиток сільського господарства розпочала зі створення сироварні. У с. Михайлівка ОТГ був досить потужний колгосп, після розпаду якого в людей залишилося багато худоби. Місцеві мешканці заснували кооператив «Добрі Газди», що переміг у конкурсі проектів від Австрійської комісії та отримав часткове фінансування на обладнання для сироварні. За кошти громади було проведено також реставрацію будівлі старої сільської сауни. Відібрана команда сироварні вже працювала над розробкою сирів у приміщенні шкільної їдальні ще до

початку перетворення сауни на приміщення для виробництва крафтового сиру.

Сироварня – це можливість для селян не йти на ринок, аби там продати молоко, а віддавати його напряму до сироварні, маючи постійний дохід без додаткових витрат на транспорт. Економлять вони таким чином і час, який тепер не треба витратити на торгівлю на ринку.

Сироварня – успішний початок відродження сільської економіки. Завдяки появі сироварні, у Михайлівці почало відроджуватися також вівчарство, що кілька десятків років тому було тут повністю знищено.

У громадах для розвитку економічного потенціалу вагомим значення набула сільськогосподарська кооперація. Як показує практика, вона стала ефективним механізмом забезпечення конкурентоспроможності малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників. Також вона може впливати на розвиток соціальної інфраструктури населених пунктів, що входять до складу Старостинського округу.

Сільськогосподарська кооперація як система сільськогосподарських кооперативів, їх об'єднань, утворених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативів, сприяє:

- підвищенню рівня самозайнятості населення;
- спільному використанню виробничої інфраструктури (елеваторів, складських приміщень), транспортних засобів, спеціальної техніки та обладнання, що знижує собівартість продукції й супутніх витрат;
- впровадженню нових технологій, модернізації основних фондів і раціональному використанню наявних ресурсів, збільшенню обсягів виробництва й рівня рентабельності.

Основним нормативно-правовим актом, який визначає правові, організаційні, економічні та фінансові особливості утворення й діяльності сільськогосподарських кооперативів, є Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» (№ 469/97-ВР від 17.07.1997 р. у редакції закону № 5495-VI від 20.11.2012 р.).

Сільськогосподарський кооператив є юридичною особою, що була утворена виробниками сільськогосподарської продукції (фізичними та/чи юридичними особами), які добровільно об'єдналися на основі членства для провадження спільної господарської та іншої діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробкою, зберіганням, збутом, продажем продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва чи рибництва, постачанням засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів членам цього кооперативу, наданням їм послуг з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Сільськогосподарські кооперативи можуть бути двох видів:

1. Виробничі – утворюються шляхом об'єднання фізичних осіб, які є виробниками сільськогосподарської продукції, для провадження спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку.

Сільськогосподарські виробничі кооперативи провадять господарську діяльність, основною метою якої є отримання прибутку, і реалізують свою продукцію за цінами, що встановлюються самостійно на договірних засадах з покупцем, і є суб'єктами підприємницької діяльності.

Членами кооперативу можуть бути фізичні особи, які виявили бажання об'єднатися для спільної виробничої діяльності на засадах обов'язкової трудової участі та внесли вступний внесок і пай у розмірах, визначених статутом кооперативу.

2. Обслуговуючі. Утворюються шляхом об'єднання фізичних та/чи юридичних осіб – виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/чи збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів.

Обслуговуючі кооперативи, залежно від виду діяльності, поділяються на переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі, багатофункціональні тощо.

Прикладом розвитку сільськогосподарського кооперативного руху є функціонування Покровської ОТГ Дніпропетровської області. Громада, що на межі трьох областей – Дніпропетровської, Запорізької та Донецької, є сьогодні лідером з провадження молочних кооперативів. На її території діють сільськогосподарські кооперативи «Молочарське» і «Добробут Андріївки», а також сімейні молочні ферми. На розвиток кооперативного руху тут було залучено мільйони гривень внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

У 2012 р. за фінансової підтримки уряду Канади та інших іноземних організацій, які активно займаються розвитком сільського господарства, створено об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів «Господар». Воно має свої комбайни, трактори, косарки та силосопакувальну машину. «Господареві», який налічує 176 членів, вдалося залучити 23 млн грн інвестиційних коштів на будівництво демонстраційної ферми СП «Молочарське» (окремий корівник з утепленим дахом для породи «Джерсі», яких завезли з Данії, був спроектований канадськими інженерами) у с. Олександрівка, що входить до складу Покровської ОТГ, придбання корів, техніки.

Фахівець ОТГ з інвестицій О. Кримова зауважує, що «Молочарське» – це не тільки сільгосппідприємство з виробництва високоякісного молока, а і єдиний навчальний центр для молочних фермерів в Україні. Такий собі стартап, на базі якого постійно відбуваються безкоштовні тренінги та консультації для малих і середніх виробників молока Дніпропетровщини й інших областей України. Тут навчають різним аспектам виробництва молока: від утримання, годівлі корів до їх доїння і видалення гною.

Менеджер В. Ткач пояснює, що ферму збудували, щоб навчити людей вести невеличкий сімейний бізнес і виробляти якісне молоко. «Я дуже хочу вчити цьому молодих людей, бо роботи в селі немає. Але є можливість

тримати корів і отримувати за якісне молоко не 4–5 грн, а, скооперувавшись, набагато більше», – підкреслив він.

Сьогодні СП «Молочарське» прибуткове підприємство. Тут працює шестеро людей, які обслуговують майже 200 корів. Загалом же прибуток така міні-ферма починає приносити, якщо має 13 і більше дійних корів.

У с. Андріївка створили молочний кооператив «Добробут Андріївки», який підтримали французька компанія «Данон», Міжнародний благодійний фонд «Хайфер проджект інтернешенл» та інші організації. Менеджер кооперативу С. Захаренко зауважує, що об'єднання існує з 2010 р. і сьогодні нараховує 153 члени із 17 сіл трьох районів Дніпропетровської та Запорізької областей. У кооперативі 12 стаціонарних молочних пунктів з лабораторією та охолоджувачем. Обладнання закуплено за кошти уряду Канади/СОКОДЕВІ. Молоко щодня везуть на два заводи – Новомиколаївський і компанії «Данон». Члени кооперативу в середньому отримують по 6,2 грн за 1 л молока. Також заводи доплачують за його жирність.

У Печеніжинській ОТГ Івано-Франківської області створюють кооператив з вирощування й зберігання малини. Гроші на це залучили і від великого інвестора, і від місцевих підприємців, також вагому частку додала громада. Тому наступними можуть стати локальне виноробство і яблучні господарства. Але навіть найкраща продукція потребує налагодження збуту. Польський досвід підказує, що, крім експорту продукції закордон чи продажу в сусідні регіони, треба наситити власний ринок.

У Вінницькій області за два роки планують реалізувати проект «яблуневого кластера». Кластер буде створений у Барській, Северинівській об'єднаних територіальних громадах. Проект отримає від Європейського Союзу 17 млн грн, які були виграні на конкурсі з більше ніж 300 представлених проектів. «Яблуневий шлях» – це проект використання регіонального бренду «Подільське яблуко» для розвитку громад, завдяки просуванню як самих територій, пов'язаних з вирощуванням яблук, так і місцевої продукції з тих же яблук. Зокрема, ідеться про організацію різних брендів фестивалів, створення й рекламу «яблучних» туристичних об'єктів, туристичних маршрутів тощо.

Крім того, на думку фахівців, завдяки проекту вдасться збільшити додану вартість місцевої продукції садівництва, а також у цілому розвивати домогосподарства, які займаються вирощуванням яблук.

Тиврівський, Барський, Жмеринський і Мурованокуриловецький райони виробляють майже 51 % яблук України, зазначив директор Вінницького центру розвитку місцевого самоврядування О. Левченко. За його словами, у Європі є тільки кілька подібних територій з вирощування яблук. Звідти теж черпали ідеї для втілення «Яблучного шляху». «Однак головне навіть не створення туристичного яблуневого маршруту, а створення кластерного офісу. Це місце, де люди, які вирощують яблука, повинні отримати нові компетенції. Приклад яблуневого фестивалю Apple Bar

показав, що власники господарств, де вирощують яблука, зацікавлені в просуванні», – констатував О. Левченко.

Громади, на території яких розміщено об'єкти історико-культурної спадщини, природно-рекреаційні ресурси, розвивають туристичні проекти для розвитку своїх територій. Так, Голобська ОТГ, що на Волині, – громада, яка розвивається, працює над реалізацією стратегії розвитку, прийнятої у 2016 р. Одним з ключових напрямів стратегії розвитку є ефективне використання природних і рекреаційних ресурсів. Громада багата різноманітними пам'ятками природи, історії, культури, національними традиціями.

За ініціативи Голобської селищної ради, відповідно до одного з напрямів стратегії розвитку, спільно з Обласною молодіжною громадською організацією «Волинський інститут права» розробили Програму розвитку туризму на 2018–2019 роки. Програма враховує місцеві особливості, а також пріоритети Волинської області в цьому напрямі.

Програма включає як позиції максимального збереження об'єктів історико-культурної спадщини, так і надання послуг туристам. Важливою є підготовка нових туристичних продуктів на основі вже наявного потенціалу громади.

Основною метою програми є втілення заходів, спрямованих на створення якісного, конкурентного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити потреби широких верств населення, забезпечити соціально-економічний розвиток об'єднаної громади, зберегти, популяризувати природну й історико-культурну спадщину, забезпечити додаткові грошові надходження до бюджету.

Програма включає багато напрямів роботи, серед яких: розроблення екскурсійної програми на території Голобської громади «Пам'ятки історії», «Активний відпочинок», «Вихідний день у Голобській громаді», «Екологічні тури»; проведення навчання для власників агросадиб; розроблення і видання інформаційних матеріалів з метою популяризації різних видів туризму в громаді; створення й популяризація ринку місцевих продуктів; презентація туристично-рекреаційного потенціалу громади на всеукраїнських і міжнародних виставках; створення й підтримка туристичної інтернет-сторінки «Голобська громада закохує»; проведення для школярів початкової та середньої школи туристичних екскурсійних програм; проведення культурно-масових заходів на території громади «Фестиваль весільних обрядів» тощо; співпраця з народними майстрами з метою організації проведення ярмарок, художніх і мистецьких заходів, виробів майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, сувенірної продукції тощо.

Відкрити ресурсний центр з підтримки бізнесу, який орієнтований на туризм, вирішили в Царичанській ОТГ, що на Дніпропетровщині. Ресурсний центр працюватиме на базі трьох навчальних закладів. Основна мета центру – інформувати потенційних туристів про природні та історичні особливості Царичанської громади. Крім того, тут формуватиметься база даних місцевих

підприємців, які мають, наприклад, готелі чи зелені садиби. І, по-третє, центр виконуватиме освітню функцію: на його базі навчатимуть, як вести бізнес, пов'язаний з туризмом або супутніми напрямками (виготовлення сувенірів, надання транспортних послуг тощо).

Тема розвитку туризму в Царичанській громаді обрана невипадково. «Напередодні візиту ми ознайомилися зі стратегічним планом, зокрема його економічним блоком, і подивилися, які пріоритети визначила громада. У Царичанській ОТГ важливою складовою стратегії є формування й розвиток туристичного потенціалу, – пояснив експерт Інституту сталого розвитку С. Ігнат'єв. – Один з таких проектів – облаштування публічного простору в центрі гірської громади. На даху приміщення встановлено сонячні батареї, за рахунок виробленої енергії живляться муніципальні будівлі. А всередині проводяться різноманітні ярмарки, виставки, продаються сільськогосподарські продукти та товари».

Гарним прикладом для запозичення може стати досвід використання мінеральних вод у польських громадах. Адже у Царичанській ОТГ видобувають життєдайну рідину на глибині 116 м, завдяки чому вона надійно захищена від різного роду забруднень, є екологічно чистою.

Кам'янська міська ОТГ Черкаської області реалізовуватиме туристичний проект «Розбудова та облаштування туристичного об'єкту “Тясминський каньйон”» в м. Кам'янка за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу. Там Тясминський каньйон перетворять на туристичну перлину Черкащини. Цей проект увійшов до 25 кращих проектів-переможців конкурсного відбору та став другим за програмою регіонального розвитку «Розвиток туризму». На його реалізацію спрямують понад 7,3 млн грн коштів ЄС. Загалом же з усієї України брали участь у конкурсі 506 проектів. Від Черкаської області – 19.

Зазначимо, відбирали проекти за п'ятьма програмами регіонального розвитку: «Інноваційна економіка та інвестиції», «Сільський розвиток», «Розвиток людського потенціалу», «Розвиток туризму» та «Загальноукраїнська солідарність». Загалом комісія з відбору проектів регіонального розвитку розподілила понад 236 млн грн.

Ініціював написання туристичного проекту департамент регіонального розвитку. Працювали фахівці департаменту над ним спільно з Черкаською агенцією регіонального розвитку, Черкаським підрозділом «Центру розвитку місцевого самоврядування» та Кам'янською міською ОТГ.

Тлумацька ОТГ Івано-Франківської області запропонує туристам веломаршрути, бункери, екотуризм. До складу громади увійшло м. Тлумач та 11 навколишніх сіл. Як зазначив міський голова Тлумацької ОТГ Р. Круховський, у громаді в кожному селі багато озер, лісів, музеїв, старовинних церков, культурно-історичних місць. Ще однією родзинкою є бандерівські бункери. Вони є в кожному селі, але в належному стані, які можна показати гостям, лише чотири-п'ять. Тож зараз їх відновлюють для туристів.

Оскільки громада розташована в межах Дністровського регіонального ландшафтного парку, на переконання Р. Круховського, це дає додаткові переваги для розвитку туризму. Зокрема, у планах керівництва громади сприяти сільському й зеленому туризму. «Тут неймовірна природа, екологічно чисті повітря, вода і продукти. Саме на цих перевагах ми будемо акцентувати свою увагу. Уже зараз ми маємо садиби, де люди готові приймати туристів», – ділиться планами голова ОТГ.

ОТГ готова запропонувати гостям й активний відпочинок. Зокрема, громада нещодавно виграла проект і планує створити веломаршрут найцікавішими місцями. «Цього року ми виграли проект і будемо розробляти веломаршрут для туристів. Закупимо велосипеди і все необхідне обладнання, розробимо карти, куди можуть поїхати велосипедисти, зробимо їм альтанки для відпочинку», – ділиться планами Р. Круховський.

Об'єднані громади Житомирщини розпочинають процес формування туристичних маршрутів на своїй території та проводитимуть їх маркування задля збільшення потоку туристів. До такого рішення прийшли управлінці громад, які працюють у напрямі розвитку туризму, на семінарі «Інвентаризація, визначення потреби у сучасній туристичній інфраструктурі, а також шляхи їх формування. Ознакування та маркування туристичних маршрутів в ОТГ», організований Житомирським центром розвитку місцевого самоврядування та партнерами – Житомирською ОДА й Житомирським обласним туристичним інформаційним центром.

«Ресурси громади ми звикли бачити лише у вигляді корисних копалин, підприємств, землі, адже їх простіше використовувати, а от туристичні ресурси набагато складніше освоїти та запустити їх у роботу. Перший крок – це інвентаризація цих ресурсів і їх формування в маршрути, потім потрібно їх ознакувати, а далі потрібно ці ресурси рекламувати», – зазначив С. Підмогильний, голова Асоціації активного та екологічного туризму України.

ОТГ опрацьовують карти ресурсів громад, алгоритми маркування маршрутів, ефективність монетизації ресурсів, презентували вже наявні туристичні маршрути. На сьогодні завдяки підтримці Житомирського центру туристичний актив області вже напрацював чотири нові туристичні маршрути. Зокрема, «Мілітарна Житомирщина», «Підготовка до місії “Марс-2020”», «Романтичний Житомир», «Великі мріїники Житомира».

«Наша громада має значний потенціал для зеленого туризму. Сьогодні ми прийшли до того, що цей ресурс має приносити гроші у громаду, адже для утримання соціальної інфраструктури ми витрачаємо свої власні доходи. Крім того, це сприятиме розвитку місцевої економіки», – переконана Т. Ленч, фахівець Білокоровицької ОТГ.

Житомирський центр розвитку місцевого самоврядування, створений Програмою «U-LEAD з Європою» та Мінрегіоном, задля розвитку туристичного потенціалу громад проводить цикл навчань для фахівців ОТГ. Це п'ять тренінгів з розвитку сільського туризму для окремих ОТГ регіону з

метою напрацювання плану розвитку туризму і врахування цих ідей під час розроблення стратегії розвитку громад.

«Чи приносять кошти в громади маєток Терещенків у Червоному, будинок на озері у Солотвині, Кам'яне село у Олевській ОТГ? Питання риторичне, сьогодні ми визначили алгоритм кроків для монетизації туризму та залучення місцевих підприємців для розвитку інфраструктури. Тоді ці об'єкти стануть магнітом для туристів і коштів», – пояснив Г. Федорук, радник з регіонального розвитку Житомирського центру розвитку місцевого самоврядування.

Незважаючи на особливості регіонального розвитку територій, спільним для всіх громад стало створення умов для малого й середнього бізнесу. Так, Тростянецька об'єднана громада Сумської області значну увагу приділяє підтримці малого бізнесу. Проект Тростянецької міської ради «Сучасний ХАБ задля підтримки розвитку малого бізнесу» виграв грант на 7,7 млн грн. «Із 200 проектів, поданих на конкурс, державною комісією було відібрано десять, до яких не було ніяких зауважень. Серед них і проект Тростянецької міської ради щодо створення сучасного просвітницького дозвільного молодіжного центру шляхом проведення реконструкції приміщення колишньої їдальні заводу “Електропобутприлад”», – зазначив міський голова Ю. Бова.

Фінансування проекту здійснюватиметься на 90 % з державного бюджету за кошти, отримані від Європейського Союзу (це 7,7 млн грн). Також передбачено співфінансування з міського бюджету – 10 % (868 тис. грн).

У Кочубеївській об'єднаній громаді Херсонської області сприяють розвитку швейної справи. У подальшому тут планують відкрити власний цех (або навіть фабрику) з виробництва одягу, постільної білизни, брендваної продукції. «Багато жінок у нашій громаді не мають роботи, тому вони б із задоволенням здобули професію швачки. Разом з тим є місцева підприємниця, яка вже давно мріє відкрити такий бізнес», – зазначив С. Дмитриченко, завідувач сектору економічного розвитку й залучення інвестицій Кочубеївської сільської ОТГ. Та оскільки нині в громаді немає коштів на створення швейного цеху, було вирішено розпочати з професійного навчання. Відбуватиметься воно на базі опорної школи, щоб і учні могли відвідувати заняття.

У Соледарській ОТГ Донецької області на ДП «Артемсіль» запустили нове виробництво – дві лінії з очищення й пакування харчової солі. У 2017 р. державне підприємство повністю відмовилося від російського ринку, який раніше становив половину обсягів виробництва. При цьому «Артемсіль» посилило вектор на Європу, відправляючи туди технічну сіль. Щоб європейці споживали харчову сіль з Донеччини, на підприємстві вклали кошти в нову лінію очищення за допомогою фотосинтезу та в подальше пакування в нові картонні пачки обсягом 1 кг і 500 г.

Програма реконструкції розпочалася ще у 2016 р., основні інвестиції в закупівлю італійського обладнання становили 23,5 млн грн. Потужність двох нових ліній становить 120 пачок за 1 хв. До цих пір підприємство працювало на 60-річному обладнанні. Нова лінія дала змогу зробити зовнішній вид солі більш привабливим, а вміст NaCl зріс до 99 %, що відповідає європейським стандартам.

Випуск білішої солі дасть можливість експортувати харчовий продукт на європейські ринки, попереду велика робота з налагодження взаємовідносин з потенційними партнерами, із сертифікації продукції та підписання контрактів. Попередня домовленість про постачання солі вже є з країнами Балтії, Білоруссю, Угорщиною та Болгарією. На українському ринку нова продукція з'явиться в II кварталі поточного року.

Важливою для ОТГ подією назвав запуск нового виробництва міський голова Соледару О. Степаненко. «Артемсіль» – бюджетоутворююче підприємство, на якому працюють 3 тис. осіб, тільки минулого року тут двічі підвищували заробітну плату – це ж не тільки покращення життєвого рівня місцевого населення, а й збільшення суми податків у місцевий бюджет, що дасть змогу вкладати гроші в розвиток інфраструктури громади.

Будівництво нової гідроелектростанції – перший успішний проект Васильківської ОТГ Дніпропетровської області. «Його реалізували виключно коштом вітчизняних інвесторів. Від ГЕС у Васильківці лишилися самі стіни – понад 60 років простояла без діла. Тепер, замість старого об'єкта, нова гідроелектростанція. Вона генеруватиме 120 кВт·год», – зазначив голова ОДА В. Резніченко.

«Коли створили Васильківську громаду, поставили перед собою завдання залучити інвестиції в її розвиток. Інвестори з Пирятини вирішили вкласти кошти в будівництво гідроелектростанції. Раніше в нас траплялися збої електропостачання. Важливо було звести міні-ГЕС, щоб в школи, дитсадки та лікарні електрика постачалася безперебійно», – пояснив голова Васильківської ОТГ С. Павліченко. За його словами, міні-ГЕС – це нові робочі місця, додаткові надходження до бюджету, які сприятимуть розвитку інфраструктури громади.

«Реконструювали будівлю, збудували повітряну лінію, встановили гідротурбину, генератор, трансформатор. Усе устаткування – вітчизняного виробництва. Зараз проводимо пусконаладжувальні роботи з автоматизації управління станцією», – підкреслив директор товариства «Енергоактив» А. Кучерявий. Система забезпечена надійним ступенем захисту, при найменшому збої спрацьовує звукова сигналізація і відбувається автоматичне відключення гідротурбін. Загалом міні-ГЕС обслуговуватиме 17 тис. осіб.

Для підтримки ефективності використання регіональних ресурсів і фінансів у більшості областей України створюють агенції регіонального розвитку. Як зазначають експерти з підтримки впровадження державної регіональної політики Програми «U-LEAD з Європою», стратегічне планування регіонів базується на консенсусі всіх його учасників. Першим

етапом у процесі стратегічного планування є соціально-економічний аналіз області – насамперед це виявлення проблем, також пошук явних, прихованих і недооцінених активів, визначення потенціалу розвитку територій регіону. На основі цього аналізу, а також опитування громадськості, діяльності численної робочої групи з розроблення стратегії формується дерево цілей стратегії, визначаються конкурентні переваги регіону, виклики й ризики розвитку області.

Експерти пояснюють, якщо в конкретній області є придатні для ягідництва землі, це обов'язково виявить описаний вище процес, причому з чіткою прив'язкою до конкретних територій. Якщо є потреба в проектах, які б сприяли вирощуванню ягід на цих територіях, у плані реалізації стратегії мають бути прописані технічні завдання щодо створення цих проектів. Наприклад, заснування ягідних кооперативів, закупівля для таких кооперативів перших саджанців і певного обладнання, навчання фермерів сучасним технологіям вирощування ягід, маркетингу, збуту продукції тощо.

За словами експерта з підтримки впровадження державної регіональної політики Програми «U-LEAD з Європою» Ю. Третяка, важливо розуміти, що за обмежених публічних коштів інструменти регіонального розвитку – такі як стратегія і план її реалізації – допомагають спрямувати ресурси на підтримку саме тієї діяльності, яка створить для цієї конкретної області додаткові податкові надходження до місцевих та обласного бюджетів.

Власне, стратегія не повинна закінчуватися набором цілей, вона обов'язково має включати план реалізації з набором конкретних технічних завдань щодо розвиткових проектів. Наприклад, стратегічна мета – розвиток сільських територій; оперативна мета – диверсифікація економіки на селі; завдання – розвиток кооперативного руху в ягідництві. План реалізації має містити все це, включаючи фінансові розрахунки. Він є, по суті, інструкцією з розвитку регіону. Маючи його, обласна влада повинна організувати якісний конкурс проектів і обрати найкращі, щоб поборотися, наприклад, за кошти Державного фонду регіонального розвитку чи обласного бюджету.

На сьогодні в Україні у 22 областях прийнято рішення про створення агенцій, 14 з яких уже зареєстровані та функціонують.

Таким чином, насамперед функцією регіонального розвитку ОТГ є економічне зростання, яке забезпечує розширене відтворення економіки територій регіонів. Кожний розвитковий, інвестиційний проект, впроваджений в ОТГ, передбачає забезпечення податкових надходжень у місцеві бюджети від малого й середнього бізнесу, залучених внутрішніх і зовнішніх інвесторів.

В ОТГ на сьогодні прагнуть забезпечувати умови для розвитку підприємництва, щоб створювалися нові робочі місця, податкові надходження залишалися в громаді та використовувалися для надання якісних послуг мешканцям.

Важливим також стало сприяння на сільських територіях переробці сільгосппродукції на місцях. Тому в ОТГ поширюється рух

сільськогосподарської кооперації, адже це перспективно й потрібно для села, аграрного бізнесу та фермерства в цілому (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: сайт Чернівецької ОДА (<http://www.bukoda.gov.ua>); сайт Рівненської ОДА (<http://www.rv.gov.ua>); сайт Сумської ОДА (<http://sm.gov.ua>); сайт Дніпропетровської ОДА (<https://adm.dp.gov.ua/ua>); сайт Черкаської ОДА (<http://ck-oda.gov.ua>); сайт Тростянецької міської ради (<http://trostyanets-miskrada.gov.ua>); сайт Сумського центру розвитку місцевого самоврядування (<https://ru-ru.facebook.com/lgdc.sumy>); інтернет-видання «Буг» (<http://bug.org.ua>); Програма DOBRE (<http://decentralization.uacrisis.org/poland>); сайт Телеканалу «1+1» (<https://1plus1.ua>); blitz.if (<http://www.blitz.if.ua>); ACC (<http://acc.cv.ua/chernivtsi/30654-ukrajiner-pobuvav-na-bukovini-krasive-video-pro-glibotsku-otg>).*

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України

30 травня 2018 р. під головуванням президента Національної академії наук України академіка Б. Патона відбулося чергове засідання Президії НАН України.

На початку заходу президент академії вручив співробітникам НАН України нагороди, якими їх, відповідно до Указу Президента України, було відзначено з нагоди Дня науки.

Потому присутні заслухали й обговорили, зокрема, повідомлення трьох молодих учених і наукову доповідь члена академії.

З теми «Безградієнтні алгоритми керування для задач динамічної оптимізації» виступила старший науковий співробітник Інституту прикладної математики і механіки НАН України кандидат фізико-математичних наук В. Грушковська.

Повідомлення «Моделювання реакції ґрунтів на сейсмічні впливи для забезпечення сейсмостійкості споруд за європейськими стандартами» виголосила науковий співробітник Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України кандидат фізико-математичних наук Ю. Семенова.

Старший науковий співробітник Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України кандидат фізико-математичних наук І. Кириллін представив повідомлення «Механізми відхилення пучків високоенергетичних заряджених частинок зігнутими кристалами. Теорія та експерименти ЦЕРН».

Доповідь «Наукові основи дугових адитивних технологій у спецелектрометалургії та електрозварюванні» виголосив завідувач відділу

Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України член-кореспондент НАН України В. Шаповалов.

Далі учасники засідання розглянули ряд кадрових і поточних питань (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4039>). – 2018. – 1.06).

***

19 травня 2018 р. Президент України П. Порошенко підписав Указ «Про відзначення державними нагородами з нагоди Дня науки».

Нагородами за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, зміцнення науково-технічного потенціалу України, багаторічну сумлінну працю і високий професіоналізм відзначено в тому числі й 10 співробітників академії:

– заступника директора Радіоастрономічного інституту НАН України доктора фізико-математичних наук Д. Вавріва (званням «Заслужений діяч науки і техніки»);

– директора Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України доктора медичних наук, професора А. Гольцева (званням «Заслужений діяч науки і техніки»);

– головного наукового співробітника Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України доктора технічних наук, професора Я. Григоренка (званням «Заслужений діяч науки і техніки»);

– директора Інституту української мови НАН України доктора філологічних наук, професора П. Гриценка (званням «Заслужений діяч науки і техніки»);

– директора Інституту гідромеханіки НАН України академіка В. Грінченка (орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня);

– провідного наукового співробітника Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України доктора філологічних наук Т. Лукінову (орденом княгині Ольги I ступеня);

– головного наукового співробітника Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України академіка Б. Мовчана (орденом князя Ярослава Мудрого III ступеня);

– директора Інституту математики НАН України академіка А. Самойленка (орденом князя Ярослава Мудрого III ступеня);

– першого заступника головного вченого секретаря НАН України, начальника Науково-організаційного відділу Президії НАН України О. Кубальського (орденом «За заслуги» III ступеня);

– завідувача відділу біологічної фізики Інституту радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України доктора фізико-математичних наук Г. Шестопалову (орденом княгині Ольги III ступеня) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4019>). – 2018. – 22.05).

***

19 травня 2018 р., у День науки, Президент України П. Порошенко підписав Указ «Про присудження Державних премій України в галузі науки і техніки 2017 року».

Відповідно до цього документа, премії присуджено, зокрема, ученим Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача, Інституту фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова, Інституту радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова, Інституту електронної фізики, Інституту проблем міцності ім. Г. С. Писаренка, Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка, Інституту гідромеханіки, Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського, Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського, Інституту гідробіології, Інституту економіки та прогнозування, Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України, а також членам НАН України з Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, громадської організації «Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4010>).* – 2018. – 21.05).

***

Напередодні Дня науки, 18 травня 2018 р., у Міністерстві освіти й науки (МОН) України відбулося урочисте відзначення науковців преміями Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій та нагородою Scopus Awards Ukraine-2018.

З вітальними словами до присутніх звернулися міністр освіти й науки України Л. Гриневич, перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань науки й освіти О. Співаковський, Надзвичайний і Повноважний Посол Китайської Народної Республіки в Україні Ду Вей.

Урядову премію (згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 289-р) отримали, зокрема, учені Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України й Інституту молекулярної біології і генетики НАН України – за роботу «Розробка і впровадження новітніх молекулярно-генетичних технологій діагностики онкогематогічних захворювань у населення України в післячорнобильський період».

Академічні наукові установи також перемогли в чотирьох із семи номінацій нагороди Scopus Awards Ukraine-2018:

- Інжиніринг та технології (Інститут фізики НАН України);
  - Медичні науки (Інститут молекулярної біології і генетики НАН України);
  - Природничі науки (Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України);
  - Абсолютний лідер (Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4017>)).
- 2018. – 22.05).

***

17 травня 2018 р. з нагоди Дня науки та в рамках XII Всеукраїнського фестивалю науки в Краматорську відбулося урочисте спільне засідання Ради Донецького наукового центру НАН України і МОН України (ДНЦ) та Ради ректорів вищих навчальних закладів (ВНЗ) Донецької та Луганської областей.

Участь у заході взяли начальник відділу освіти департаменту освіти й науки Донецької обласної державної адміністрації В. Тарасов, заступник голови Краматорського міського виконкому Ю. Люлька, член Луганської обласної науково-координаційної ради ДНЦ В. Соколов, голова Донецького територіального відділення Національного центру «Мала академія наук України» (МАН) О. Євдокімова, директори академічних установ, відомі вчені й ректори ВНЗ Донецької та Луганської областей, Києва та Дніпра.

Відкрив засідання голова ДНЦ доктор технічних наук, професор В. Ковальов. Голова ДНЦ у своєму виступі повідомив, що центр активно сприяє розвитку наукового потенціалу регіону, подальшій інтеграції науки й освіти, роботі з науковою молоддю, просвітницькій діяльності. Великою мірою робота центру зосереджується на популяризації науки, підвищенні її ролі й авторитету в суспільстві. В. Ковальов підкреслив, що урочисте засідання Ради ДНЦ і Ради ректорів ВНЗ з нагоди Дня науки проводиться в рамках XII Всеукраїнського фестивалю науки та плану заходів щодо відзначення 100-річчя Національної академії наук України.

Голова центру нагадав, що ДНЦ засновано з ініціативи президента НАН України Б. Патона в 1965 р. у структурі Академії наук УРСР з метою забезпечення розвитку фундаментальних досліджень у Донецькому регіоні, зміцнення зв'язків науки з виробництвом, концентрації зусиль наукових установ і ВНЗ на розв'язанні найважливіших для економіки Донбасу науково-технічних проблем. В. Ковальов поінформував присутніх про діяльність наукового центру в 2017–2018 рр. Він наголосив, що ДНЦ має та реалізує амбітні цілі, закріплені в його пріоритетних напрямках. На сьогодні значна увага науковців приділяється заходам відродження промисловості та в цілому економіки Донбасу, визначенню першочергових завдань розбудови сучасної економіки на Сході України, економічному забезпеченню

інноваційного розвитку, впровадженню науково-технічних розробок на підприємствах оборонного комплексу.

З вітальним словом до учасників зібрання звернулися також начальник відділу освіти департаменту освіти й науки Донецької обласної державної адміністрації В. Тарасов, заступник голови Краматорського міського виконкому Ю. Люлька, член Луганської обласної науково-координаційної ради ДНЦ В. Соколов, голова Донецького територіального відділення МАН О. Євдокімова та юні науковці – члени МАН, призери обласних олімпіад з математики, фізики й біології, учні закладів середньої освіти Краматорська та Слов'янська.

Про відновлення роботи після переміщення, проблеми, наукові здобутки й успіхи Інституту проблем штучного інтелекту НАН України та МОН України доповів його директор член-кореспондент НАН України А. Шевченко. У своєму виступі він окремо наголосив на основних труднощах у роботі переміщених установ і зазначив, що нині інститут відродився та продовжує свою діяльність у Києві й залишається в авангарді одного з найперспективніших напрямів – інформатики та штучного інтелекту.

На засіданні також виступили заступник директора Інституту прикладної математики і механіки НАН України доктор фізико-математичних наук В. Щербак та завідувач лабораторії проблем економіки й фінансів Донбаської державної машинобудівної академії доктор економічних наук, професор Н. Рекова, які розповіли про основні напрями й перспективи розвитку математичних і соціогуманітарних наук на Донбасі.

З нагоди Дня науки найкращі науковці Донбасу отримали почесні грамоти Донецької державної обласної адміністрації, Краматорського міського голови та ДНЦ (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4029>). – 2018. – 25.05).

***

24 травня 2018 р. у Харкові на будинку по вул. Багалія, 17, урочисто відкрили меморіальну дошку видатному українському математику члену-кореспонденту НАН України Н. Ахієзеру (1901–1980). За цією адресою науковець мешкав з 1948 по 1980 р.

Математичні досягнення Н. Ахієзера належать до теорії апроксимації, проблеми моментів, теорії диференціальних та інтегральних операторів. У його роботах гармонійно поєднувалися класичні методи теорії функцій комплексного змінного із сучасними методами функціонального аналізу. Це дало змогу вченому розв'язати ряд складних проблем, серед яких задача про поліном з декількома фіксованими коефіцієнтами, який найменш ухиляється від нуля на інтервалі; задача про поліном, який найменш ухиляється від нуля на системі інтервалів; задача про найкращу константу в теоремі Джексона (спільно з М. Крейном); задача про вагову апроксимацію поліномами (спільно з С. Бернштейном). Він запропонував ефективний метод розв'язання

обернених задач спектрального аналізу для важливих класів спектральних щільностей. Пізніше цей метод мав чудові застосування, що дали змогу знайти у явному вигляді рішення ряду нелінійних рівнянь математичної фізики. Н. Ахієзер опублікував близько 150 наукових праць, включно з 10 монографіями, перекладеними і виданими в багатьох країнах світу (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4031>). – 2018. – 31.05).

Кадрова політика НАН України

Постійно діюча комісія з конкурсного відбору керівників державних підприємств, віднесених до відання НАН України, на своєму засіданні від 31.05.2018 р. (протокол № 1) провела конкурс на заміщення посади директора Державного підприємства «Санаторій-профілакторій “Славутич”» концерну «АЛКОН» Національної академії наук України та ухвалила визнати найкращою пропозицію й оголосити переможцем конкурсу А. Григор’янца, а також рекомендувати Президії НАН України укласти з А. Григор’янцем контракт і призначити на посаду директора Державного підприємства «Санаторій-профілакторій “Славутич”» концерну «АЛКОН» Національної академії наук України (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4042>). – 2018. – 1.06).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

15–17 травня 2018 р. у Харкові вперше в Україні відбулася Міжнародна конференція «Стан та перспективи співпраці Україна – ЦЕРН», приурочена до 100-річчя Національної академії наук України і Дня науки.

Захід, організатором якого виступив Інститут сцинтиляційних матеріалів НАН України (ІСМА), тривав на базі Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України й Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України (ННЦ ХФТІ).

Конференція проводилася з метою активізації спільних робіт в умовах асоційованого членства України в ЦЕРН, набутого 2016 р.

До зібрання долучилися 63 учасники, було виголошено 46 доповідей, дев’ять з яких представниками провідних експериментів ЦЕРН, таких як LHCb, CLIC, CMS, SHIP, ALICE. Представники ЦЕРН розповіли про основні завдання, які ставлять перед собою дослідники цієї організації, і можливості поглиблення співпраці з Україною, а також поділилися планами з розвитку

досліджень та оновлення експериментального обладнання. Українські вчені зі свого боку поділилися власним досвідом проведення експериментів у галузі фізики високих енергій, результатами спільних проектів із ЦЕРН, новими ідеями щодо подальших досліджень.

Усі учасники конференції мали змогу ознайомитися з розробками ІСМА в галузі сцинтиляційного матеріалознавства і створення детекторів іонізовного проміння не тільки на виставці, а й безпосередньо в лабораторіях і ростових залах, де вирощують та оброблюють сцинтиляційні матеріали.

Матеріали заходу (презентації, відеозаписи доповідей, а також фотографії) доступні на головній сторінці офіційного сайту конференції: <http://cern-ua.isma.kharkov.ua>.

Відеосюжети місцевих телеканалів про це зібрання можна переглянути за посиланнями: <http://izvestia.kharkov.ua/tv-proekty/hi/3029/1269533.html>; <https://youtu.be/z6BF3FHJuSY>; <https://youtu.be/vwVsiHvWVu0>.

Крім того, ІТ-спеціалісти ІСМА створили власний відеоролик, присвячений конференції: <https://youtu.be/WdY620B8hOA> (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4021>). – 2018. – 22.05).

***

21–23 травня 2018 р. на базі Київського університету права (КУП) НАН України відбулася I Міжнародна українсько-швейцарсько-ізраїльська науково-практична конференція «Актуальні питання права інтелектуальної власності».

Її співорганізаторами, крім КУП НАН України, виступили Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) (м. Женева, Швейцарія), Тель-Авівський університет (м. Тель-Авів, Ізраїль) і Центр порівняльних правових досліджень ОНО академічний коледж (Кір'ят, Ізраїль).

У роботі конференції взяли участь провідні науковці й фахівці у сфері інтелектуальної власності з України, Ізраїлю, Швейцарії, представники державних органів і установ, дипломатичних місій в Україні, аспіранти, студенти українських закладів вищої освіти.

Серед почесних гостей конференції були присутні: директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України академік НАН України Ю. Шемшученко; заступник керівника програм департаменту країн з перехідною та розвинутою економікою ВОІВ О. Шевченко; професор Юридичної школи ОНО, Центру порівняльних правових досліджень, засновник та академічний директор Академічного коледжу ОНО (Ізраїль) Шломіт Яніскі-Равід; професор факультету права Тель-Авівського університету Амір Хури; голова Уманської районної ради О. Супрунець; старший науковий співробітник Центру інтелектуальної власності й передачі технологій НАН України Д. Махновський; в. о. заступника директора Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної

власності Міністерства юстиції України О. Адлер; директор Інституту всесвітньої історії НАН України член-кореспондент НАН України А. Кудряченко; заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту (НДІ) приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук (НАПрН) України М. Галянтич; представник Посольства Грузії в Україні А. Анджепаридзе; головний науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України Г. Андрощук; директор департаменту з корпоративної безпеки Українського Союзу промисловців і підприємців С. Худобін.

У наукових доповідях учасники форуму обмінялися думками з питань нормативно-правового регулювання інтелектуальної власності на міжнародному й національному рівнях, розглянули окремі аспекти вдосконалення регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, проблеми інтелектуальної власності як інструменту розвитку економіки, проаналізували проблемні питання охорони авторського права, патентного права, сучасні тенденції розвитку права інтелектуальної власності тощо.

У рамках роботи конференції відбулися переговори ректора КУП НАН України професора Ю. Бошицького з представниками Тель-Авівського університету й Центру порівняльних правових досліджень ОНО академічного коледжу щодо проведення наступної спільної науково-практичної конференції на базі ізраїльського вищого навчального закладу. КУП НАН України та Центр порівняльних правових досліджень ОНО академічний коледж урочисто підписали меморандум про співробітництво, що відкриває перспективи для їхньої майбутньої двосторонньої співпраці.

Наступні робочі дні конференції присвячувалися проблематиці комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та блокчейн-технологіям в Ізраїлі й Україні. Було заслухано чимало надзвичайно важливих та інформативних виступів і презентацій, а студентська молодь дізналася про нові актуальні проблеми права інтелектуальної власності, мала нагоду познайомитися й обмінятися враженнями про міжнародну науково-практичну конференцію зі студентами з Ізраїлю та Швейцарії (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4041>). – 2018. – 31.05).

***

18 травня 2018 р. в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень (ІПіЕНД) ім. І. Ф. Кураса НАН України відбулася Міжнародна наукова конференція «Шлях до Європи: польський та український досвід», організаторами якої, крім зазначеної установи, стали Інститут політичних досліджень Польської академії наук (ІПД ПАН), Польський інститут у Києві та представництво Польської академії наук у Києві.

Директор ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України член-кореспондент НАН України О. Рафальський у своєму виступі акцентував увагу на тому, що

Україна та Польща зробили свій вибір у складному глобалізованому світі й тепер країни готові до обміну досвідом у євроінтеграційних прагненнях. Він також наголосив, що незважаючи на зростання націоналістичних настроїв в українському суспільстві, зумовлене агресією з боку Росії, українці проти конфронтації в польсько-українських взаємовідносинах. Польща є найбільшим торговельним та інвестиційним партнером України. Підсумовуючи, доповідач зазначив, що конференція, яка має науковий характер, є кроком до поглиблення українсько-польської співпраці.

Зі свого боку директор ІПД ПАН Г. Мотика зазначив, що європейський вибір Польщі не був однозначним. У країні мали місце націоналістичні прояви щодо реалізації польського сценарію розвитку в європейському просторі. Але попри глибокі політичні суперечності метою політичної еліти була інтеграція у Європейський Союз. Завдяки щоденним крокам у суспільно-політичному житті, роботі з адаптації законодавства Польща приєдналася до ЄС. Аналізуючи сучасний стан українсько-польських відносин, доповідач наголосив, що дискусії навколо різноманітних питань сучасної історії не заважають продовженню наукової співпраці, оскільки позбавлені політичної кон'юнктурності.

Директор Польського інституту в Києві Б. Мусялович висловив переконання, що приєднання Польщі до НАТО і Європейського Союзу – одна з головних подій польської історії. Це сприяло посиленню позицій країни в економічному просторі Європи. Доповідач також звернув увагу на роль господарського чинника в українсько-польських відносинах. Ключовим питанням сучасного розвитку країн є економіка, яка потребує інвестицій. Умовою покращення інвестиційного клімату, на його думку, є подолання корупції в Україні.

Сподівання на співпрацю ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України з представництвом Польської академії наук у Києві висловив його директор Г. Собчук. Конференції поглиблюють контакти між науковцями, сприяють обміну й аналізу українського та польського досвіду. На його думку, саме через Польщу пролягає шлях України до європейського світу.

Офіційна частина заходу завершилася підписанням угоди про співпрацю між ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України й ІПД ПАН.

Згідно з програмою, конференція відбувалася в рамках трьох панелей, під час кожної з яких передбачалося дві основні доповіді з доповідачами українського та польського інститутів, виступи двох дискусантів з теми доповідей і широке обговорення науковим загалом порушених ними проблем.

Підсумовуючи роботу конференції, О. Рафальський і Г. Мотика висловили спільну думку про обоюсторонню зацікавленість у продовженні наукової співпраці між ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України й ІПД ПАН, сподіваючись, що подібні заходи сприятимуть встановленню дружніх добросусідських відносин між українським та польським народами

(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4025>). – 2018. – 25.05).

Наукові публікації

22 травня 2018 р. в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень (ІПіЕНД) ім. І. Ф. Кураса НАН України відбулася презентація науково-документального видання «Організація Українських Націоналістів в Польщі в 1944–1950 роках. Ліквідація керівних структур». Це т. 9 видання «Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб», що готується спільною польсько-українською робочою групою.

Під час презентації про роботу над т. 9, який складається з двох частин і містить 1568 с. тексту, розповіли заступник директора відділення історичних досліджень ІПН РП доктор Є. Беднарєк, професор Ю. Шаповал, начальник самостійної секції архівних досліджень ІПН РП доктор М. Маєвський, провідний науковий співробітник ГДА СБУ В. Ковальчук.

Підкреслювалося, зокрема, що ця праця містить не лише документи загального характеру – вона ще й, сказати б, олюднена, тому що в ній розміщено унікальні документи, які розповідають про долі конкретних осіб. Водночас архівні дослідження дали змогу зробити кілька цікавих спостережень загального плану. Друковані вперше джерела (рапорти, записки, агентурні донесення та протоколи допитів) виразно розкривають механізм залежності польських органів безпеки від радянських. Саме радянська сторона провела розроблення керівництва ОУН у Польщі. Чинником, що стимулював підвищення уваги до мережі ОУН у Польщі, стало намагання окремих членів ОУН встановити зв'язок з амбасадями США, Великої Британії й інших країн і проведення акції «Вісла» у 1947 р. Про це й багато іншого йдеться в т. 9 спільного польсько-українського видання. Його творці йдуть *ad fontes*, від джерел, відкидаючи політичну кон'юнктуру та не «редагуючи» історію на догоду їй. Очевидно, у цьому полягає одна із заповорок багаторічних успіхів польських і українських дослідників *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4027>). – 2018. – 25.05).*

***

У рамках програми співпраці між Київським університетом права (КУП) НАН України та Дебреценським університетом підготовлено й видано спільну працю «Актуальні проблеми цивільстики (на прикладі України та Угорщини)», присвячену актуальним питанням розвитку сучасної науки цивільного права для вдосконалення її теоретичних засад, вивчення динаміки цивільно-правових явищ у часі та порівняння

положень цивільного права з іншими національними правовими системами.

Учені-правознавці наголошують на важливості наукового дослідження сучасних проблем цивільного права Європейського Союзу, пошуку нових форм і методів вдосконалення цивільного законодавства, становлення нових інститутів та категорій цивільного права Угорщини й України.

У правовій науці категорія «цивілістика» розглядається як узагальнювальне поняття, яке позначає сукупність суспільних відносин цивільно-правового змісту, пов'язаних із цивільним правом, проблемами нормативного регулювання майнових і особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб і практикою цивільних правовідносин (включно із сімейно-правовими, цивільно-процесуальними й приватними міжнародно-правовими відносинами). Цивілістика також розглядається як галузь юридичної науки, предметом якої є: норми цивільного права; цивільні правовідносини як юридична форма суспільних відносин, що регулюються цивільним законодавством; юридичні факти; судова, судово-господарська й адміністративна практика застосування цивільно-правових норм. У точному спеціально-юридичному значенні цивілістика розглядається як галузь юридичної науки, виступаючи синонімом поняття «наука цивільного права», що і є загальноприйнятим нині.

У зв'язку з цим актуальними є представлені в книзі наукові праці, присвячені дослідженню системи цивільного права, положень про осіб у цивільному праві, межі реалізації цивільних прав, положень про окремі різновиди договорів, проблеми цивільно-правової відповідальності. Актуальним також є дослідження загальних проблем права інтелектуальної власності, питань охорони авторського права й суміжних прав, патентного права й комерційних позначень, які тісно пов'язані із цивільним правом і цивільно-правовими відносинами.

Нині існує необхідність посилення правової культури для захисту цивільних прав і прав інтелектуальної власності, підвищення загального рівня підготовки кваліфікованих фахівців для вирішення зазначених питань. Це потребує великого обсягу спеціальних теоретичних знань і практичного досвіду вдосконалення законодавства, спрямованого на охорону цивільних прав і відповідних суспільних відносин, прав на об'єкти інтелектуальної власності, створення сприятливих умов для розвитку цивілізованого регулювання цього кола суспільних відносин.

Праця «Актуальні проблеми цивілістики (на прикладі України та Угорщини)» за загальною редакцією ректор КУП НАН України професора Ю. Бошицького та угорського професора В. Сікори є продовженням циклу досліджень порівняльного правознавства, що активно здійснюються науковцями КУП НАН України в рамках реалізації міжнародних угод про співпрацю **(Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4011>). – 2018. – 21.05).

***

17–18 травня 2018 р. у рамках XII Всеукраїнського фестивалю науки співробітники відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтв Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (ІМФЕ) на чолі із завідувачем цього відділу доктором мистецтвознавства, академіком Національної академії мистецтв України Т. Карою-Васильєвою відвідали м. Кропивницький.

17 травня 2018 р. у відділі мистецтв Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського – однієї з найстаріших в Україні – відбулася презентація наукового п'ятитомного видання ІМФЕ «Історія декоративного мистецтва України» (головний редактор – Г. Скрипник, науковий редактор – Т. Кара-Васильєва).

У виступах Т. Кара-Васильєва, О. Клименко, З. Чегусова, Н. Студенець висвітлили новизну цього унікального колективного дослідження, ознайомили присутніх з основними концептуальними засадами кожного тому, розповіли про роботу над розділами видання.

Виступи науковців супроводжувалися широким корпусом ілюстративного матеріалу, а також відеофільмом, відзнятим на першій презентації цього видання 25 січня 2017 р. у залах Національного музею українського народного декоративного мистецтва (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4035>). – 2018. – 31.05).

Діяльність науково-дослідних установ

14–15 травня 2018 р. у Києві відбувся семінар за проектом Earth Observation Based Information Products for Drought Risk Reduction at the National Level (EvIDENz) («Інформаційні продукти на основі даних спостереження Землі для зниження ризику посух на національному рівні»). Семінар організовано Інститутом космічних досліджень НАН України та ДКА України (ІКД).

У межах проекту Україна розглядалася як пілотна країна для розроблення інформаційних продуктів моніторингу прямих сільськогосподарських втрат для економіки через посухи, що може бути внеском до Сендайського фреймворку для зменшення ризиків стихійних лих (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction) на 2015–2030 рр. Зокрема, розроблений робочий потік надає можливість оцінювати економічні наслідки прямої втрати посівних площ унаслідок посухи у 2015 р. для Київської області в Україні.

Під час пленарної секції консорціум проекту представив отримані результати. Так, представники ІКД презентували попередні результати зі

створення робочих потоків оцінювання індикаторів досягнення цілей сталого розвитку (SDG), які нині розроблюються в межах проекту Geo Essential ERA-PLANET. Зокрема, представлено попередні результати для цілей сталого розвитку SDG 2.4.1 (частка продуктивних сільськогосподарських угідь до загальної площі земель, що використовуються для господарювання) та SDG 15.3.1 (частка земель, які зазнали впливу деградаційних процесів до загальної площі), а також запропоновано Nexus-підхід для оцінювання важливих параметрів довкілля (Essential Variables). Представлено попередню реалізацію розроблених робочих процесів у межах інфраструктури Vlab.

Під час тренінгу, проведеного в приміщенні Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», користувачі взяли участь у практичній сесії з оцінювання ризиків посух і відповідних збитків за даними дистанційного зондування, які викликали великий інтерес присутніх (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4030>). – 2018. – 25.05).

***

17–18 травня 2018 р. у Золочеві Львівської області відбувся Форум громадян Золочева та краю: історична спадщина, сьогодення, погляд у завтра.

Співорганізаторами заходу виступили: Західний науковий центр НАН України та МОН України, Золочівська міська рада Львівської області, Золочівська районна рада Львівської області, Золочівська районна державна адміністрація Львівської області, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський національний університет ім. І. Франка, Громадська ініціатива «Інститут Маркіяна Шашкевича».

Прикметно, що форум було організовано з нагоди 595-річчя першої згадки про Золочів і 495-річчя набуття містом Магдебурзького права.

Його мета – окреслити основні проблеми й опрацювати з урахуванням історичної спадщини та наявного потенціалу й ресурсів шляхи та механізми сталого соціогуманітарного й економічного розвитку Золочева та краю.

Серед учасників і запрошених були мешканці регіону, представники й керівники територіальних громад, освітяни та науковці, практики й експерти, духовні особи, представники бізнесу й реального сектору економіки, зацікавлені та небайдужі. Особливістю заходу також було те, що до оприлюднення результатів досліджень, експертних і фахових оцінок із проблематики регіону долучилися спікери й симпатики, які є саме уродженцями Золочева та краю.

Привітання учасникам форуму, оголошені під час його роботи, надійшли від голови Західного наукового центру НАН України та МОН України академіка З. Назарчука, а також керівників владних органів регіону. Важливо відзначити й те, що звернення та привітання надіслав уродженець Золочева,

громадянин США, лауреат Нобелівської премії з хімії (1981 р.) Р. Гофман (Roald Hoffmann), який особливо тепло звернувся до своїх земляків.

Науково-практичні й інформаційні повідомлення було викладено спікерами форуму в межах роботи трьох секцій: «Перспективи розвитку культури, духовності, освіти й науки в Золочеві та регіоні», «Особливості та чинники розвитку Золочева й краю», «Актуальні проблеми регіонального планування та містобудування Золочева та громад краю».

Завершився захід круглим столом-дискусією «Проблеми, досвід, практики вирішення актуальних проблем розвитку громад», під час якого відбулося обговорення нагальних проблем розвитку міста й регіону (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4043>). – 2018. – 4.06).

***

Про те, чому українська молодь переважно не цікавиться політикою і не ходить на вибори та чи можна якось цьому зарадити, в ефірі програми «Ранкова Свобода» (спільного проекту української редакції інформаційної служби радіо «Свобода» та радіо «Крим. Реалії») розповів провідний науковий співробітник відділу теорії та історії соціології Інституту соціології НАН України доктор соціологічних наук О. Шульга.

В Україні у 2019 р. мають відбутися вибори парламенту та глави держави. У березні поточного року було проведено опитування, під час якого в респондентів цікавилися, зокрема, тим, чи збираються вони йти на вибори та чи визначилися з кандидатами, за яких голосуватимуть. За результатами зазначеного дослідження, узяти участь у виборах планують менше третини молодих українців (віком від 18 до 35 років). Крім того, лише 20 % громадян цієї вікової категорії вірять у краще майбутнє своєї Батьківщини.

«Коли ми говоримо про молодь, то може скластися враження, ніби вона тільки тепер віддалена від політичного життя, а раніше масово ходила на виборчі дільниці. Насправді ж такого ніколи не було. Молоді українці мляво брали участь у всіх виборчих кампаніях, упродовж усього періоду незалежності, за каденцій різних президентів. Це по-перше. По-друге, слід розуміти, що ми аналізуємо людей віком від 18 до 35 років (хоча я б, наприклад, узяв проміжок від 18 до 29 років). Ця категорія наших громадян, звичайно, має інші пріоритети: вони навчаються, починають будувати кар'єру, і передусім саме на це спрямовано їхню увагу, – пояснює науковець. – І так, загалом, не лише в Україні, ми не є якимось унікальними в цьому плані. Це – загальноєвропейська, якщо не світова тенденція. Дійсно, є молоді люди з активною громадянською позицією, проте вони не становлять абсолютної більшості. Так було завжди, такими є соціально-психологічні особливості цієї вікової групи. А от уже після 30 років якщо громадяни не цікавляться політикою, то політика цікавиться ними. У них з'являється відчуття відповідальності, вони – як платники податків – хочуть знати, на що витрачаються їхні гроші. Тому я б не робив трагедії з того, що молодь

ігнорує вибори. Хоча тривожним видається інший чинник, що додався: дедалі більше молодих українців розглядають можливість виїзду до Європи, якщо в Україні ситуація погіршуватиметься».

Важливо звернути увагу й на результати соціологічного моніторингу, проведеного минулого літа Інститутом соціології НАН України. Наприклад, якщо на запитання «Чи є в Україні партія, котра представляє Ваші інтереси?» ствердно відповіли близько 30 % усіх респондентів, то серед молоді таку відповідь обрали лише 20 %. На ті ж 10 % серед молоді вища частка громадян, які вважають, що жодна серед наявних у нашій країні політсил не представляє їхніх інтересів, і тому вони не мають намірів голосувати за жодного з кандидатів. «Молоді не запропонували нової ідеології. Тут у нас все-таки проблема, – стверджує вчений. – Змалечку і далі українці бачать тільки те, що політики чубляться й виливають компромат один на одного, що вони всі однакові й постають як влада найгірших (або ж какократія), а політика, відповідно, як брудна справа, в яку молодь не хоче втручатися».

Крім того, за словами О. Шульги, для передвиборної агітаційної роботи більшість політтехнологів обирають не молодь, а інші цільові групи, які гарантовано підуть на вибори й на тлі загальної низької явки забезпечать необхідну кількість голосів тому чи іншому кандидатові або політичній силі.

Люди ж старшого віку, говорить О. Шульга, сприймають баталії на політичних телешоу як нескінченний серіал, у якому видовищность, яскравість і емоційність беруть гору над раціональним дискурсом. І таке «серіальне мислення» склалося ще в 1990-х роках. Тому для старшого покоління наших співгромадян вибори є своєрідною можливістю долучитися до соціально-політичного життя (яким вони його уявляють), до цього так званого «політичного серіалу», підтримавши «улюбленого героя». На жаль, простір для розгортання «епатажних» політичних проєктів (зокрема, під час парламентських виборів) залишається досить широким. Особливо якщо врахувати, що, згідно зі згаданим моніторингом соціологів академії, майже половина всіх опитаних досі не визначилася зі своїм майбутнім вибором (для порівняння: в усі попередні роки ця цифра не перевищувала 40 %).

Повний аудіозапис радіопередачі слухайте за посиланням: <https://www.radiosvoboda.org/a/29235505.html> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4032>)). – 2018. – 31.05).

***

Різницю в доходах українців залежно від регіону проживання проаналізувала в ефірі програми «Сьогодні. Зранку» радіостанції «Українське радіо» завідувач сектору досліджень рівня життя населення Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України кандидат економічних наук Л. Черенько.

Учена зазначила, що лідерами за рівнем доходів населення є регіони України з вищою часткою промисловості в економіці й регіони, де переважають галузі економіки з високими стандартами оплати праці. Натомість регіони, де більшу частку займає сільськогосподарська діяльність, традиційно мають нижчі стандарти оплати праці.

Вона звернула увагу на Закарпатську область, яка завжди потрапляла в групу з низькими стандартами оплати праці. Однак, за останніми даними, увійшла до 10 лідерів. Роботодавці змушені піднімати рівень заробітної плати в цьому регіоні, що зумовлено близькістю кордонів інших країн і можливістю виїзду його мешканців на роботу за кордон.

Експерт пояснила, як рівень доходів громадян впливає на ціноутворення в різних регіонах України.

Під час розмови Л. Черенько звернула увагу на ще один важливий аспект, пов'язаний з місцем проживання та рівнем життя людей: «У регіонах з високими стандартами оплати праці й відповідно високою вартістю життя найгірше живеться людям, які отримують соціальні трансферти. Тобто це пенсіонери і люди, які живуть на соціальну допомогу. Вона однаково виплачується і на Тернопільщині, й у Києві. Якщо один і той самий розмір допомоги на Тернопільщині дозволяє дуже добре виживати, то в Києві це просто мізер, який обмежує людину в усьому. Ми не раз пропонували вводити додаткові коефіцієнти до соціальних виплат у регіонах з високою вартістю життя».

Запис програми можна прослухати на офіційному інтернет-сайті «Українського радіо» за посиланнями: <http://www.nrcu.gov.ua/schedule/play-archive.html?periodItemID=1955917>; <http://www.nrcu.gov.ua/schedule/play-archive.html?periodItemID=1955819> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4013>)). – 2018. – 21.05).

***

15 травня 2018 р. Україна разом зі світом відзначала Міжнародний день сім'ї. Українці практично в усіх соціологічних дослідженнях висловлюють думку, що родина – це основне в житті, головна цінність. Але інститут сім'ї в Україні останніми роками теж зазнає змін: змінюються погляди на роль чоловіка й дружини в родині, на роль сім'ї в житті людини і взагалі на сам склад родини. Про нові тенденції журналістам щоденної всеукраїнської газети «День» розповіла провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України кандидат економічних наук Г. Герасименко.

«Як і в інших країнах Європи, в Україні відбуваються складні трансформації моделі шлюбу і сім'ї. Сучасні цивілізаційні особливості організації сімейного життя – підвищення віку вступу до шлюбу і дітнародження, різноманіття форм шлюбних стосунків та форм сімейних об'єднань, поширення позашлюбної народжуваності – спостерігається і в

нашій країні, однак міжнародні порівняння свідчать, що українці раніше і частіше реєструють шлюб та народжують дітей у традиційному шлюбі, ніж населення більшості країн Європи. Збережені традиційні національні риси сімейного способу життя: високий рівень шлюбності населення, сімейна солідарність і взаємодопомога поколінь. Орієнтація на самореалізацію у професійній сфері, на досягнення високого соціального статусу не означає відмови від сімейних цінностей чи втрати їх значущості. За даними вибіркового дослідження, сім'я посідає найважливіше місце у системі цінностей українців: більшість населення зберегло традиційну повагу до сім'ї, розуміє її значення в житті суспільства та особистості. За результатами дослідження становища молоді України у 2016 р., у відповідях на запитання «Чого найбільше Ви хотіли б досягти в житті?» жінки і чоловіки були однаковими у виборі: «сімейного щастя». Отже, сімейні цінності радше адаптуються й переглядаються з метою задоволення нових потреб, а орієнтація на фінансово-матеріальне благополуччя може мати в основі прагнення людей забезпечити усім необхідним свою сім'ю, дітей, створити для них кращі умови», – зазначила вчена.

Крім того, Г. Герасименко зауважила: «По-перше, сьогодні саме поняття традиційної сім'ї розмивається. І це об'єктивна реальність, що зумовлена лібералізацією поглядів у суспільстві, емансипацією жінок та розширенням їхньої участі на ринку праці, у громадській діяльності. Виникають нові форми шлюбу, зростає “атомізація” суспільства, коли в дедалі більшій кількості людей взагалі не виникає потреби у створенні родини. У розвинутих країнах це вважається прогресивним соціальним процесом, що пов'язаний з розширенням громадянських свобод, лібералізацією суспільних поглядів, повагою до прав різних представників населення. Якщо ж у свідомості багатьох громадян традиційні сімейні цінності досі пов'язуються з патріархальним укладом, що визначає підпорядковане становище жінок в ієрархії сімейних стосунків та, зокрема, формує передумови для домашнього насильства, то руйнування цих стереотипів слід вважати позитивним явищем».

Докладніше читайте у матеріалі журналістки О. Миколук «Сімейні цінності адаптуються...» (допис від 13.05.2018 р.) на офіційному інтернет-сайті щоденної всеукраїнської газети «День» за посиланням: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/simeyni-cinnosti-adaptuyutsya> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4012>). – 2018. – 21.05).

Здобутки української археології

У травні 2018 р. спільна археологічна експедиція Національного історико-культурного заповідника (НІКЗ) «Чигирин» (під керівництвом

кандидата історичних наук В. Полтавця) та Інституту археології (ІА) НАН України (під керівництвом кандидата історичних наук О. Моголова) продовжила й завершила дослідження масового захоронення, знайденого минулоріч на Замковій горі у м. Чигирин на Черкащині.

Нагадаємо, що восени 2017 р. на Замковій горі, на одному з городів, було випадково знайдено яму, заповнену людськими кістками (на перший погляд виключно черепами). Об'єкт мав розміри 1,8x1 м і глибину до 1,5 м. Попередній підрахунок дав змогу припустити, що в ямі могло перебувати до 300 людських черепів. Вона дещо звужувалася до основи та мала майже прямокутну форму.

Враховуючи історичний контекст, дослідники припускають, що знайдена на Замковій горі в Чигирині яма пов'язана з Чигиринськими походами 1677–1678 рр., коли османська армія тримала в облозі та зрештою здобула цитадель, яку обороняли російська залога й українські козацькі війська. З історичних джерел добре відомий турецький військовий звичай стинати голову вбитим ворогам. Це був прояв військової доблесті та жест залякування ворогів. Голова ворога вважалася військовим трофеєм, за який наймані воїни отримували грошову винагороду.

Зважаючи на розташування об'єкта, археологічний та історичний контекст, можна стверджувати, що досліджений комплекс є санітарним захороненням решток воїнів – захисників Чигирини, що загинули й були обезголовлені під час бою, а також убитих мирних жителів, які перебували у фортеці під час її знищення. Формування ями відбувалося поступово – можливо, у два або більше етапів. Очевидно, яму вирили для перепоховання останків (відрубаних голів), знайдених поблизу неї – на території, де під час облоги стояв турецький табір. Судячи з кольору та стану збереженості кісток у нижніх шарах, це відбувалося, як мінімум, за кілька місяців після першої облоги. Зміна характеру травм на черепах людей, які перебували у верхніх шарах ями, наявність кісток кінцівок, а також присутність у ямі розрубаних черепів жінок і дітей (не молодше дев'яти років), дає змогу припустити, що завершення формування санітарної ями відбувалося після знищення Чигиринської фортеці у 1678 р.

Деякий час яма стояла відкритою, землею її присипали лише пізніше – не виключено, що за кілька тижнів (чи місяців) після другої облоги.

За своєю масштабністю це «поховання», що містить рештки принаймні 300 індивідів (до руйнування водогінною траншеєю їх кількість, імовірно, могла наближатися до 500), є безпрецедентним в Україні об'єктом. Не буде також перебільшенням стверджувати, що воно входить до наймасштабніших пам'яток такого типу в світі.

Наразі дослідження тривають. На наступному етапі буде підраховано кількість похованих індивідів, здійснено ідентифікацію останків, у першу чергу визначення статі й віку людей, яким вони належали. За морфологією черепів буде визначено антропологічний (краніологічний) тип похованих у ямі, що дасть змогу бодай припустити належність їх місцевим жителям,

козакам, росіянам чи найманцям з інших земель. Докладніше вивчатиметься й розташування та характер травм, що призвели до загибелі цих людей. Це, можливо, проллє світло на невідомі досі подробиці боїв кінця XVII ст., які точилися навколо Чигирина.

Після завершення дослідження планується перепоховати останки в меморіальному комплексі на території заповідника «Чигирин» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4036>). – 2018. – 25.05).

***

Про те, хто, як і навіщо споруджував піраміди у Стародавньому Єгипті, в ефірі науково-популярної програми «Всесвіт» радіостанції «Голос Києва» розповіла вчена-єгиптолог, старший науковий співробітник відділу Близького та Середнього Сходу Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України кандидат історичних наук О. Романова.

Представники світової єгиптологічної спільноти досить активно вивчають давньоєгипетські піраміди і майже щороку роблять нові відкриття за цим напрямом досліджень, говорить гостя радіостудії. Відомо, що піраміди є місцями поховання царів (фараонів) і цариць Стародавнього Єгипту та беруть свій початок за доби Давнього царства (хронологічні межі – від XXV до XXI ст. до н. е.).

Знання про давньоєгипетські піраміди постійно поповнюється новою інформацією, говорить учена, оскільки щороку на території Єгипту працюють місцеві й міжнародні експедиції. Навіть незначне, на перший погляд, відкриття може спонукати інакше поглянути на вже відомі факти й теорії. Відкривають навіть нові піраміди. Наприклад, у 1998 р. у Саккарі поряд з пірамідою царя Пепі I було відкрито піраміду цариці Анхесен-пепі II, у якій знайшли нові розрізнені фрагменти текстів пірамід. Це вислови, у яких ідеться про те, як цариця сходить на небо й сідає в сонячний корабель бога Ра, щоб подорожувати небом. У цьому секторі некрополя у 2006 р. відкрили ще одну піраміду, яка належить цариці Бехену, про яку доти не було відомо і яка, очевидно, була дружиною царя Пепі I. У цій піраміді також знайшли фрагменти текстів.

Крім того, у 2010 р. під час археологічних розкопок на узбережжі Червоного моря французькі єгиптологи виявили стародавній порт-поселення доби царя Хуфу. Серед складів вони знайшли папірусні архіви, а з-поміж них і папірус людини на ім'я Мерер. Мерер вів щоденник, у якому описував свою участь у спорудженні піраміди царя Хуфу. Він, зокрема, розповідав, як добували каміння в каменярях Тури, як транспортувати його човнами. Щоденник Мерера – фрагментований, і не все в ньому зрозуміло, проте він дає змогу скласти загальну картину, як єгиптяни будували піраміду, тому, звичайно, ця знахідка є для єгиптологів надзвичайно важливою.

Відповідаючи на запитання ведучої, О. Романова зазначила, що займається єгиптологією, адже така віддалена в часі цивілізація допомагає з іншої перспективи подивитися на нашу сучасну: «Мені це здається цікавим, тому що минуле живе в нас, інколи допомагаючи, інколи – загальмовуючи».

«Поля пірамід» мають величезні площі. Відповідним є й обсяг наукових робіт там. Тому археологам з усього світу належить дослідити ще чимало об'єктів і здійснити чимало нових відкриттів (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4023>). – 2018. – 24.05).

До 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

О. Симоненко, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Бібліотечно-інформаційний ресурс як складник системи прийняття управлінських рішень політичними лідерами

У статті розкриваються особливості прийняття управлінських рішень на основі використання бібліотечно-інформаційного ресурсу. Основна увага приділена дослідженню вимогам щодо якості такої інформації. Висвітлюються практичні аспекти оптимізації збору, зберігання та обробки інформації, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень політичними лідерами.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційний ресурс, управлінське рішення, політичні лідери.

У сучасних умовах світового соціально-економічного розвитку особливо важливою сферою стало інформаційне забезпечення, здійснення збору та обробки інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень політичними лідерами. Тому поява якісно нових інформаційних потреб підвищує роль інформаційного чинника в процесах прийняття управлінських рішень.

Саме з розвитком ринкових відносин інформація стає стратегічним національним ресурсом, одним з основних багатств будь-якої економічно розвинутої держави та основним предметом і продуктом управлінської праці. Як вважає Е. Смірнов, інформація як управлінське рішення багатократно збільшує свою вартість у матеріально-речових елементах виробництва. Неправильно розроблене та прийняте управлінське рішення в масштабах галузі може стати причиною великих матеріальних і соціальних витрат та збитків [7, с. 82]. Відсутність належної інформації ускладнює розроблення та прийняття управлінських рішень, орієнтацію в економічних, соціальних, наукових і технічних проблемах.

Відповідно, прийняття управлінських рішень політичними лідерами і їх реалізація потребують сьогодні оперативного науково-інформаційного забезпечення. При цьому важливу роль у такому забезпеченні відіграють

бібліотеки, проте дослідження їхнього місця і функцій у цій ролі майже відсутні.

Мета статті полягає в аналізі сутності бібліотечно-інформаційного ресурсу в процесі реалізації політичного лідерства в державному управлінні. Також в обґрунтуванні необхідності вдосконалення процесів прийняття рішень у державному управлінні на основі бібліотечно-інформаційних ресурсів.

У межах сформульованої теми дослідження важливе значення мають роботи, що розкривають сутність сучасних концепцій управління, викладені в працях сучасних зарубіжних вчених Л. Грейнера, А. Вілдавського, Г. Бенвеністе, М. Хольцера, У. Бок та ін.

В Україні вивчення цих питань розпочалося у 90-х роках ХІХ ст. Цінні наукові висновки з цієї проблематики зроблені такими вченими, як В. Горовий, Т. Гранчак, В. Горбатенко, О. Онищенко, Г. Почепцов, Н. Стародубова, В. Скворцов та ін.

Формування інформаційного ринку в Україні обумовлює нове ставлення до джерел інформації та інформаційно-бібліотечних послуг як особливого товару, змушує бібліотеки з позиції ринкової економіки переглядати зміст, організацію й технологію традиційної бібліотечної діяльності. В останнє десятиліття ХХ ст. бібліотеки почали застосовувати бібліотечно-інформаційний маркетинг з метою вивчення інформаційних продуктів та послуг і визначення свого місця в ньому як виробників, постачальників та інформаційних посередників.

Таким чином, бібліотека в сучасних умовах стала важливою складовою інформаційної інфраструктури держави, центром накопичення, поширення та зберігання інформації, яка є основою забезпечення ефективного інформаційного супроводу процесу прийняття управлінських рішень. Адже сучасні політичні лідери в дедалі більшій мірі потребують інформаційних продуктів, що базуються на наукових матеріалах, аналітичному узагальненні, відпрацюванні кваліфікованих висновків і прогнозів, які мають допомогти у виробленні та прийнятті оптимальних управлінських рішень.

З іншого боку, дедалі більшої актуальності набуває дослідження теоретичних і прикладних проблем управління внаслідок глибоких перетворень, що відбуваються в суспільстві. Безумовно, управлінське рішення повинне також мати правове й наукове обґрунтування, компетентне, своєчасне та несуперечливе, для того щоб відповідати сучасним вимогам суспільства. На практиці це неможливо здійснити без серйозного та глибокого дослідження як безпосередньо процесів прийняття рішення, так і методів підвищення їхньої ефективності. У зв'язку з цим виникає необхідність розгляду процесу прийняття управлінських рішень на основі використання бібліотечно-інформаційного ресурсу.

Поняття «рішення» розуміється і як процес, і як акт, і як результат вибору. Рішення як процес характеризується тим, що він, протікаючи в часі, здійснюється в кілька етапів: підготовка, прийняття та реалізація рішень.

Рішення як результат вибору звичайно фіксується та містить у собі план дій щодо досягнення поставленої мети, відповідно під управлінським рішенням розуміється пошук і знаходження найбільш ефективного варіанта дій політичних лідерів та кінцевий результат постановки і вироблення рішення.

У роботі А. Фомічева «Адміністративний менеджмент» [9] під управлінським рішенням розуміється вибір альтернатив, що здійснюються керівником у рамках своїх посадових повноважень і спрямований на досягнення цілей організації. Р. Фатхутдінов [8] дає таке визначення: управлінське рішення – це результат аналізу, прогнозування, оптимізації, економічного обґрунтування і вибору альтернатив з безлічі варіантів для досягнення конкретної мети системи управління.

Згідно з А. Фомічевим управлінське рішення містить у собі такі етапи: підготовка, прийняття, реалізація рішень. У рамках підготовки проводиться економічний аналіз ситуації на мікро- та макрорівнях, що містить пошук, збір і обробку даних, а також виявляються та формулюються проблеми, що необхідно розв'язати. Існують три можливі підходи до управлінських рішень: системний (містить у собі вирішення конкретного завдання в поєднанні з розв'язанням усіх проблем, що стоять перед організацією); ситуаційний (заснований на тому, що використання конкретного способу розв'язання проблеми залежить від ситуації); ресурсний (на основі рішення завдань за рахунок раціонального розподілу ресурсів) [9].

Управлінські рішення можуть бути на основі фактичних даних та інтуїтивні; останні, хоча і заощаджують час, містять імовірність помилок та невизначеність. Тому з метою підвищення ефективності управлінських рішень використовуються нові інформаційні технології. Утім, рішення треба приймати, враховуючи чинники ризику й невизначеність. До параметрів якості управлінських рішень відносять: індекс ентропії, тобто кількісної неупорядкованості проблеми; ризик інвестицій; імовірність здійснення рішень за показниками якості, вартості та термінів; адекватність теоретичної моделі фактичним даним, на підставі яких вона була розроблена [8]. Якість будь-якого управлінського рішення завжди залежить від повноти й точності інформаційної бази, на основі якої воно розроблене.

У свою чергу, інформаційний зміст визначається потребами управлінських рішень. Інформація повинна відповідати таким вимогам: стислість, чіткість формулювань, своєчасність надходження, точність і надійність, систематизація та безперервність збору й обробки даних, обґрунтованість, правомірність, ефективність продуктивності. Ефективним розв'язанням цієї проблеми є вибір, який буде реалізований на практиці, і зробить найбільш значний внесок у досягнення кінцевої мети.

Інформація, яка записана на матеріальних носіях, і зберігаються в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних та інших інформаційних системах), утворює інформаційні ресурси [10].

Бібліотечно-інформаційний ресурс – сукупність упорядкованої документованої інформації, що зберігається в бібліотеках і призначена для

задоволення інформаційних, науково-дослідних, освітніх та культурних потреб користувачів, включає бібліотечні фонди, інші документи в інформаційних системах, доступ до яких мають бібліотеки, а також матеріально-технічні засоби їх опрацювання, зберігання та користування [1].

Зазначивши, що політичні лідери мають працювати з великим обсягом комплексних питань під час обговорення та розв'язання конкретних проблем, зауважимо, що принципово важливо для них мати достатньо ресурсів для забезпечення якісним експертним знанням, необхідним для розв'язання актуальних проблем суспільного розвитку.

Як уже зазначалося, важливу роль у такому забезпеченні відіграють бібліотеки, зокрема їхні інформаційно-аналітичні центри, які займаються аналітико-синтетичною обробкою документних ресурсів, у тому числі й електронних.

Треба зазначити, що саме бібліотечні теорія та практика мають пріоритет у систематичній організації інформації й знань. Саме в стародавніх бібліотеках почали створювати спеціальні «фонди зафіксованих знань», розробляти прийоми полегшення доступу до фондів у формі класифікацій, каталогів, бібліографічних покажчиків, рефератів та інших пошукових посібників, описувати зміст бібліотечних фондів відповідно до ретельно розроблених моделей структури і взаємозв'язків між галузями знань та дисциплінами. Аналітична робота при цьому є необхідною складовою цих напрямів бібліотечної діяльності [6].

Сучасна бібліотека не лише може, а й повинна здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність. Це зумовлюється тим, що бібліотеки є інтелектуальними центрами цивілізації, які набули значного досвіду згортання та систематизації інформації і її аналізу. Нині вони не бажають втрачати свій статус центрів, що концентрують інформаційні ресурси, залишатися лише сховищами книг. Важливо не обмежуватися своїм фондом, активно опановувати зовнішні джерела інформації. Саме тому інформаційну аналітику можна розглядати як необхідний «інструмент» для підготовки компетентних відповідей на нетипові запити політичних лідерів. Сучасну бібліотеку треба розглядати як соціальний інститут, відмінною особливістю якого є взаємозв'язок з наукою та проблемна орієнтація ресурсів на задоволення інформаційних потреб політичних лідерів.

Підхід до визначення сутності, напрямів і розуміння інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки як соціокультурного феномену базується передусім на тому, що бібліотеки здійснюють інформаційно-аналітичну діяльність. Тому що, по-перше, бібліотеки – це інтелектуальні центри цивілізації, що нагромадили значний досвід інформаційного аналізу. При цьому працівники бібліотек завжди були аналітиками при пошуку інформації. Саме вони мають найбільший досвід уточнення запитів користувачів, часто змушуючи останніх усвідомити власні інформаційні потреби, навіть ті, що ще не сформовано. Крім того, бібліотеки здавна займаються згортанням і систематизацією інформації. По-друге, нині

бібліотечні установи не бажають втрачати свого статусу центрів, що концентрують інформаційні ресурси, залишатися лише сховищами книг. Для цього вони не обмежуються своїм фондом, а активно освоюють зовнішні джерела інформації. Високими темпами зростає частка інтелектуального капіталу в кожному продукті стосовно матеріальних витрат на його виробництво. Тобто інформаційна аналітика розглядається як необхідний «інструмент» для підготовки компетентних відповідей на нетипові запити користувачів, у тому числі політичних лідерів [2, с. 27].

Сьогодні імідж бібліотеки залежить від розуміння працівників бібліотек своєї нової ролі в житті суспільства. Співпрацюючи з владою, бізнесом, закладами освіти, ЗМІ, іншими партнерами, бібліотека стала центром місцевої громади. У своїй роботі працівники бібліотек поєднують традиційні функції та функції консультанта з інформаційного пошуку, мережевого навігатора, інформаційного аналітика, інструктора й організатора знань. Зокрема, як зазначають О. Онищенко, Л. Дубровіна, В. Горовий, «сучасні бібліотеки поступово стають ефективною ланкою між глобальними масивами електронної інформації і сучасним користувачем, розвивають сутність та методи комунікаційної взаємодії між бібліотеками як акумуляторами знання та суспільством. З урахуванням його запитів вони можуть відшуковувати суспільно значущу інформацію, комплектувати нею свої фонди, готувати її до ефективного використання та успішно задовольняти теперішні запити суспільства актуальною інформацією. Оволодіння інформацією надає бібліотекам можливість ефективно впливати на розвиток суспільства. Таким чином, професіонали – інформаційні працівники – успішно працюють з масивами електронної інформації, а професіонали в економічних структурах, органах державної влади, інтелектуальних сферах – у науці, освіті, культурі мають можливість продуктивно використовувати найновішу інформацію» [4, с. 6].

Варто зауважити при цьому, що в сучасних умовах переважна більшість вітчизняних бібліотек займається створенням власних інформаційних ресурсів і представляє їх широкому колу користувачів через інтернет-мережі. Здебільшого це реалізується через створення веб-сайтів, які, у свою чергу, найкраще представляють бібліотеку у світовому інформаційному просторі.

Досвід бібліотечної роботи в умовах розвитку інформатизації в Україні демонструє також те, що вітчизняна бібліотечна система може стати ефективним інструментом у боротьбі з негативними глобальними інформаційними впливами. Адже вона у своїх фондах зберігає той ресурс культурних, духовно-ціннісних надбань попередніх поколінь українського народу, що має стати надійним дороговказом у вітчизняному інформаційному виробництві, в утвердженні суспільних ідеалів, консолідації українського суспільства [4, с. 6].

У цьому контексті показовим також є дедалі активніша участь бібліотек у політичній комунікації, про що пише Т. Гранчак [5], залучення

інформаційно-аналітичних структур бібліотек до інформаційного забезпечення органів державної влади, активне використання бібліотек у системі пунктів доступу до публічної інформації, функціонування їх як складової інфраструктури електронного врядування, накопичення у фондах електронних інформресурсів і активне використання оперативної інтернет-інформації у їхній інформаційно-аналітичній діяльності – усе це підтверджує статус бібліотек не лише як книгосховища, як інформаційного центру, а і як точки перетину та концентрації інформаційних потоків і вузла інтелектуального перероблення інформації.

Таким чином, інформаційно-аналітичні структури бібліотек мають змогу оперативно реагувати на суспільні процеси та мінімізувати викривлення інформації. Тому ефективні інформаційно-аналітичні служби, які здатні зробити корисний і об'єктивний внесок у процес вироблення політики, є надзвичайно важливими для сучасних політичних лідерів.

Традиційно такі служби були покликані забезпечувати політичних лідерів достатньою інформацією для ефективної роботи шляхом її пошуку (підбір літератури щодо певної проблеми, відповіді на поставлені політичними лідерами запити тощо) або продукування (підготовка аналітичних документів, надання експертних оцінок тощо). Сьогодні завдання відповідних служб ускладнилися: наразі політичним лідерам не цікаво, яка саме інформація може допомогти їм у роботі (старі наукові праці, останні публікації в періодичних журналах, результати соціологічних досліджень або моніторинг ЗМІ), а також яким чином вони її отримують (шляхом піднімання архівних матеріалів або з короткого пресрелізу). Головне – це можливість вчасно прийняти поінформоване рішення. За таких умов на бібліотеки як інформаційно-аналітичні центри покладається першочергова місія – забезпечення ефективного інформаційно-аналітичного супроводу політичного лідерства.

Таким чином, виконуючи традиційні просвітницькі функції, накопичуючи знання та зберігаючи культурне надбання, бібліотеки перетворюються в інформаційні центри, що надають доступ громадянам і політичним лідерам до національних та світових інформаційних мереж і баз даних. Сучасне інформаційно-бібліотечне виробництво ґрунтується на посиленні аналітичного компонента в обробці інформації, компонуванні окремих даних і наданні інформаційних послуг, які базуються на когнітивних підходах. Таким чином, усе це надає можливість розглядати інформаційно-аналітичне забезпечення як базовий елемент бібліотечно-інформаційного ресурсу в забезпеченні ефективності прийняття управлінських рішень політичними лідерами.

Таким чином, автор звертає увагу на важливість бібліотечної діяльності для забезпечення інформаційно-аналітичного супроводу в процесі прийняття управлінських рішень. І наголошує на необхідності відповідності інформації, продукованої бібліотеками, запитам інституту політичного лідерства. Це потребує підвищення рівня продуктів бібліотек до аналітичного

опрацювання інформації: дослідження суспільних процесів у режимі інформаційного моделювання на базі аналізу великих обсягів інформації, виявлення закономірностей їхнього розвитку з розробкою рекомендацій, прогнозів з використанням інформації наукового, науково-експертного плану.

У цьому процесі ефективно беруть участь аналітичні структури. Зокрема, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) (далі – служба), яка з'явилася у 1992 р. у структурі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського спеціального підрозділу, орієнтованого на зміцнення співробітництва з органами державної влади України. На сьогодні служба найширше використовує електронні періодичні видання, матеріали, що представлені на сайтах і порталах економічних інституцій, політичних структур, органів державної влади, електронних версій газет, журналів, програм радіо та телебачення. Важливою є інформація громадських інформаційно-аналітичних центрів. Зі свого боку, організація ефективного інформаційного забезпечення політичних лідерів на сьогодні є важливою умовою державного управління.

Про важливість інформаційного забезпечення політичних лідерів вказують О. Онищенко, В. Горовий, В. Попик [5, с. 82]. Вони стверджують, що інформаційне забезпечення є базою, на якій будується управлінська діяльність державного апарату. Водночас інформаційний базис є основою розвитку, за їхнім визначенням, стратегічним ресурсом держави.

З наукової точки зору, на думку автора, діяльність політичних лідерів не може бути здійснена без використання політико-комунікативних практик і технологій та інформаційно-аналітичних процедур, заснованих на базі бібліотек для прийняття важливих рішень. З огляду на це, перевагу необхідно віддавати прикладному інформаційному обміну з метою створення нових економічних, соціальних, виробничих, політичних технологій, орієнтованих на ефективну, конструктивну взаємодію головних акторів політичного процесу, формування в них орієнтацій на професіоналізм, адекватних реаліям і національним інтересам України.

Практика Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського СІАЗ у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення політичних лідерів на сьогодні матеріалізувалася в доволі широкий спектр видів інформаційно-аналітичних продуктів, оптимальних для ефективного функціонування інституту політичного лідерства.

Це, у свою чергу, зумовило реорганізацію інформаційної діяльності бібліотеки, націлило бібліотечно-інформаційну систему на виробництво продукції та послуг для задоволення потреб цієї категорії споживачів інформації. Зокрема, залучаючи матеріали з фондів бібліотеки при підготовці інформаційно-аналітичної продукції, співробітники СІАЗ продукують нову синтезовану, релевантну інформацію, що характеризує суспільні явища та процеси. СІАЗ займається підготовкою матеріалів, орієнтованих безпосередньо на задоволення інформаційно-аналітичних запитів і потреб

органів державної влади та місцевого самоврядування. Послугами СІАЗ користується також ряд українських і зарубіжних посольств.

У цьому контексті ми бачимо, що сьогодні функції бібліотек, їхніх інформаційно-аналітичних підрозділів відрізняються від завдань, які були на них покладені ще кілька років назад. Тому актуальним викликом для бібліотек і їхніх інформаційно-аналітичних служб є продукування й пошук найбільш підходящої та структурованої інформації, потрібної для роботи впливовим політикам. Отже, проблемою наразі є не брак інформації, а надання потрібної інформації політичним лідерам.

Таким чином, практика створення системи інформаційно-бібліотечного обслуговування політичних лідерів становить довготривалий процес. Проте сучасні бібліотеки спроможні не лише збирати повну інформацію щодо розвитку соціально-економічних та політичних процесів, залучаючи до цього свій наявний інформаційний потенціал (фонди, інфраструктуру з обслуговування користувачів, кадровий ресурс тощо), а і відтворювати комунікаційну діяльність, створюючи новий інформаційний простір для обміну професійними знаннями, узагальнення інформації та її відображення в економічних, політичних та інших процесах. З одного боку, вивчення наявних проблем, зіставних з реальною практичною діяльністю політичних лідерів і налагодження ефективної системи прямих та зворотних зв'язків на всіх стадіях циклу задоволення їх інформаційних потреб, дає змогу своєчасно забезпечувати політичних лідерів ефективною інформацією. З іншого боку, формування багатоаспектних і взаємопов'язаних масивів бібліотечних інформаційно-аналітичних матеріалів та введення їх до системи соціальних інформаційних комунікацій позитивно сприятиме розвитку інформаційно-комунікативної взаємодії між політичними інститутами у розв'язанні важливих проблем суспільного життя.

Таким чином, виділення в структурі бібліотеки окремого сектору інформаційно-аналітичного забезпечення стало дуже доречним у сучасних умовах існування бібліотеки. Інформаційна аналітика виконує насамперед завдання якісно-змістовного перетворення інформації. Узагалі, інформаційна аналітика в сучасних бібліотеках розглядається як необхідний «інструмент» для підготовки відповідей на нетипові запити користувачів.

Підсумовуючи, зауважимо, що інформаційно-аналітична діяльність бібліотек має спрямовуватися на виробництво різноманітних, відповідно до запитів сучасних політичних лідерів, інтелектуально-інформаційних ресурсів.

На глибоке переконання автора, роль інтегруючого центру національного науково-інформаційного простору повинна й надалі належати бібліотекам, які володіють різноманітними інформаційними можливостями і величезним, нагромадженим упродовж багатьох десятиліть науково-методичним і практичним організаційним досвідом. Така перспектива, у принципі, може справдитися, однак за неодмінної умови, коли ці бібліотеки розвиватимуться в національному інформаційному просторі XXI ст. уже не у

своєму традиційному образі книгозбірень, а насамперед як провідники дійсно інноваційної соціокомунікаційної діяльності – центри вільного доступу до найрізноманітніших за походженням ресурсів наукової інформації, медіатеки, що забезпечують інтеграцію, систематизацію та поширення наукової інформації на всіх видах носіїв, органічну інтеграцію своєї роботи з усіма учасниками інформаційно-комунікаційних процесів.

Отже, бібліотечно-інформаційний ресурс вступив в інформаційну стадію, пов'язану з якісними перетвореннями у змісті інформаційних потоків, з новими тенденціями, що характеризують роль і статус інформації в політичному житті. Інформаційний продукт, що виробляється в бібліотеках, може сприяти охопленню суті ситуацій, суспільних явищ об'ємно, з урахуванням різних позицій, точок зору, визначенню їхнього впливу на суспільно-державне життя, прогнозуванню можливого розвитку та створювати умови для вироблення рекомендацій щодо управління ними.

Список використаної літератури:

1. Бібліотечно-інформаційний ресурс [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрана.
2. Гордукалова Г. Ф. Дорогу осилит идущий: зачем нужна рубрика информационный анализ? / Г. Ф. Гордукалова // Библ. дело. – 2003. – № 2. – С. 27–28.
3. Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 184 с.
4. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2011. – 232 с.
5. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик. – Київ, 2011. – 160 с.
6. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» : (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ula.org.ua/ua/news/3182-stratehiia-rozvytku-bibliotechnoi-spravy-v-ukrainido-2025-roku-iakisni-zminy-bibliotek-zadlia-zabezpechennia-staloho-rozvytku-ukrainy>. – Назва з екрана.
7. Смирнов Э. А. Разработка управленческих решений : учебник / Э. А. Смирнов. – Москва : Юнити, 2000. – 272 с.

8. *Фатхутдинов Р. А.* Управленческие решения : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – 6-е изд., перераб. и доп. – Москва : ИНФРА-М, 2006. – 344 с.

9. *Фомичева А. Н.* Административный менеджмент : учеб. пособ. / А. Н. Фомичев. – 3-е изд. – Москва : Изд.-торг. корп. «Дашков и К», 2006. – 228 с.

10. *Хорошилов А. В.* Мировые информационные ресурсы / А. В. Хорошилов, С. Н. Селетков. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 176 с.

До уваги держслужбовця

П. Штих, мол. наук. співроб. НБУВ

Мемуари зарубіжних державних, громадських і політичних діячів
(за фондами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та електронних ресурсів, 1957–2013 рр.)

1. Блер Т. Шлях : [автобіогр. спомини] / Тоні Блер ; [пер. з англ. П. Таращук]. – Київ : Темпора, 2011. – 762, [32] с. : фот. – Пер. вид.: A Journey / Tony Blair. – London, 2010.

Вс51894

2. Бок М. П. П. А. Столыпин: воспоминания о моем отце. – Москва : Современник, 1992. – 316 с.

Дочка Петра Аркадійовича Столипіна (1862–1911) – російського державного діяча і дружина Миколи Івановича Бока (1880–1962) – російського дипломата.

Ва546509

3. Брусилов А. А. Мои воспоминания / А. А. Брусилов; [предисл. Д. В. Табачника] ; Федер. арх. служба России [и др.]. – Харьков : Фолио, 2012. – 519, [33] с. : фот.

Ва754884

4. Буш Д. Ключові рішення / Д. В. Буш ; пер. з англ. Н. Гербіш. – Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2012. – 512, [32] с. : фот. – Пер. вид.: Decision points / by George W. Bush. – 2010.

Ва760329

5. Бьюкенен Д. Мемуары дипломата / Д. Бьюкенен ; [пер. с англ.] ; [вступ. ст. В. Гурко-Кряжина, с. 5–20]. – [2-е изд.]. – Москва : Междунар. отношения, 1991. – 342 с. – (Россия в мемуарах дипломатов).

Ва533150; Михайленко П.П./Ва1331

6. Вайцеккер Эрнст фон. Посол Третьего рейха: воспоминания нем. дипломата, 1932–1945 / Э. фон Вайцеккер ; пер. Ф. С. Капица. – Москва : Центрполиграф, 2007. – 333 с. – (Серия «За линией фронта. Мемуары»).
Ва706969

7. Валенса Д. Мрії і таємниці: [спогади] / Данута Валенса ; в оброб. Пьотра Адамовича ; пер. з пол. Л. В. Хворост. – Харків : Фоліо, 2013. – 458, [32] с. : фот. – (Карта світу. Польща). – Пер. вид.: Marzenia i tajemnice / Danuta Wałęsa. – Krakow, 2011.
Мемуари дружини Леха Валенси – 6-го Президента Польщі (1990–1995).
Ао271685

8. Вигель Ф. Ф. Записки : т. 1–2 / Ф. Ф. Вигель. – Москва, 1928. – Переизд. : Москва : Захаров, 2000. – 590 с.
Ва728841

9. Гарибальди Д. Мемуары / Д. Гарибальди. – Москва : Наука, 1966. – 486 с. : ил.
Ва8033

10. Гевара Э. Эпизоды революционной войны / Э. Гевара. – Москва : Воениздат, 1973. – 247 с.
Ва241549

11. Голль Ш. Военные мемуары / Шарль де Голль ; пер. с фр. ; вступ. ст. и ред. В. И. Антохиной-Московченко. – Москва : Изд-во иностр. лит., 1957– . Т. 1 : Призыв. 1940–1942. – 1957. – 822 с. : карты.
Т. 2 : Единство. 1942–1944. – 1960. – 864 с. : карты.
В303508/1–2

12. Голль Ш. Мемуары надежд. Обновление. 1958–1962. Усилия. 1962 ... / Шарль де Голль ; общ. ред.: В. И. Антюхина-Московченко, В. Н. Седых ; предисл. Ю. В. Дубинина. – Москва : Прогресс, 2000. – 339 с.
Ва602816

13. Горбачев М. С. Как это было [Объединение Германии] / Михаил Горбачев. – Москва : Вагриус : Петро-ньос, 1999. – 238 с.
Ва776925

14. Горбачев М. С. Размышления о прошлом и будущем / М. С. Горбачев. – Изд. 2-е. – Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. отд-ния Горбачев-Фонда, 2002. – 330 с.
Ва776921

15. Далем Ф. Накануне второй мировой войны. 1938 г. – август 1939 г.: Воспоминания : в 2-х т. / Ф. Далем ; [пер. с нем.]. – Москва : Политиздат, 1982. – Т. 1. – 366 с. : 1 л. портр. ; Т. 2. – 366 с.

В331658/1

16. Деникин А. И. Очерки русской смуты : в 3 кн. / А. И. Деникин. – Москва : Айрис-пресс, 2005. – (Библиотека истории и культуры) ; (Белая Россия).

Кн. 1, т. 1 : Крушение власти и армии (февраль – сентябрь 1917 г.). – 592 с. : 8 с. ил.

Кн. 2, т. 2–3 : Борьба генерала Корнилова (август 1917 – апрель 1918 г.) (Т. 2) ; Белое движение и борьба добровольческой армии (май – октябрь 1918 г.) (Т. 3). – 736 с. : 16 с. ил.

Кн. 3, т. 4–5 : Вооруженные силы Юга России. – 2006. – 831 с. : [8] л. фот.

В349030/1–3

17. Деникин А. И. Очерки русской смуты. Вооруженные силы юга России. Распад Российской Империи. Октябрь 1918 – январь 1919 / Антон Иванович Деникин. – Минск : Харвест, 2002. – 557, [2] с. – (Воспоминания. Мемуары).

– Режим доступа: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002933.

18. Деникин А. И. Очерки русской смуты. Вооруженные силы юга России. Заключительный период борьбы. Январь 1919 – март 1920 / Антон Иванович Деникин. – Минск : Харвест, 2002. – 463 с. – (Воспоминания. Мемуары).

Режим доступа: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003291.

19. Деникин А. И. Очерки русской смуты. Крушение власти и армии. Февраль – сентябрь 1917 / Антон Иванович Деникин. – Минск : Харвест, 2002. – 463 с. – (Воспоминания. Мемуары). – Режим доступа: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003290.

20. Деникин А. И. Путь русского офицера / А. И. Деникин. – Москва : Вагриус, 2007. – 636 с. : фот. – (Мой 20 век).

Ва697338

21. Джунковский В. Ф. Воспоминания : в 2 т. / В. Ф. Джунковский ; ред. А. Л. Панина ; предисл. и примеч.: И. М. Пушкарева, З. И. Перегудова. – Москва : Изд-во им. Сабашниковых, 1997. – (Записи прошлого).

Т. 1. – 436 с. : ил.

Т. 2. – 688 с.

ПпВ26/Т. 1–2

22. Эйзенхауэр Д. Крестовый поход в Европу: [мемуары] / Д. Эйзенхауэр ; пер. с англ. Е. М. Федотов. – Смоленск : Русич, 2000. – 526 с. : [4] л. фот. – (Сер. «Мир в войнах»).

Ва691789

23. Ельцин Б. Н. Записки президента / Б. Н. Ельцин. – Москва : Огонек, 1994. – 416 с. : фот.

Вс31219

24. Ельцин Б. Н. Записки президента: размышления, воспоминания, впечатления... / Б. Н. Ельцин. – Москва : АСТ, 2006. – 447 с. : 96 л. ил.

Вс44886

25. Ельцин Б. Н. Президентский марафон: размышления, воспоминания, впечатления / Б. Н. Ельцин ; фот.: Д. Донской [и др.]. – Москва : АСТ, 2000. – 424 с. : [48] л. фот.

Вс37951

26. Жуков Г. К. Воспоминания и размышления : в 2 т. – Москва : Новости, 1979.

Т. 1. – 383 с.

Т. 2. – 391 с.

В329911/1–2

27. Каганович Л. М. Памятные записки рабочего, коммуниста-большевика, профсоюзного, партийного и советско-государственного работника / Лазарь Моисеевич Каганович. – Москва : Вагриус, 1996. – 572 с.

Ва578257

28. Кастро Ф. Размышления команданте революции / Фидель Кастро ; пер. с исп. ; предисл. Д. В. Табачник. – Харьков : Фолио, 2009. – 379 с.

Ао267447

29. Екатерина II. Записки императрицы Екатерины Второй / Екатерина II. – Репринт. изд. 1907 г. – Москва : Орбита, 1989. – 750 с.

Ва496229

30. Екатерина II. Записки императрицы Екатерины Второй / Екатерина II. – Элиста : Калм. книж. изд-во, 1990. – 112 с.
Ва518680
31. Екатерина II Великая. Мемуары имп. Екатерины II / Екатерина II Великая. – Харьков : Фолио, 2013.
Ч. 1. – 2013. – 220, [1] с.
А123299/1
32. Записки императрицы Екатерины II / пер. с фр. ; отв. ред. Е. Л. Рудницкая. – Лондон, 1859. – Репринт. – Москва : Книга, 1990. – VIII, 277, [1].
Ва512318
33. Кеннеди Д. Ф. Профили мужества / Д. Ф. Кеннеди ; пер. с англ. Э. А. Иванян. – Москва : Междунар. отношения, 2005. – XXX, 297 с. – Библиогр.: с. 287–297.
Ва680264
34. Клинтон Б. Жить отдавая. Как каждый из нас может изменить мир / Билл Клинтон ; [пер. с англ. С. В. Артемова]. – Москва : Эксмо, 2008. – 334 с. – (VIP-персоны). – Библиогр.: с. 319–332. – Пер. изд. : Giving. How each of us can change the world / William Jefferson Clinton. – 2007.
Ва741806
35. Клинтон Б. Моя жизнь / Билл Клинтон ; пер. с англ.: М. Никольский [и др.]. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 1087 с. : ил.
Вс41357
36. Коковцев В. Н. Из моего прошлого: воспоминания. 1911–1919 / В. Н. Коковцев. – Москва : Современник, 1991. – 592 с.
Ва539613
37. Крыжановский С. Е. Воспоминания: из бумаг С. Е. Крыжановского, последнего государственного секретаря Российской империи / С. Е. Крыжановский ; подгот. текста, вступ. ст., коммент. А. В. Лихоманов ; Рос. нац. б-ка. – Санкт-Петербург : Рос. нац. б-ка, 2009. – 228 с. : [4] л. фот.
Ва719975
38. Лихачев Д. С. Воспоминания / Д. С. Лихачев. – Москва : Вагриус, 2007. – 424 с. : ил. – (Мой 20 век).
Ва697789

39. Лі Куан Ю. Из третьего світу в перший: мемуари / Лі Куан Ю ; пер. з англ. Катерини Сисоевої. – Київ : Вид-во Олексія Капусти, 2011.
Т. 1 : Сингапурська історія: 1959–1990. – 550 с.
Т. 2 : Сингапурська історія: 1965–2000 / заг. ред. Л. Савицька. – 683 с. : фот. В355246/2
40. Маннергейм К. Г. Мемуары / К. Г. Маннергейм ; пер. с фин.: П. Куйвала, Б. С. Злобин. – Москва : Вагриус, 2006. – 508 с. : [16] л. фот. – (Мой 20 век). Ва701977
41. Милюков П. Н. Воспоминания / П. Н. Милюков. – Москва : Современник, 1990. – (Серия мемуаров «Память»).
Т. 1 : (1859–1917). – 448 с.
Т. 2 : (1859–1917). – 448 с.
В337397/1–2
42. Милютин Д. А. Воспоминания генерал-фельдмаршала графа Дмитрия Алексеевича Милютина. 1860–1862 / Д. А. Милютин ; ред. Л. Г. Захарова. – Москва : Студия «Тритэ» : РИО «Рос. Архив», 1999. – 559 с. : ил. – Альтернатив. назв. : Воспоминания. 1860–1862 / Д. А. Милютин. Ва598798; Пп Ва1184 / М 60-ФХ
43. Обама Б. Дерзость надежды. Мысли о возрождении американской мечты / Барак Обама ; пер. с англ.: Т. Камышникова, А. Митрофанов. – Санкт-Петербург : Азбука-классика, 2008. – 412 с.
Ва708214
44. Олбрайт М. Госпожа госсекретарь: мемуары Мадлен Олбрайт: при участии Билла Вудварда / Мадлен Олбрайт ; пер. с англ.: А. Лисовский [и др.]. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 687 с. : [16] л. фот. Вc39664
45. Райс К. Незвичайні звичайні люди: сімейні мемуари / Кондоліза Райс ; [пер. з англ. А. Тарашук]. – Київ : Темпора, 2011. – 295 с. : фот. – Пер. вид.: Extraordinary, ordinary people. A memoir of family / Condoleezza Rice. – 2010. Ва746610
46. Рейган Р. Жизнь по-американски: [мемуары] / Рональд Рейган ; пер. с англ. – Москва : Новости, 1992. – 752 с. : ил. Вc29474

47. Риббентроп Иоахим фон. Между Лондоном и Москвой: Воспоминания и последние записи: из его наследия, изданного Аннелиз фон Риббентроп / Иоахим фон Риббентроп ; пер. Г. Я. Рудой. – Москва : Мысль, 1996. – 331 с.
Ва570744
48. Ришельё А. Ж. Мемуары / А. Ж. Ришельё. – Москва : АСТ, Люкс, Наш дом – L'Age d'Homme, 2005. – 464 с. – (Ист. б-ка).
Ва702959
49. Рокфеллер Д. Мемуары / Д. Рокфеллер ; пер. с англ.: С. Петрова, О. Усатюк. – Киев : Юніверс, 2009. – 644 с. : 8 арк. фот.
Ва723239
50. Тэлботт С. Билл и Борис. Записки о президентской дипломатии / С. Тэлботт ; пер. с англ. М. Немцов. – Москва : Изд. дом «Городец», 2003. – 509 с.
Ва644092
51. Тэтчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира / Маргарет Тэтчер ; пер. с англ. В. Ионов. – Москва : Альпина Паблишер, 2003. – 504 с. : 4 л. фот.
Вс38328
52. Троцкий Л. Д. Моя жизнь: опыт автобиограф. : [в 2 т.] / Л. Д. Троцкий ; авт. предисл. Н. С. Симонов ; коммент.: Л. М. Спирин [и др.]. – Москва : Панорама, 1991. – 621 с.
Ва530929;
Коваль В.С. Ва238
53. Форд Г. Моя жизнь, мои достижения / Г. Форд ; пер. с англ. Е. А. Бакушева. – Минск : Попурри, 2004. – 351 с. – (Серия «Успех!»).
Ва669923
54. Хо Сун Чьол. Україна – моя любов: мемуари посла Республіки Корея в Україні / Хо Сун Чьол ; пер. укр.: А. Рижков, Т. Водяницька. – Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2009. – 223, [8] с. : фот.
Ва720138;
Табачник Д.В./Ва1533

55. Черчилль У. Вторая мировая война: [мемуары] : в 3 т. / Уинстон Черчилль ; сокр. пер. с англ. ; под. ред. А. С. Орлова. – Москва : Воениздат, 1991.

Кн. 1, т. 1–2. – 592 с.

Кн. 2, т. 3–4. – 670 с. : ил.

Кн. 3, т. 5–6. – 702 с.

В337914/кн. 1–3, т. 1–6

56. Шредер Г. Решения. Моя жизнь в политике: [мемуары] / Герхард Шредер ; пер. с нем. Г. Леонова. – Москва : Европа, 2007. – 548 с. : фот.

Ва706976

57. Штрассер О. Гитлер и я: воспоминания / О. Штрассер ; пер. с англ.: И. Павленко, В. Белоножко. – Ростов на Дону : Феникс, 1999. – 384 с. : фот. – (Исторические силуэты).

ПпВа708

58. Юсупов Ф. Ф. Мемуары : в 2 кн. / Ф. Ф. Юсупов ; 1-й полный пер. с фр. Е. Л. Кассирова. – Москва : Захаров, 2007. – 430 с. : [4] л. фот.

Ва697784